

+

**ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΠΜΣ ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΝΩΣΙΑΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας και η Συνεργασία με το ΝΑΤΟ»

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια:

Παυλοπούλου Ευαγγέλια (ΑΜ: 7120Μ008)

Επιβλέπων καθηγητής: Καθηγητής Μπώλος Άγγελος

ΑΘΗΝΑ 2022

Τριμελής Επιτροπή

Καθηγητής Μπώλος Άγγελος

Καθηγήτρια Παπαδάκη Πολυξένη

Επίκουρος Καθηγητής Παπακωνσταντής Μάρκος

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή της μεταπτυχιακής μου διατριβής κ. Μπώλο Άγγελο, Καθηγητή του Τμ. Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου, για όλη την βοήθεια, την υποστήριξη αλλά και την κατανόηση του κατά την διάρκεια της εκπόνησής της.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για τη στήριξη και την υπομονή τους σε όλη την διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών, με την ελπίδα τα παιδιά μου να αντλήσουν έμπνευση από αυτήν μου την προσπάθεια στο μέλλον.

Συντομογραφίες

Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ).

Διεθνούς Δύναμης Βοήθειας για την Ασφάλεια (International Security Assistance Force- ISAF)

Διεύθυνση Σχεδιασμού και Διαχείρισης Κρίσεων (CMPD)

Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ)

Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας (ΕΣΑ)

Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε)

Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ)

Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία (ΕΠΣ)

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Εξωτερικών (Foreign Affairs Council- FAC)

Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (ΕΟΑ)

Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ)

Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων (AFET)

Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ)

Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας (ESDI)

Εταίρου Ενισχυμένων Ευκαιριών (Enhanced Opportunity Partner-EOP)

Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (European External Action Service- EEAS)

Κοινή Επιχειρησιακή Ομάδα Υψηλής Ετοιμότητας του NATO (Very High Readiness Joint Task Force – VJTF)

κοινή χημική, βιολογική ραδιολογική και πυρηνική ομάδα (Chemical Biological, Radiological & Nuclear - CBRN)

Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (Κ.Ε.Π.Π.Α)

Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (Κ.Π.Α.Α.)

Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασία (Permanent Structured Cooperation-PESCO)

Οργανισμό για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ)

Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization, NATO)

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης (Istanbul Cooperation Initiative-ICI)

Παγκόσμια Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUGS)

Πολιτική Δυνατότητα Σχεδίασης και Διεξαγωγής Επιχειρήσεων (CPCC)

Πολιτικοστρατιωτικής ομάδας (PMG)

Στρατιωτική Επιτροπή της ΕΕ (ΣΕΕΕ)

Στρατιωτικό Επιτελείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης(EUMS)

Στρατηγικής της ΕΕ για τη Θαλάσσια Ασφάλεια (EU Maritime Security Strategy – EUMSS)

Συμβούλιο Ευρωατλαντικής Συνεργασίας (EAPC)

Στρατιωτική Δυνατότητα Σχεδίασης και Διεξαγωγής Επιχειρήσεων (MPCC)

Υποεπιτροπή Ασφάλειας και Άμυνας (SEDE)

Ύπατος Εκπρόσωπος (ΥΕ)

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες.....	5
Εισαγωγή.....	9
1: Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης	11
1.1. Η ανάγκη για μία Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας	11
1.2. Η ιστορική εξέλιξη.....	13
1.2.1. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ	14
1.2.2 Η Συνθήκη του Άμστερνταμ	14
1.2.3 Η Συνθήκη της Λισαβόνας	15
1.3 Το θεσμικό πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας	17
1.3.1 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο	17
1.3.2 Το Συμβούλιο Υπουργών.....	18
1.3.3 Ο Ύπατος εκπρόσωπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας.....	18
1.3.4 Ο περιορισμένος ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου	19
1.4 Η επιχειρησιακή δομή της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας	20
1.5 Η χρηματοδότηση των επιχειρήσεων.....	23
1.6 Οι αποστολές της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας	23
1.6.1 Οι αποστολές Petersberg.....	23
1.7 Η διάσταση απόψεων για την Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας στο εσωτερικό της Ε.Ε.	27
1.8 Οι τρέχουσες προτεραιότητες της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας.....	28
1.9 Η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας.....	28
1.9.1 Η ρήτρα αμοιβαίας άμυνας	29
1.9.2 Η ρήτρα αλληλεγγύης	29
1.9.3 Η δυνατότητα ενισχυμένης συνεργασίας σε θέματα άμυνας	29
1.10 Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας και η συνεργασία με τρίτες χώρες και οργανισμούς.....	30
2. Ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization-NATO).....	31
2.1 Η δημιουργία το NATO	31
2.2 Οι Αρχές του NATO.....	32
2.3 Τα κύρια συμβάντα του NATO	33
2.4 Οι σύγχρονες απειλές ασφαλείας.....	35
2.5 Οι πολιτικές εταιρικής σχέσης του NATO.....	37
2.5.1 Οι Διμερείς Συνεργασίες με Τρίτες χώρες	37
2.5.2. Προγράμματα Συνεργασίας με Τρίτες Χώρες	38
2.5.3 Η Συνεργασία με Διεθνείς Οργανισμούς (πλην Ευρωπαϊκής Ένωσης).....	39

2.5.4. Η συμμετοχή της Ελλάδας στο NATO	40
3. Ευρωπαϊκή Ένωση και NATO	41
3.1 Η ιστορική εξέλιξη της συνεργασίας.....	41
3.2 Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας υπό την οπτική του NATO	45
3.3 Η εξέλιξη της σχέσης μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι	46
3.4 Το Θεσμικό Πλαίσιο συνεργασίας.....	47
3.5 Η πολιτική διάσταση της συνεργασίας ΕΕ και NATO	48
3.6 Η επιχειρησιακή συνεργασία μεταξύ ΕΕ-NATO	49
3.6.1 Επιχειρήσεις ασφαλείας στο θαλάσσιο χώρο	49
3.6.2 Επιχειρήσεις αντιμετώπισης των σύγχρονων απειλών κυβερνοασφάλειας.....	50
3.6.3 Οι επιχειρήσεις αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών	50
3.6.4 Επιχειρήσεις στρατιωτικής κινητικότητας.....	51
3.6.5 Επιχειρήσεις ενάντια στην τρομοκρατία.....	51
3.7 Τα σημεία τριβής μεταξύ ΕΕ-NATO	52
3.8 Η ανισοβαρής σχέση ΕΕ-NATO	52
4. Συμπεράσματα	55
Αντί Επιλόγου	57
Βιβλιογραφία	58

Εισαγωγή

Η διαχρονική και πάντα επίκαιρη φύση των προκλήσεων στον τομέα της εξωτερικής ασφάλειας, σε συνδυασμό με το ευρύτερο πλαίσιο απειλών και κινδύνων που καλούνται να αντιμετωπίσουν τόσο οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) όσο και τα κράτη μέλη της συμμαχίας του NATO, συνθέτουν ένα πολύπλοκο πολιτικοστρατιωτικό περιβάλλον που απαιτεί την ανάπτυξη πολιτικών ασφαλείας και άμυνας.

Ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization, NATO), ήδη από το 1994 αναγνώρισε τη σημασία της διεθνούς διαχείρισης των κρίσεων, κατόπιν μετάβασης από τη συλλογική άμυνα στη συλλογική ασφάλεια, προωθώντας την ιδέα των Συνδυασμένων Μεικτών Δυνάμεων Κρούσης (Combined Joint Task Forces, CJTF), προσπάθεια η οποία ευοδώθηκε με τις «Συμφωνίες του Βερολίνου» το 1996.

Προσέτι, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε) με τη συνθήκη της Λισαβόνας το 2007 θεσμοθέτησε ως επιχειρησιακό βραχίονα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (Κ.Ε.Π.Π.Α), την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (Κ.Π.Α.Α.), με στόχο αφενός την ενίσχυση των στρατιωτικών δυνατοτήτων της και αφετέρου τη διεξαγωγή ειρηνευτικών αποστολών εκτός των συνόρων της, για την πρόληψη συγκρούσεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του Χάρτη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ).

Σε γενικότερο επίπεδο, η συνεργασία με το NATO σε θέματα ασφάλειας και άμυνας αποτελεί ζήτημα ύψιστης σπουδαιότητας για την Ε.Ε., προς την κατεύθυνση της διασφάλισης της εδαφικής ασφάλειας των στρατιωτικά αδύναμων και των γεωγραφικά εκτεθειμένων κρατών μελών κυρίως λόγω των περιορισμένων στρατιωτικών συλλογικών δυνατοτήτων της, όπως επί παραδείγματι η οικονομική αλλά και εξοπλιστική ενίσχυση της Εσθονίας, Λιθουανίας και Λετονίας μέσω του NATO¹ αλλά και η νατοϊκή άσκηση BALTOPS που διεξάγεται στην περιοχή της Βαλτικής.

Από την άλλη πλευρά, εξίσου σημαντική κρίνεται η εν λόγω συνεργασία και για τη συμμαχία του NATO, δεδομένου ότι η Ε.Ε. αποτελεί σημαντικό παράγοντα, με συγκεκριμένες δυνατότητες, στην αντιμετώπιση υβριδικών απειλών ασφαλείας², και εν γένει στη διεύρυνση και περαιτέρω ενίσχυση της αμυντικής ικανότητας.

Η συνεργασία NATO και Ε.Ε. καθιερώθηκε πριν από περίπου 20 χρόνια, οδηγώντας στην ανάπτυξη διαφόρων μέσων και πολιτικών για τη διασφάλιση της ασφάλειας τόσο στους Ευρωπαίους πολίτες όσο και εκτός Ευρώπης.

Η πρόσφατη κλιμακούμενη κρίση στα ανατολικά σύνορα της Ευρώπης, με τις ραγδαίες εξελίξεις που προκάλεσε η ρωσική επίθεση εναντίον της Ουκρανίας ανέδειξε τις δυνατότητες και της αδυναμίες του NATO και της Ε.Ε., επαναφέροντας στο προσκήνιο τις βαθύτερες ανησυχίες και προβληματισμούς για τη στρατηγική ικανότητα των Συμμαχιών και παράλληλα τη διατήρηση της συνοχής εντός των κόλπων τους.

Σε γενικές γραμμές επιβεβαιώθηκε την παρούσα στιγμή το NATO αποτελεί κυρίως στρατιωτικό και αμυντικό οργανισμό, ενώ η Ε.Ε. αντιπροσωπεύει μια σημαντική οικονομική δύναμη, με ενδεχομένως πλέον την υποχρέωση οικοδόμησης των δικών της στρατηγικών και

¹ [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2021/3010\(RSP\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2021/3010(RSP))

² North Atlantic Treaty Organization (NATO) and the European Union, Sperling J. and Webber M., 2020, Oxford Research Encyclopedia of Politics

αμυντικών ικανοτήτων προοπτικές, προκειμένου να ανταποκριθεί ενεργά στη νέα αρχιτεκτονική της παγκόσμιας ασφάλειας.

Στο πλαίσιο αυτής της διπλωματικής εργασίας θα αναλυθεί στο πρώτο κεφάλαιο, η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας, η δομή, η λειτουργία . οι δράσεις και οι προοπτικές της, καθώς και ο ρόλος της στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον. Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα γίνει μια προσπάθεια προσέγγισης των αρχών, της ιστορικής εξέλιξης και των πολιτικών του ΝΑΤΟ, με σκοπό να αναλυθούν στο τελευταίο κεφάλαιο οι επιμέρους πτυχές της σχέσης της Ε.Ε. και ειδικότερα της ΚΠΑΑ με το ΝΑΤΟ, όπως η σημασία της και το διαμορφούμενο θεσμικό πλαίσιο, η εξέλιξη της συνεργασίας τους, η καταγραφή τυχόν σημείων τριβής, εάν υφίσταται νομική υπεροχή ενός εκ των δύο Οργανισμών και οι προσδοκίες επίτευξης των κοινών στόχων στο άμεσο μέλλον.

1: Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1.1. Η ανάγκη για μία Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας

Η διαχρονική προσπάθεια προς την κατεύθυνση της ενωμένης Ευρώπης, με βασικό στόχο την προάσπιση της ειρήνης, την εδραίωση της συνεργασίας και την επίτευξη συνθηκών ευημερίας εντός της ευρωπαϊκού χώρου, ανέδειξε τη σπουδαιότητα του ζητήματος της κοινής άμυνας και ασφάλειας μεταξύ των κρατών που θα συμμετείχαν στην ένωση.

Παρεμπιπτόντως, η αναγκαιότητα προβολής και υποστήριξης των κοινών θέσεων των κρατών μελών έναντι των υπολοίπων χωρών, συντέλεσε σταδιακά στη δημιουργία ενός είδους κοινής εξωτερικής πολιτικής, υπό την προϋπόθεση υποσκελισμού ενός μέρους των εθνικών συμφερόντων προς όφελος της Ένωσης.

Η ιδέα της Ευρωπαϊκής ενοποίησης είχε αρχικά, σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, θετικό αντίκτυπο και συγκέντρωνε την υποστήριξη των περισσότερων κρατών της Δυτικής Ευρώπης, ωστόσο δεν κατέστη δυνατή η σύγκληση των απόψεων επί του πεδίου εφαρμογής στην πράξη.

Αντιθέτως, τα ευρωπαϊκά κράτη προσέγγισαν διαφορετικά και με σκεπτικισμό τις δυνητικές επιπτώσεις της ανάπτυξης στενότερων σχέσεων μεταξύ τους, επιδρώντας αρνητικά στην πρόοδο της ενοποίησης³

Ήδη από τη δεκαετία του 1950 και με τη δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η σχέση του εθνικού κράτους με τις βασικές αρχές της ενοποίησης τέθηκε υπό αμφισβήτηση, προκαλώντας το ενδιαφέρον της ακαδημαϊκής κοινότητας.

Ο συνεκτικός δεσμός της σχέσης αυτής εκπορευόταν από την αντίληψη της αναγκαιότητας της ευρωπαϊκής ενοποίησης λόγω της αδυναμίας του μεταπολεμικού εθνικού κράτους για την αντιμετώπιση των αναγκών των πολιτών του, το οποίο μάλιστα εθνικό κράτος θεωρήθηκε υπεύθυνο για τις συγκρούσεις στον ευρωπαϊκό χώρο και για τους δύο παγκοσμίους πολέμους.

Επρόκειτο επί της ουσίας για μια σχέση με αντίθετα χαρακτηριστικά, όπως προσεγγίστηκε από τους πρώτους θεωρητικούς της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, τόσο από τον χώρο της νεολειτουργικής προσέγγισης όπως ο Haas (1958), ο Linberg (1963) και ο Schmitter (1969), όσο και από το πεδίο της ομοσπονδιακής θεωρίας όπως ο Altiero Spinelli και ο Friedrich (1968).

Η ενοποιητική διαδικασία προχώρησε με ταχείς ρυθμούς από τα πρώτα χρόνια της ενοποίησης και μέχρι τη δεκαετία του 1990. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1987 και η Συνθήκη του Μάαστριχτ του 1993, διεύρυναν τις αρμοδιότητες της Ε.Ε. σε σημαντικές κατηγορίες τομέων παραδοσιακής κρατικής δραστηριότητας, όπως η εσωτερική αγορά, το περιβάλλον, η οικονομική και νομισματική πολιτική.

Η εξέλιξη της διαδικασίας ενοποίησης και η επέκταση της σε περισσότερους τομείς με κρατικό ενδιαφέρον, συνέβαλε στη δημιουργία ενός ισχυρού ερευνητικού πόλου που υποστήριζε σαφώς ότι η ιδέα της ενωμένης Ευρώπης δεν αποδυνάμωσε το εθνικό κράτος, αλλά απεναντίας δημιούργησε συνθήκες ανάπτυξης, διότι η ενταξιακή διαδικασία και εν γένει η ευρωπαϊκή προοπτική δημιούργησε υποχρεώσεις επιμελούς υιοθέτησης και εφαρμογής ενός ευρύτερου πλέγματος πολιτικών (οι οποίες έως τότε αμελούνταν).

³ Nugent Neil, Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 2012, σ.59.

Η θεσμοθέτηση Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και της Πολιτικής Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί κατά κοινή παραδοχή ένα από τα ουσιαστικότερα στάδια στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, καθώς παρέχει στην Ε.Ε. τη δυνατότητα συμμετοχής ως ενιαίας οντότητας στις διεθνείς υποθέσεις⁴. Η κοινή δράση και η συμμετοχή στην Ε.Ε. παρέχει στα κράτη μέλη μεγαλύτερη δυνατότητα επιρροής, από ότι θα είχε το κράτος εάν δρούσε αυτοτελώς και μεμονωμένα.

Ως βασικοί στόχοι αυτών των πολιτικών αναφέρονται η διατήρηση της ειρήνης, η ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας και η ανάπτυξη και σταθεροποίηση του κράτους δικαίου, της δημοκρατίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας αποσκοπεί στο να επιτρέψει στην Ε.Ε. να ενισχύσει τις στρατιωτικές ικανότητές της και να αναπτύσσει αποστολές εκτός Ε.Ε. για ειρηνευτικούς σκοπούς, πρόληψη συγκρούσεων και ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.».

Η ΚΠΑΑ αναγνωρίζει την ιδιαιτερότητα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας των κρατών μελών και σέβεται τις υποχρεώσεις που απορρέουν για ορισμένα κράτη μέλη από τη συμμετοχή στο ΝΑΤΟ.

Το βασικό σημείο τριβής, μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ στον τομέα άσκησης των πολιτικών αυτών, υπήρξε ανέκαθεν η επικράτηση των διακυβερνητικών, προκειμένου να μην πλήττεται η εθνική κυριαρχία, έναντι των υπερεθνικών χαρακτηριστικών ώστε να αποτελέσει το κρισιμότερο βήμα προς τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Αναπόσπαστο μέρος της ΚΕΠΠΑ αποτελεί και η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας η οποία «περιλαμβάνει τη σταδιακή πλαισίωση μιας κοινής πολιτικής άμυνας της ΕΕ, αποσκοπεί στο να επιτρέψει στην ΕΕ να ενισχύσει τις στρατιωτικές ικανότητές της και να αναπτύσσει αποστολές εκτός ΕΕ για ειρηνευτικούς σκοπούς, πρόληψη συγκρούσεων και ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.» .Η ΚΠΑΑ δεν θίγει την ιδιαιτερότητα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ορισμένων κρατών μελών και σέβεται τις υποχρεώσεις που απορρέουν για ορισμένα κράτη μέλη από το Σύμφωνο του ΝΑΤΟ και συμβιβάζεται με την κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας που διαμορφώνεται μέσα στο πλαίσιο αυτό (ρήτρα Ιρλανδίας). Η ΚΕΠΠΑ στη σημερινή της μορφή είναι το αποτέλεσμα συνεχών εξελίξεων και μετασχηματισμών που έλαβαν χώρα τα τελευταία 60 χρόνια. Βασικό σημείο 18 διαφωνιών και τριβών, μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ στον τομέα άσκησης των πολιτικών αυτών, υπήρξε πάντοτε το αν θα έπρεπε ο χαρακτήρας τους να παραμείνει διακυβερνητικός ώστε να μην πλήττεται κατά κανένα τρόπο η εθνική κυριαρχία ή να γίνει υπερεθνικός ώστε να αποτελέσει το κρισιμότερο βήμα προς τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η ανάπτυξη κοινής δράσης παρέχει στα 27 κράτη μέλη της ΕΕ πολύ μεγαλύτερη δυνατότητα επιρροής από ότι θα είχαν εάν το κάθε κράτος μέλος δρούσε μεμονωμένα (ΕΕ, Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας). Βασικοί διακηρυγμένοι στόχοι αυτών των πολιτικών είναι α) η διατήρηση της ειρήνης και η ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας β) η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας και γ) η ανάπτυξη και σταθεροποίηση του κράτους δικαίου, της δημοκρατίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Αναπόσπαστο μέρος της ΚΕΠΠΑ αποτελεί και η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας η οποία «περιλαμβάνει τη σταδιακή πλαισίωση μιας κοινής πολιτικής άμυνας της ΕΕ, αποσκοπεί στο να

επιτρέψει στην ΕΕ να ενισχύσει τις στρατιωτικές ικανότητές της και να αναπτύσσει αποστολές εκτός ΕΕ για ειρηνευτικούς σκοπούς, πρόληψη συγκρούσεων και ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.» .Η ΚΠΑΑ δεν θίγει την ιδιαιτερότητα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ορισμένων κρατών μελών και σέβεται τις υποχρεώσεις που απορρέουν για ορισμένα κράτη μέλη από το Σύμφωνο του ΝΑΤΟ και συμβιβάζεται με την κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας που διαμορφώνεται μέσα στο πλαίσιο αυτό (ρήτρα Ιρλανδίας).

Η ΚΕΠΠΑ στη σημερινή της μορφή είναι το αποτέλεσμα συνεχών εξελίξεων και μετασχηματισμών που έλαβαν χώρα τα τελευταία 60 χρόνια. Βασικό σημείο 18 διαφωνιών και τριβών, μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ στον τομέα άσκησης των πολιτικών αυτών, υπήρξε πάντοτε το αν θα έπρεπε ο χαρακτήρας τους να παραμείνει διακυβερνητικός ώστε να μην πλήττεται κατά κανένα τρόπο η εθνική κυριαρχία ή να γίνει υπερεθνικός ώστε να αποτελέσει το κρισιμότερο βήμα προς τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

1.2. Η ιστορική εξέλιξη

Με την ολοκλήρωση του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου καταγράφηκαν οι πρώτες συγκροτημένες προσπάθειες συνεργασίας στους τομείς άμυνας και ασφάλειας μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών. Η πρώτη κοινή πολιτική στην Ευρώπη συναντάται στην Συνθήκη της Δουνκέρκης το 1947, με σκοπό τη συνεργασία μεταξύ Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου και την παροχή αμοιβαίας βοήθειας σε τυχόν Γερμανική ή Σοβιετική στρατιωτική απειλή.

Σχεδόν ένα χρόνο αργότερα, το Βέλγιο, η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο προέβησαν στη σύναψη της Συνθήκης των Βρυξελλών, βάσει της οποίας προβλεπόταν ότι εάν οποιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος δεχόταν επίθεση, τα υπόλοιπα μέλη είχαν υποχρέωση συνδρομής με οποιοδήποτε τρόπο είχαν στην διάθεσή τους⁵. Απόρροια της Συνθήκης ήταν η δημιουργία της Δυτικής Ένωσης, που αποτελούσε μια συμμαχία σε θέματα αμυντικής προστασίας.

Η Δυτική Ένωση αποδυναμώθηκε, όταν το 1949 με την Συνθήκη του Βορειοατλαντικού, ιδρύθηκε το ΝΑΤΟ. Σκοπός της Συνθήκης αυτής ήταν η παροχή προστασίας από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και τον Καναδά προς τα συμβαλλόμενα ευρωπαϊκά κράτη (Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Ιταλία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Δανία και Ισλανδία) από τυχόν Σοβιετική επίθεση

Το 1950, κατατέθηκε πρόταση του Γάλλου πρωθυπουργού Ρενέ Πλέβεν για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ), προς κατοχύρωση της ασφάλειας των μελών και την ενσωμάτωση των ενόπλων δυνάμεων σε έναν κοινό ευρωπαϊκό στρατό. Σύμφωνα με το σχέδιο Pleven, έπρεπε οι δυνάμεις των ευρωπαϊκών κρατών να τεθούν υπό κοινή διοίκηση, ωστόσο η πρόταση τελικά απορρίφθηκε το 1954 από το Γαλλικό Κοινοβούλιο.

Το 1954 σημειώθηκε η πρώτη ουσιαστική και αμιγώς ευρωπαϊκή προσπάθεια για την ενίσχυση της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας, με τη μετεξέλιξη της Δυτικής Ένωσης στη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) και συμμετέχοντες το Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Γερμανία, Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Ως θεμελιώδεις στόχοι της δημιουργίας της ΔΕΕ τέθηκαν η παροχή στρατιωτικής βοήθειας σε περίπτωση εξωτερικής επίθεσης προς οποιοδήποτε μέλος της ΔΕΕ, η εγκαθίδρυση του πλαισίου για την

⁵ The Brussels Treaty, 1948, Council of Europe, διαθέσιμο στο <https://www.coe.int/en/web/documents-records-archives-information/timeline-1948> (προσπελάστηκε την 5/2/22)

οικονομική ανάκαμψη της Ευρώπης η προώθηση της ενότητας και η ενθάρρυνση της ιδέας θετικής ενσωμάτωσης στην Ευρώπη⁶. Η ΔΕΕ έως την κατάργηση της Συνθήκης των Βρυξελλών το 2010, αποτέλεσε ένα σημαντικό αμυντικό μηχανισμό της Ε.Ε., ενώ οι δραστηριότητές της απορροφήθηκαν σταδιακά από την Ένωση.

Δεκαπέντε έτη περίπου αργότερα, το 1970, δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασίας (ΕΠΣ), ως φορέας αρχικού συντονισμού της εξωτερικής πολιτικής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, μέσω μιας διαδικασίας λήψης κοινών αποφάσεων για εξωτερικά ζητήματα και προώθησης κοινών πολιτικών.

1.2.1. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Το 1992, με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την ιδρυτική Συνθήκη του Μάαστριχτ, οι τομείς πολιτικής της ΕΕ. κατηγοριοποιούνται πλέον σε τρεις (3) πυλώνες. Ως δεύτερος πυλώνας πολιτικής τέθηκε η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ), σύμφωνα με τον οποίο τα κράτη μέλη οφείλουν να εφαρμόσουν και να υποστηρίξουν ενεργά μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας. Βασικοί στόχοι είναι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών και των αξιών των θεμελιωδών συμφερόντων, η προάσπιση της ανεξαρτησίας της Ε.Ε., η ενίσχυση της ασφάλειας και η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας⁷.

1.2.2 Η Συνθήκη του Άμστερνταμ

Το 1997, με την Συνθήκη του Άμστερνταμ, θεσπίστηκε η θέση του Υπατού Εκπρόσωπου για την ΚΕΠΠΑ, ιδρύθηκε η Μονάδα Σχεδιασμού Πολιτικής και Έγκαιρης Προειδοποίησης και εγκρίθηκε επίσης η οικονομική ενίσχυση της ΚΕΠΠΑ μέσω του προϋπολογισμού της Ε.Ε., αλλαγές ιδιαίτερα σημαντικές οι οποίες επισημοποίησαν τη σπουδαιότητα και τη σημασία ανάπτυξης και καθιέρωσης της ΚΕΠΠΑ.

Το 1999, στην Σύνοδο Κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στην Κολωνία, έγινε για πρώτη φορά αναφορά στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ), η οποία θα αποσκοπούσε στη διάθεση των αναγκαίων μέσων στην Ε.Ε., ώστε να συμβάλλει ενεργά στη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Υπό την αιγίδα της ΕΠΑΑ καθίσταται δυνητικά εφικτή η διεξαγωγή αποστολών διάσωσης, η ανάπτυξη ανθρωπιστικών επιχειρήσεων, η διαχείριση και αποτελεσματική αντιμετώπιση των κρίσεων, καθώς και η δημιουργία των προϋποθέσεων πρόληψης συγκρούσεων και διασφάλισης της ειρήνης⁸.

⁶ Shaping of a Common Security and Defence Policy, 2016, διαθέσιμο στο EU External Action <https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5388/shaping-of-a-common-security-and-defence-policy-en> (προσπελάστηκε την 10/2/22)

⁷ Οι Συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διαθέσιμο στο <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/3/%CE%BF%CE%B9-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%B7%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%B1%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%87%CF%84-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%BC%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BC> (προσπελάστηκε την 10/2/21)

⁸ EXTERNAL RELATIONS Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διαθέσιμο στο https://www.europarl.europa.eu/summits/kol1_en.htm#V (προσπελάστηκε την 10/2/22)

Το 2003, ο Ύπατος Εκπρόσωπος της ΚΕΠΠΑ, Javier Solana, υπέβαλε την γνωστή «έκθεση Σολάνα», θέτοντας το στρατηγικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφαλείας (ΕΣΑ), ως οδηγό της ΚΕΠΠΑ. Με την ΕΣΑ, τελειοποιήθηκαν και οργανώθηκαν σε ένα ενιαίο πλαίσιο όλοι οι διακανονισμοί συνεργασίας που είχαν γίνει μεταξύ του ΝΑΤΟ και της Ε.Ε., οι οποίοι τυποποιήθηκαν με τη συμφωνία “Berlin plus”⁹.

1.2.3 Η Συνθήκη της Λισαβόνας

Το 2007, με την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2009, καταργώντας τους τρεις (3) πυλώνες της Συνθήκης του Μάαστριχτ, γίνεται για πρώτη φορά μνεία στην ΚΠΑΑ ως αντικαταστάτρια της ΕΠΑΑ, με διευρυμένο μάλιστα ρόλο (δίχως ωστόσο να επηρεάζεται η ΚΕΠΠΑ) επεκτείνοντας την ανάληψη αποστολών σε τρίτες χώρες και προάγοντας τη διεξαγωγή κοινών δράσεων αφοπλισμού, την αρωγή επί στρατιωτικών θεμάτων και την πραγματοποίηση επιχειρήσεων σταθεροποίησης. Προσθέτως, εισήχθη η ρήτρα αμοιβαίας βοήθειας και συνδρομής.

Παράλληλα, στο άρθρο 46 της Συνθήκης συμπεριλήφθηκε πρόβλεψη ενός ευέλικτου πλαισίου συνεργασίας υπό το θεσμό της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (Permanent Structured Cooperation-PESCO), στο οποίο δύνανται η εθελοντική συμμετοχή των κρατών μελών με πρωτεύοντα στόχο την ενίσχυση της ικανότητας της Ε.Ε. στον τομέα της ασφάλειας, την ανάπτυξη από ικανοτήτων άμυνας και την ενίσχυση της επιχειρησιακής ετοιμότητας των Ενόπλων Δυνάμεων τους¹⁰.

Το 2013, αρκετά χρόνια αργότερα, εξετάζονται για πρώτη φορά από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο οι προβληματισμοί επί θεμάτων άμυνας και προσδιορίζονται συνάμα δράσεις προτεραιότητας για στενότερη συνεργασία, όπως η αύξηση της αποτελεσματικότητας της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας, η ενδυνάμωση της αμυντικής βιομηχανίας της Ευρώπης και η ενίσχυση της ανάπτυξης των δυνατοτήτων¹¹.

Το 2015 υποστηρίχτηκε απερίφραστα η προσφυγή στη ρήτρα αμοιβαίας άμυνας, έπειτα από τον χαρακτηρισμό των τρομοκρατικών επιθέσεων στο Παρίσι ως επιθέσεις εναντίον της Ευρώπης.

Το 2016, παρουσιάστηκε η Παγκόσμια Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUGS) από την Ύπατη Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, κα. Federica Mogherini, η οποία συνέβαλλε στην εξέλιξη της ΚΠΑΑ θέτοντας προτεραιότητες για την εξωτερική πολιτική της Ε.Ε., όπως η ανάπτυξη σφαιρικής προσέγγισης για τις συγκρούσεις, η ασφάλεια της Ένωσης και η ανθεκτικότητα των κρατών και των κοινωνιών πέρα από τα ανατολικά και τα νότια σύνορα της ΕΕ¹²

Τον Νοέμβριο του 2016, η ΑΠ/ΥΕ υπέβαλε επίσης στο Συμβούλιο ένα «σχέδιο εφαρμογής για την ασφάλεια και την άμυνα», το οποίο είχε σκοπό να καταστήσει πλήρως λειτουργικό το

⁹ Don't forget Berlin Plus , European Leadership network, διαθέσιμο στο <https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/nato-eu-cooperation-dont-forget-berlin-plus/> (προσπελάστηκε την 10/2/22)

¹⁰ Κοττά Μαρ. Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας, 2017, σελ.81

¹¹ Defence Security, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, διαθέσιμο στο <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/defence-security-timeline/> (προσπελάστηκε την 11/2/22)

¹² European Union External Action, 2016. A global Strategy For The European Union's Foreign And Security Policy, pg. 18-39

όραμα που περιγράφεται στη συνολική στρατηγική της Ε.Ε. όσον αφορά στα ζητήματα άμυνας και ασφάλειας. Το σχέδιο περιελάμβανε 13 προτάσεις, οι οποίες περιελάμβαναν μια συντονισμένη ετήσια επανεξέταση στον τομέα της άμυνας (CARD)· καλύτερη ταχεία αντίδραση· και μια νέα ενιαία ρύθμιση για μόνιμη, διαρθρωμένη συνεργασία (PESCO), για τα κράτη μέλη που είναι πρόθυμα να αναλάβουν υψηλότερες δεσμεύσεις για την ασφάλεια και την άμυνα. Παράλληλα, η κα. Mogherini παρουσίασε ένα σχέδιο δράσης για την ευρωπαϊκή άμυνα (EDAP) στα κράτη μέλη, με βασική πρόταση ένα Ευρωπαϊκό (EDF) που θα επικεντρώνεται στην έρευνα στον τομέα της άμυνας και στην ανάπτυξη ικανοτήτων. Το σχέδιο αυτό αποτέλεσε σημαντικό βήμα προς την υλοποίηση των εσωτερικών πολιτικών και στρατιωτικών δομών της ΕΕ που προβλέπονται στην ΚΠΑΑ.

Από την έναρξη της θητείας του, τον Δεκέμβριο του 2019, ο ΑΠ/ΥΕ Josep Borrell έθεσε την ενίσχυση της ΚΠΑΑ στο επίκεντρο των εργασιών της Ε.Ε., συνεχίζοντας την ενίσχυση των πρωτοβουλιών της κα. Mogherini.

Για να δώσει νέα ώθηση στο θεματολόγιο για την ασφάλεια και την άμυνα, η ΕΕ εργάζεται τώρα για μια στρατηγική πυξίδα, η οποία επιδιώκει να παράσχει έναν ενισχυμένο πολιτικοστρατηγικό προσανατολισμό για την ασφάλεια και την άμυνα της Ε.Ε. και να καθορίσει το επίπεδο φιλοδοξίας στον τομέα αυτό. Το πρώτο βήμα, το οποίο ολοκληρώθηκε τον Νοέμβριο του 2020, ήταν μια ολοκληρωμένη ανάλυση των απειλών και των προκλήσεων. Το δεύτερο στάδιο, που βρίσκεται σε εξέλιξη, συνίσταται σε άτυπες συζητήσεις μεταξύ των κρατών μελών σχετικά με την ανάλυση των απειλών και τις κύριες επιπτώσεις της, την ανάλυση των ελλείψεων, των ικανοτήτων και τις προτεραιότητες των κρατών μελών. Αυτή η φάση διαλόγου θα πρέπει να επιτρέψει στα κράτη μέλη να ενισχύσουν την κοινή αντίληψή τους όσον αφορά τις απειλές κατά της ασφάλειας που αντιμετωπίζουν συλλογικά, και να ενισχύσει την ευρωπαϊκή νοοτροπία σε ότι αφορά την ασφάλεια και την άμυνα. Η διαδικασία αυτή αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της αυξανόμενης ανάγκης να είναι η ΕΕ σε θέση να ενεργεί ως πάροχος ασφάλειας.

Οι αποστολές και επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων είναι η πιο ορατή και απτή έκφραση της ΚΠΑΑ. Σύμφωνα με τον ΑΠ/ΥΕ Josep Borrell, η ενισχυμένη συμμετοχή μέσω αποστολών και επιχειρήσεων ΚΠΑΑ, με ισχυρότερες αλλά και ευέλικτες εντολές, είναι καίριας σημασίας. Στόχος της στρατηγικής πυξίδας είναι η αντιμετώπιση των κενών της ΣΣΕΕ όσον αφορά τα εργαλεία και τους θεσμούς διαχείρισης κρίσεων της Ε.Ε. και η παροχή συνεκτικής καθοδήγησης για άλλες πρωτοβουλίες και συναφείς διαδικασίες (συμπεριλαμβανομένης της PESCO, του ETA και της CARD), με τον καθορισμό σαφών σκοπών και στόχων.

Μολονότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν διαδραματίζει άμεσο ρόλο στη θέσπιση της στρατηγικής πυξίδας, αναμένεται να ενημερώνεται τακτικά και να του παρέχεται η δυνατότητα να εκφράζει τις απόψεις του σχετικά με τη διαδικασία, ιδίως κατά τη διάρκεια ενημερώσεων προς την Υποεπιτροπή Ασφάλειας και Άμυνας (SEDE). Κατά τη συνεδρίαση της SEDE τον Απρίλιο του 2021, βουλευτές του ΕΚ και εμπειρογνώμονες συζήτησαν τη διαδικασία αξιολόγησης απειλών, την προστασία των παγκόσμιων κοινών αγαθών και μια σαφή πορεία όσον αφορά τους στόχους, τα μέσα και τις δυνατότητες¹³.

¹³ Πολιτική σε ταχεία εξέλιξη, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/159/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B1%CF%83%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82> (προσπελάστηκε την 15/2/22)

1.3 Το θεσμικό πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας

Οι αποφάσεις σχετικά με την ΚΠΑΑ λαμβάνονται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 42 της ΣΕΕ). Οι αποφάσεις αυτές λαμβάνονται ομόφωνα, με ορισμένες σημαντικές εξαιρέσεις που αφορούν τον ΕΟΑ (άρθρο 45 της ΣΕΕ) και τη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία (PESCO, άρθρο 46 της ΣΕΕ) για τις οποίες ισχύει η ψηφοφορία με πλειοψηφία.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας εισήγαγε την έννοια της ευρωπαϊκής πολιτικής δυνατοτήτων και εξοπλισμών (άρθρο 42 παράγραφος 3 της ΣΕΕ) και καθόρισε έναν σύνδεσμο μεταξύ της ΚΠΑΑ και άλλων πολιτικών της Ένωσης απαιτώντας ο ΕΟΑ να υλοποιεί τις αποστολές του σε συνεργασία με την Επιτροπή, όταν αυτό είναι απαραίτητο (άρθρο 45 παράγραφος 2 της ΣΕΕ). Αυτό αφορά ειδικότερα τις πολιτικές της Ένωσης σχετικά με την έρευνα, τη βιομηχανία και το διάστημα, για τις οποίες δόθηκε στο Κοινοβούλιο ένας ισχυρότερος ρόλος όσον αφορά την ΚΠΑΑ.

Επιπλέον, το άρθρο 21 της ΣΕΕ υπενθυμίζει ότι η πολυμερής προσέγγιση βρίσκεται στο επίκεντρο της εξωτερικής δράσης της ΕΕ. Αυτό περιλαμβάνει τη συμμετοχή των εταίρων σε αποστολές και επιχειρήσεις ΚΠΑΑ, καθώς και τη συνεργασία σε διάφορα θέματα ασφάλειας και άμυνας. Η ΕΕ είναι προσηλωμένη σε διάφορα πλαίσια για στενότερο συντονισμό και συνεργασία, ιδίως με τον ΟΗΕ και τον Οργανισμό Βορειοατλαντικού Συμφώνου (ΝΑΤΟ), καθώς και – μεταξύ άλλων – με την Αφρικανική Ένωση, την G5 Σαχέλ, τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη και τον Σύνδεσμο Κρατών της Νοτιοανατολικής Ασίας¹⁴.

1.3.1 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

Οι αποφάσεις για την ΚΠΑΑ λαμβάνονται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο συνεδριάζει σε απαρτία των Υπουργών Εξωτερικών ή/και Άμυνας των κρατών μελών με τη συμμετοχή του ΥΕ. Σε αυτή την μορφή το Συμβούλιο ονομάζεται Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Εξωτερικών (Foreign Affairs Council- FAC), ενώ βασική προϋπόθεση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων αποτελεί η πλήρη ομοφωνία των συμμετεχόντων, εκτός από ζητήματα που σχετίζονται με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Άμυνας και την Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται πλειοψηφικά¹⁵. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προσδιορίζει τα στρατηγικά συμφέροντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ορίζει τους στόχους και καθορίζει τους γενικούς προσανατολισμούς και σε θέματα άμυνας.¹⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ. 1 της ΣΕΕ εάν συντρέχουν λόγοι, ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου συγκαλεί έκτακτη σύνοδο κορυφής έτσι ώστε να καθοριστεί η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές.

Επιπλέον, μέσω των επιτροπών και αντιπροσωπειών του συμβάλλει στην ανάπτυξη της πολιτικής της ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ και μέσα από εξειδικευμένες επιτροπές του όπως η Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων (AFET) και τις υποεπιτροπές της, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συμβάλλει στην διαμόρφωση της μέσω των εκθέσεων και των γνωμών που εκδίδουν.

¹⁴ Διατάξεις της Συνθήκης για την ΚΠΑΑ, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/159/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B1%CF%83%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82> (προσπελάστηκε στις 16/2/22)

¹⁵ EU institutional Framework Regarding Defence Matters, Policy Department for External Relations pg 4

¹⁶ Παπακωσταντής Μ., Οι πολιτικές της ΕΕ: Εξωτερική, Γεωργική, Μεταναστευτική (2016), σ. 49

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενημερώνεται από τον Ύπατο Εκπρόσωπο για τις εξελίξεις στα θέματα ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ καθώς και για αιτήματα κρατών μελών να εφαρμόσουν ενισχυμένη συνεργασία.

Ωστόσο, στην πράξη ο έλεγχος της ΚΕΠΠΑ και κατά συνέπεια της ΚΠΑΑ ασκείται κατά κύριο λόγο από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών, μέσω του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

1.3.2 Το Συμβούλιο Υπουργών

Το Συμβούλιο είναι αρμόδιο για τον καθορισμό των στόχων της ΚΠΑΑ. Έχει την δυνατότητα να αναθέτει μια αποστολή σε μία ομάδα κρατών μελών που το επιθυμούν και διαθέτουν τα μέσα για να την υλοποιήσουν. Επιπλέον έχει την αρμοδιότητα να λαμβάνει αποφάσεις για τις αποστολές ΚΠΑΑ, όπως τον ορισμό στόχων, το περιεχόμενο αλλά και γενικές ρυθμίσεις εφαρμογής τους¹⁷

Το Συμβούλιο Υπουργών, μαζί με τον Ύπατο Εκπρόσωπο της ΚΠΑΑ, έχει αναλάβει μέριμνα για την ενότητα, την συνοχή και την αποτελεσματικότητα της δράσης της Ένωσης, καθώς και τον σεβασμό αυτών από τα κράτη μέλη (αρθ.24ΣΕΕ). Το Συμβούλιο καταρτίζει την ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ και λαμβάνει τις αναγκαίες αποφάσεις για τον καθορισμό και την εφαρμογή της, βάσει των γενικών προσανατολισμών και των στρατηγικών κατευθυντήριων γραμμών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (αρθ.26.παρ.1ΣΕΕ). Οι δράσεις αφορούν σε ειδικές καταστάσεις οι οποίες απαιτούν επιχειρησιακή ενεργοποίηση από τη μεριά της Ένωσης

Επιπλέον, δίνει εντολές στον Ύπατο Εκπρόσωπο για την εκτέλεση της ΚΠΑΑ, είναι υπεύθυνο για την οργάνωση και την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) και τον διορισμό ειδικού εντεταλμένου για θέματα εξωτερικής πολιτικής, σύμφωνα με το άρθρο 33 της ΣΕΕ.

Τέλος, δέχεται την αίτηση κρατών μελών που επιθυμούν να αποκτήσουν μεταξύ τους ενισχυμένη συνεργασία.

1.3.3 Ο Ύπατος εκπρόσωπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας

Ο Ύπατος Εκπρόσωπος (ΥΕ) κατέχει αυξημένες αρμοδιότητες και εμπλέκεται στο μεγαλύτερο μέρος της λειτουργίας της ΚΠΑΑ. Όπως προαναφέρθηκε η θέση του ΥΕ θεσμοθετήθηκε το 1997 με την συνθήκη του Άμστερνταμ, έχοντας ως βασικό ρόλο την εκπλήρωση των καθηκόντων του Υπουργού Εξωτερικών της Ε.Ε. για ζητήματα που είχαν συμφωνηθεί μεταξύ των κρατών μελών.

Δέκα χρόνια αργότερα (2017), με την συνθήκη της Λισαβόνας, στα καθήκοντά του ΥΕ προστέθηκε η θέση του αντιπροέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με ευθύνη τη συνοχή και συνέπεια των εξωτερικών δράσεων της Ε.Ε.

Ο διορισμός του προσώπου επικυρώνεται με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η οποία στηρίζεται στην επίτευξη ειδικής πλειοψηφίας και προϋποθέτει την παροχή σύμφωνης γνώμης του προέδρου της Επιτροπής.

Ο ΥΕ βρίσκεται κάτω από την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο έχει τη διακριτική ευχέρεια για την παύση των καθηκόντων του με την κατάθεση πρότασης μομφής.

¹⁷ Παπακωνσταντής Μ. σ.50

Ο πολύπλευρος ρόλος του ΥΕ καταλαμβάνει κυρίαρχη θέση στη λειτουργία της ΚΕΠΠΑ, φέροντας την ευθύνη διατύπωσης προτάσεων για τη διαμόρφωση της ΚΕΠΠΑ και συνακόλουθα της υλοποίησης των σχετικών ληφθέντων αποφάσεων, αλλά και να ενεργεί για λογαριασμό της Ε.Ε. αναφορικά με τη διεκπεραίωση θεμάτων Εξωτερικής Πολιτικής και Άμυνας.

Η ανάπτυξη του πλαισίου διαμόρφωσης της ΚΕΠΠΑ, ως πρωταρχική υποχρέωση του ΥΕ, περικλείει ένα εξαιρετικής σημασίας εύρος δραστηριοτήτων που εκτείνεται από την υποβολή προτάσεων προς το Συμβούλιο των Υπουργών και την υποβολή του Συμβουλίου και της Επιτροπής για τη διασφάλιση της συνοχής, της αποτελεσματικότητας και της σύμπτωσης των εξωτερικών δράσεων με τους άλλους τομείς πολιτικών της Ε.Ε. έως την εξεύρεση αμοιβαίως αποδεκτών λύσεων σε περίπτωση που οποιοδήποτε κράτος μέλος (κατ' επίκληση λόγων εθνικού συμφέροντος) αντιτάσσεται στις αποφάσεις που λαμβάνονται με ειδική πλειοψηφία

Εξόχως σημαντική αποτελεί επίσης η αρμοδιότητα εκπροσώπησης της Ε.Ε., δεδομένου ότι καλύπτει θέματα εντός του εσωτερικού αλλά και εξωτερικά της Ε.Ε..

Εντός της Ε.Ε., ο ΥΕ αναλαμβάνει το συντονισμό της παρουσίας και δραστηριότητας των κρατών μελών εντός των διάφορων διεθνών οργανισμών, ενώ είναι παρών στις διεργασίες σε περιπτώσεις που τίθεται θέμα προσφυγής στην ενισχυμένη συνεργασία για θέματα ΚΕΠΠΑ. Επίσης, αναλαμβάνει την ενημέρωση των μελών του Συμβουλίου Υπουργών και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, για την εξέλιξη των ενισχυμένων συνεργασιών και των ευρωβουλευτών περί του συνόλου των δραστηριοτήτων του.

Σε εξωτερικό επίπεδο, μεριμνά αφενός για την υποστήριξη των θέσεων της Ένωσης και τη διενέργεια διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο σύναψης συμφωνιών και αφετέρου για την εκπροσώπηση της Ε.Ε. ενώπιον του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Είναι πλέον υπεύθυνος για τη λειτουργία της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ αλλά και συντονιστής των πολιτικών και στρατιωτικών οργάνων της ΚΠΑΑ και πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας. Επιπλέον, ο ΥΕ φέρει την ευθύνη παρουσίασης ενώπιον του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του συνόλου των θεμάτων της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ.

1.3.4 Ο περιορισμένος ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υποστηρίζει ανέκαθεν την ολοκλήρωση και τη συνεργασία της ΕΕ στον τομέα της άμυνας. Ελέγχει την ΚΠΑΑ και μπορεί να λαμβάνει την πρωτοβουλία να απευθυνθεί στον ΑΠ/ΥΕ και στο Συμβούλιο για το εν λόγω θέμα (άρθρο 36 της ΣΕΕ). Επίσης, ασκεί έλεγχο στον προϋπολογισμό της εν λόγω πολιτικής (άρθρο 41 της ΣΕΕ). Το Κοινοβούλιο προβαίνει δύο φορές ανά έτος σε συζήτηση σχετικά με την πρόοδο που έχει επιτευχθεί όσον αφορά την εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ και εγκρίνει τις σχετικές εκθέσεις: μία για την ΚΠΑΑ, η οποία συντάσσεται από την Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων (AFET) και μία για την ΚΠΑΑ, η οποία συντάσσεται από την Υποεπιτροπή Ασφάλειας και Άμυνας (SEDE).

Τον Δεκέμβριο του 2020, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε την ετήσια έκθεσή του για την εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ. Το Κοινοβούλιο επανέλαβε την υποστήριξή του προς την PESCO, την CARD και το ETA, καθώς μπορούν να συμβάλουν στην αύξηση της συνοχής, του συντονισμού και της λειτουργικότητας κατά την υλοποίηση της ΚΠΑΑ, και να εδραιώσουν την αλληλεγγύη, τη συνοχή, την ανθεκτικότητα και τη στρατηγική αυτονομία της Ένωσης. Εξέφρασε την ικανοποίησή του για τη δέσμευση της ΕΕ να αυξήσει «την παγκόσμια παρουσία της και την ικανότητά της να αναλαμβάνει δράση», καλώντας παράλληλα τον ΑΠ/ΥΕ και το Συμβούλιο να «παράσχουν έναν κοινό επίσημο ορισμό της στρατηγικής αυτονομίας». Ζήτησε αποτελεσματικότερες αποστολές

ΚΠΑΑ μέσω της αύξησης της συνεισφοράς των δυνάμεων των κρατών μελών και μέσω της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου, μεταξύ άλλων. Επιπλέον, εξέφρασε την ικανοποίησή του για τις πρωτοβουλίες ανάπτυξης δυνατοτήτων, σημειώνοντας την ανάγκη να εξασφαλιστεί η συνοχή τους. Η έκθεση πραγματεύεται επίσης θέματα που αφορούν τις νέες τεχνολογίες, τις υβριδικές απειλές, τον έλεγχο των όπλων, τον αφοπλισμό και τα καθεστώτα μη διάδοσης, καθώς και τη συνεργασία με στρατηγικούς εταίρους όπως το ΝΑΤΟ, ο ΟΗΕ και το Ηνωμένο Βασίλειο. Από το 2012, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τα εθνικά κοινοβούλια των κρατών μελών διοργανώνουν διακοινοβουλευτικές διασκέψεις δύο φορές ανά έτος, προκειμένου να συζητήσουν θέματα που σχετίζονται με την ΚΕΠΠΑ. Η διακοινοβουλευτική συνεργασία στους εν λόγω τομείς προβλέπεται από το Πρωτόκολλο αριθ. 1 στη Συνθήκη της Λισαβόνας, το οποίο περιγράφει τον ρόλο των εθνικών κοινοβουλίων στην ΕΕ. Η Συνθήκη της Λισαβόνας επιτρέπει στο Κοινοβούλιο να διαδραματίσει πλήρη ρόλο στην ανάπτυξη της ΚΠΑΑ, καθιστώντας το εταίρο στη διαμόρφωση των εξωτερικών σχέσεων της Ένωσης και στην αντιμετώπιση προκλήσεων όπως αυτές που περιγράφονται στην έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας του 2008.

Προκειμένου να εκπληρώσει τον ρόλο του, το Κοινοβούλιο διεξάγει τακτικές συζητήσεις, ακροάσεις και εργαστήρια, για θέματα όπως μη στρατιωτικές και στρατιωτικές αποστολές ΚΠΑΑ, διεθνείς κρίσεις με επιπτώσεις στην ασφάλεια και την άμυνα, πολυμερή πλαίσια για την ασφάλεια, ζητήματα ελέγχου εξοπλισμών και μη διάδοσης, καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος, ορθές πρακτικές για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της ασφάλειας και της άμυνας, και νομικές και θεσμικές εξελίξεις της ΕΕ σε αυτούς τους τομείς. Μετά τη δήλωση της ΑΕ/ΥΕ, του 2010, για την πολιτική λογοδοσία, το Κοινοβούλιο συμμετέχει σε κοινές συνεδριάσεις διαβούλευσης που οργανώνονται τακτικά για ανταλλαγή πληροφοριών με το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) και την Επιτροπή.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θέτει επίσης ερωτήσεις και υποβάλλει προφορικές προτάσεις στην ΕΥΕΔ σχετικά με την ΚΠΑΑ, ιδίως κατά τις συνεδριάσεις της SEDE. Για παράδειγμα, τον Ιανουάριο του 2021, ορισμένα μέλη της SEDE πρότειναν στην Επιτροπή να συστήσει ad hoc ομάδα για να αντισταθμίσει την έλλειψη προσωπικού που διατίθεται από τα κράτη μέλη στις μη στρατιωτικές αποστολές¹⁸.

1.4 Η επιχειρησιακή δομή της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας

Η δομική οργάνωση που απαιτείται για την καθιέρωση και υποστήριξη κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας μεταξύ κρατών με ανόμοιες στρατιωτικές δυνάμεις/ικανότητες και σε πολλές περιπτώσεις με διαφορετικής φύσεως υποχρεώσεις και δεσμεύσεις, ούτως ώστε να υφίσταται η ευχέρεια λήψης πολυσύνθετων αποφάσεων εντός εύλογου χρόνου και με αποτελεσματικότητα, ανέδειξε την αναγκαιότητα σύστασης πρόσθετων υποστηρικτικών φορέων και οργάνων. τον Δεκέμβριο του 1999 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι (1999), προέκυψαν τα βασικά όργανα που συνθέτουν τη δομή της ΚΠΑΑ, ως εξής:

¹⁸ Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/159/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B1%CF%83%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82> (προσπελάστηκε την 5/3/22)

α. Η Γενική Διεύθυνση Αμυντικής Βιομηχανίας και Διαστήματος (DEFIS), η οποία ηγείται των δραστηριοτήτων στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας και του διαστήματος. Ιδρύθηκε μόλις την 1 Ιανουαρίου 2020 με βασική αρμοδιότητα τη δημιουργία μιας εύρωστης ευρωπαϊκής αγοράς αμυντικού εξοπλισμού και την εφαρμογή του σχεδίου δράσης για την στρατιωτική κινητικότητα¹⁹. Στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας, η DEFIS είναι αρμόδια για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, διασφαλίζοντας την εξέλιξη μιας αξιόλογης ευρωπαϊκής βιομηχανικής και τεχνολογικής βάσης στον τομέα της άμυνας. Στον τομέα του διαστήματος, η DEFIS είναι αρμόδια για την υλοποίηση του διαστημικού προγράμματος της Ε.Ε., το οποίο αποτελείται από το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα γεωσκόπησης (Copernicus), το Ευρωπαϊκό παγκόσμιο δορυφορικό σύστημα πλοήγησης (Galileo) και την Ευρωπαϊκή υπηρεσία υπέρθεσης για τη γεωστατική πλοήγηση (EGNOS).

β. Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (European External Action Service-EEAS), η οποία είναι η διπλωματική υπηρεσία της Ε.Ε. και στελεχώνεται από εξειδικευμένους υπαλλήλους που προέρχονται από το Συμβούλιο της Ε.Ε., την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις διπλωματικές υπηρεσίες των κρατών μελών της Ε.Ε., ενώ εφοδιάζει με προσωπικό τις αντιπροσωπείες της Ε.Ε. ανά τον κόσμο²⁰.

γ. Η Διεύθυνση Σχεδιασμού και Διαχείρισης Κρίσεων (CMPD), η οποία είναι υπεύθυνη για τον πολιτικό-στρατιωτικό σχεδιασμό αποστολών αντιμετώπισης κρίσεων στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, ενώ σε περιόδους μη ύπαρξης κρίσεων φέρει την ευθύνη αφενός για την ανάπτυξη συμπράξεων και προώθησης πολιτικών και αφετέρου για τη διεξαγωγή εκπαιδευτικών αποστολών.

δ. Η Στρατιωτική Δυνατότητα Σχεδίασης και Διεξαγωγής Επιχειρήσεων (MPCC), αποτελείτο αρμόδιο επιτελείο σχεδιασμού και υλοποίησης στρατιωτικών επιχειρήσεων και μη εκτελεστικών αποστολών, στο πλαίσιο του Στρατιωτικού Επιτελείου της Ε.Ε. Στην Ε.Ε. επί του παρόντος έχουν αναπτυχθεί τρεις εκπαιδευτικές αποστολές σε Σομαλία, Κεντροαφρικανική Δημοκρατία και Μάλι.

ε. Η Πολιτική Δυνατότητα Σχεδίασης και Διεξαγωγής Επιχειρήσεων (CPCC), είναι το αρμόδιο επιτελείο για το σχεδιασμό και τη διεξαγωγή επιχειρήσεων μη στρατιωτικού χαρακτήρα στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ.

στ. Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (EOA), έχει ως σκοπό την προώθηση της συνεργασίας, την εκδήλωση νέων πρωτοβουλιών και τη διατύπωση προτάσεων και λύσεων για την εξέλιξη των αμυντικών ικανοτήτων. Ο Οργανισμός κατέχει κομβικό ρόλο στην κατοχύρωση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας. Η εμπειρογνώσια και τα δίκτυα που διαθέτει παρέχουν τη δυνατότητα να καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων στον τομέα της άμυνας, το οποίο περιλαμβάνει την εναρμόνιση των απαιτήσεων ανάπτυξης επιχειρησιακών ικανοτήτων, την έρευνα και την καινοτομία για την ανάπτυξη τεχνολογικών μοντέλων και τις ασκήσεις στον τομέα της συντήρησης, με στόχο την υποστήριξη επιχειρήσεων στο πλαίσιο της κοινής πολιτικής ασφαλείας και άμυνας²¹.

¹⁹ Αμυντική βιομηχανία και διάστημα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/info/departments/defence-industry-and-space_el (προσπελάστηκε την 5/3/22)

²⁰ The Diplomatic Service of the European Union, EE External Action, διαθέσιμο στο https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en (προσπελάστηκε την 5/3/22)

²¹ Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας, Επίσημος Ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαθέσιμο στο https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/eda_el (προσπελάστηκε την 7/3/22)

ζ. Η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ) αποτελείται από τους πρέσβεις των κρατών μελών που εδρεύουν στις Βρυξέλλες και προεδρεύετε από αντιπροσώπους της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης. Η επιτροπή είναι αρμόδια για όλα τα θέματα που της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας και συνεπώς και για την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ΕΠΑ συνεδριάζει τακτικά, δύο φορές την εβδομάδα, ενώ σε περιόδους κρίσης μπορεί να συνέρχεται και συχνότερα. Πιο συγκεκριμένα, η επιτροπή είναι επιφορτισμένη με την στενή παρακολούθηση της διεθνούς κατάστασης και των εξελίξεων που εμπίπτουν στον τομέα ευθύνης της ΚΕΠΠΑ. Στο πλαίσιο αυτό, εφόσον αναγνωριστούν πιθανά ζητήματα, η επιτροπή εισηγείται στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στρατηγικές προσεγγίσεις και επιλογές πολιτικής για την αντιμετώπιση τους. Επιπλέον είναι υπεύθυνη για την παροχή καθοδήγησης και πολιτικού ελέγχου των δύο επιτροπών που είναι αρμόδιες για τον σχεδιασμό των στρατιωτικών και μη πτυχών της διαχείρισης κρίσεων, αλλά και της Πολιτικοστρατιωτικής ομάδας (PMG). Τέλος, ασκεί πολιτικό έλεγχο και στρατηγική διεύθυνση, κάτω από τη διεύθυνση του συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των επιχειρήσεων που διεξάγονται υπό το πλαίσιο της ΚΠΑΑ για τη διαχείριση κρίσεων.²²

η. Η Στρατιωτική Επιτροπή της ΕΕ (ΣΕΕΕ), η οποία είναι το ανώτερο στρατιωτικό όργανο της Ε.Ε. και αποτελείται από τους Αρχηγούς των Γενικών Επιτελείων των κρατών μελών. Κύρια αποστολή της είναι η παροχή καθοδήγησης επί στρατιωτικών θεμάτων προς τον Ύπατο Αρμοστή και την ΕΠΑ. Ως εξέχουσας σημασίας κρίνεται η σύνθεση της Επιτροπής, λόγω της ανάγκης θέσπισης και προώθησης μιας ενιαίας, σε στρατιωτικό επίπεδο, στρατηγικής ανάμεσα σε ανόμοιους εθνικούς στρατούς. Υπό αυτό το πρίσμα, η επιλογή των μελών (Ανώτατοι Αξιωματικοί) που αντιπροσωπεύουν τους αρχηγούς των Γενικών Επιτελείων κατά τις τακτικές συνεδρίες, διενεργείται με βάση εξειδικευμένα κριτήρια όπως η ατομική κατάρτιση, η πολύχρονη στρατιωτική εμπειρία και η προηγούμενη συμμετοχή σε διεθνείς στρατιωτικές αποστολές και ασκήσεις.

Η ΣΕΕΕ είναι επιπλέον υπεύθυνη για την καθοδήγηση και παροχή κατεύθυνσης στο αμέσως κατώτερο στρατιωτικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Στρατιωτικό Επιτελείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUMS). Πιο συγκεκριμένα, σε περιόδους κρίσεων η Στρατιωτική Επιτροπή, κατόπιν εισήγησης της ΕΑΑ, δίνει εντολή στο Στρατιωτικό Επιτελείο να προτείνει όλες τις πιθανές επιλογές για την αντιμετώπιση της κρίσης, αξιολογεί τις προτεινόμενες επιχειρήσεις και προωθεί τις καταλληλότερες μαζί με την αξιολόγηση τους στον Ύπατο Αρμοστή και την ΕΑΑ. Στη συνέχεια και εφόσον η ΕΑΑ επιλέξει να εφαρμόσει κάποιο από τα προτεινόμενα σχέδια, η Στρατιωτική Επιτροπή εξουσιοδοτεί το Στρατιωτικό Επιτελείο να προχωρήσει με την εκτέλεση της επιχείρησης και παράλληλα την επιβλέπει.

θ. Η Πολιτικοστρατιωτική Ομάδα (PMG), η οποία ευθύνεται για την παροχή συμβουλών προς την ΕΠΑ, την προετοιμασία των συμπερασμάτων που παρουσιάζονται στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ενώ συμβάλλει στην ανάπτυξη οριζόντιας πολιτικής και στην ανταλλαγή πληροφοριών.

ι. Το Στρατιωτικό Επιτελείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUMS) είναι η πηγή στρατιωτικής τεχνογνωσίας και εμπειρογνωμοσύνης σε θέματα που άπτονται στο στρατιωτικό σκέλος της ΚΠΑΑ, όπως ο στρατηγικός προγραμματισμός για την αντιμετώπιση στρατιωτικών κρίσεων και στελεχώνεται από ανώτατους αξιωματικούς των κρατών μελών. Τα καθήκοντα του Στρατιωτικού Επιτελείου περιλαμβάνουν επιπλέον και την έγκαιρη προειδοποίηση και αξιολόγηση της κατάστασης και η εκτέλεση αποστολών τύπου Petersberg. Παράλληλα, το επιτελείο αναλαμβάνει την σύνδεση της ΣΕΕΕ με τα στρατιωτικά μέσα της Ε.Ε., την αξιολόγηση της

²²Political and Security Committee (PSC) European Consilium, διαθέσιμο στο <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/preparatory-bodies/political-security-committee/> (προσπελάστηκε την 7/3/22)

κατάστασης και τυχόν τρόπους διαχείρισης πιθανής κρίσης, έχοντας λάβει τις ανάλογες κατευθύνσεις από την ΣΕΕΕ, την υποβολή πρότασης στην ΣΕΕΕ για την αναβάθμιση εξοπλισμού, εκπαιδευτικές ασκήσεις, οργανωτικές αλλαγές και βελτίωση της υποστήριξης με στόχο την αναβάθμιση των στρατιωτικών δυνατοτήτων που διαθέτουν τα κράτη μέλη της Ε.Ε. και τέλος την σύνταξη προτάσεων στην ΣΕΕΕ και την ΕΠΑ για τα μέσα και τις στρατιωτικές δυνάμεις που θα εμπλακούν σε κοινές επιχειρήσεις με το ΝΑΤΟ.

1.5 Η χρηματοδότηση των επιχειρήσεων.

Η χρηματοδότηση των επιχειρήσεων της ΚΠΑΑ γίνεται μέσω διαφόρων πηγών, οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 41 της ΣΕΕ. Αρχικά συγκροτήθηκε ο μηχανισμός ΑΘΗΝΑ, από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον Φεβρουάριο 2004²³, με την οικονομική συνεισφορά του συνόλου των κρατών μελών, πλην της Δανίας, που αποφάσισε να απέχει από τα στρατιωτικά θέματα της ΚΠΑΑ. Σήμερα ισχύει η απόφαση του Συμβουλίου του Μαρτίου 2015²⁴. Ο μηχανισμός ΑΘΗΝΑ δύναται να χρηματοδοτήσει κοινές δαπάνες των στρατιωτικών επιχειρήσεων της Ε.Ε., όπως και δαπάνες μεταφοράς και διαμονής των δυνάμεων, εάν το αποφασίσει το Συμβούλιο. Ο μηχανισμός διοικείται από ειδική επιτροπή, η οποία θέτει τους κανόνες χρηματοδότησης. Αυτή τη στιγμή χρηματοδοτούνται από τον μηχανισμό ΑΘΗΝΑ έξι υπό εξέλιξη στρατιωτικές επιχειρήσεις (EUFOR ALTHEA, EUNAVFOR ATALANTA, EUTM RCA, EUTM MALI, EUTM RCA, EUNAVFOR MED IRINI)²⁵.

Παράλληλα, στη Συνθήκη προβλέπεται η δημιουργία Ταμείου Εκκίνησης (Start up Fund) με προπαρασκευαστικές αρμοδιότητες για τη στήριξη αποστολών που δεν περιλαμβάνονται στον προϋπολογισμό της Ε.Ε. και δεν έχουν ενσωματωθεί στον μηχανισμό ΑΘΗΝΑ. Η σύσταση του Ταμείου γίνεται κατόπιν απόφασης του Συμβουλίου, με ειδική πλειοψηφία, μετά από πρόταση του Υπάτου Εκπρόσωπου. Ωστόσο, δεν έχει εισέτι προσδιοριστεί η λειτουργία του με απόφαση Συμβουλίου και κατά συνέπεια παραμένει ανενεργό.

Το 2017 ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας έχοντας διττό ρόλο. Το πρώτο σκέλος περιλαμβάνει την Έρευνα, όπου οι χρηματοδοτικοί πόροι προέρχονται εξ' ολοκλήρου από τον προϋπολογισμό της ΕΕ, ενώ το δεύτερο σκέλος περιλαμβάνει την Ανάπτυξη και Απόκτηση, όπου το ταμείο προσφέρει κίνητρα για την απόκτηση αμυντικού εξοπλισμού και τεχνολογίας αλλά και για την από κοινού ανάπτυξη οπλικών συστημάτων μεταξύ των κρατών μελών.

1.6 Οι αποστολές της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας

1.6.1 Οι αποστολές Petersberg

Οι αποστολές αυτές πήραν το όνομα τους από τον τόπο όπου διεξάχθηκε το Συμβούλιο Υπουργών της ΔΕΕ, το 1992 όπου και θεσπίστηκαν. Οι συγκεκριμένες αποστολές αφορούν διαχείριση κρίσεων και έχουν ως κύριο σκοπό την διατήρηση της ειρήνης και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας με στρατιωτικά και μη μέσα, τα οποία παρέχονται από τα κράτη μέλη. Οι στρατιωτικές αυτές δυνάμεις δεν αποτελούν ευρωπαϊκό στρατό και ούτε υπάγονται στην αρμοδιότητα ενός ευρωπαϊκού συλλογικού οργάνου. Αρχικά οι αποστολές είχαν ως αντικείμενο, ανθρωπιστικές αποστολές, αποστολές διάσωσης, αποστολές πρόληψης συγκρούσεων και διατήρησης της ειρήνης.

²³ Απόφαση Συμβουλίου 2004/197/ΚΕΠΠΑ/28-2-04

²⁴ Απόφαση Συμβουλίου 2015/528/ΚΕΠΠΑ/27-03-15

²⁵ <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/athena/>

Η πρώτη αποστολή της ΚΠΑΑ, ξεκίνησε στις 31 Μαρτίου 2003, με την ανάπτυξη της επιχείρησης Concordia στην Βόρεια Μακεδονία. Συμμετείχαν στρατιωτικές δυνάμεις από όλα τα κράτη μέλη πλην της Δανίας και της Ιρλανδίας και από άλλες δεκατέσσερις (14) χώρες.

Με το άρθρο 43 της συνθήκη της Λισαβόνας το 2007, προσδιορίστηκαν εκ νέου οι στόχοι και οι αρμοδιότητες των αποστολών της ΚΠΑΑ. Τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα πλέον πραγματοποίησης κοινών δράσεων αφοπλισμού, αποστολών με στόχο την παροχή συμβουλών και αρωγής επί στρατιωτικών θεμάτων αλλά και επιχειρήσεων σταθεροποίησης και δημιουργίας συνθηκών για τη διασφάλιση της ειρήνης μετά το πέρας των συγκρούσεων.

Για την πραγματοποίηση μιας αποστολής, θα πρέπει το Συμβούλιο θα πρέπει να αποφασίσει με ομοφωνία, μετά από πρόταση του Υπατού Εκπρόσωπου ή μετά από πρωτοβουλία κάποιου κράτους μέλους, σύμφωνα με το άρθρο 42, παρ.4 της ΣΕΕ. Το Συμβούλιο καθορίζει τους στόχους και τις γενικές ρυθμίσεις εφαρμογής των αποστολών και έχει την δυνατότητα να αναθέτει σε ορισμένα κράτη μέλη που το επιθυμούν να εκτελέσει μια αποστολή. Τα κράτη μέλη που συμμετέχουν σε μία επιχείρηση οφείλουν να ενημερώνουν τακτικά το Συμβούλιο για την πορεία της αποστολής και ενεργούν σε συνεργασία με τον Υπάτο Εκπρόσωπο για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας.

Σύμφωνα με στοιχεία του Μαΐου 2021, βρίσκονται εν εξελίξει 17 αποστολές και επιχειρήσεις ΚΠΑΑ, εκ των οποίων 11 χαρακτηρίζονται ως μη στρατιωτικές και 6 ως στρατιωτικές, στις οποίες συμμετέχουν περίπου 5.000 στρατιωτικοί και μη στρατιωτικοί υπάλληλοι της Ε.Ε. που έχουν τοποθετηθεί στο εξωτερικό. Οι πιο πρόσφατες αποστολές και επιχειρήσεις στήριξαν την ασφάλεια στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία (EUFOR RCA) και επέβαλαν το εμπάργκο όπλων του ΟΗΕ κατά της Λιβύης (EUNAVFOR MED IRINI). Οι αποφάσεις της Ε.Ε. για την ανάπτυξη αποστολών ή επιχειρήσεων λαμβάνονται συνήθως κατόπιν αιτήματος της χώρας-εταίρου στην οποία παρέχεται βοήθεια ή/και βάσει απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ²⁶.

Οι αποστολές αποτελούν την πιο ορατή και αναγνωρίσιμη συμβολή στη διεθνή ασφάλεια και σταθερότητα. Ο μικρός αριθμός προσωπικού που απασχολούν οι αποστολές της ΚΠΑΑ σε σχέση με τις αποστολές του ΝΑΤΟ ή του ΟΗΕ, προσδίδει υψηλό βαθμό ευελιξίας και αποτελεσματικότητας. Επίσης, το γεγονός ότι μπορούν να δρουν σε περιοχές που οι άλλοι δύο οργανισμοί δεν είναι εκ φύσεως ευπρόσδεκτοι προσδίδει επιπλέον αξία σε αυτές καθώς και δυναμική επιρροής στα διεθνή δρώμενα²⁷.

Οι αποστολές της ΚΠΑΑ, αποτελούν πρότυπο ολοκληρωμένης παρέμβασης και δράσης, λόγω της δυνατότητας χρήσης όλων των εργαλείων εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης και παράλληλα παρέχεται η εγγύηση ότι η Ευρωπαίοι μπορούν να δράσουν αυτόνομα ακόμα και αν οι Αμερικάνοι απουσιάζουν²⁸.

Οι μη στρατιωτικές αποστολές χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες:

α. Τις ενισχυτικές αποστολές, οι οποίες ασχολούνται με την οικοδόμηση δυνατοτήτων (capacity building) κυρίως στον τομέα του Κράτους Δικαίου.

²⁶ Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/159/common-security-and-defence-policy> (προσπελάστηκε την 20/3/22)

²⁷ οπ. Κοππά σελ. 91

²⁸ A. Mattelaer- J. Coelmont "Modern European Operations: Wars to Sickle Cuts" Egmont Institute/IES, Academia Press σελ.33-37

β. Τις αποστολές επίβλεψης και επιτήρησης, οι οποίες παρέχουν υπηρεσίες παρακολούθησης και επίβλεψης μια δραστηριότητας ή μιας διαδικασίας ή την εφαρμογή μιας συμφωνίας.

γ. Τις εκτελεστικές αποστολές, οι οποίες εκτελούν ορισμένες λειτουργίες υποκαθιστώντας τις αρχές του κράτους εντός της επικράτειας του οποίου σταθμεύουν. Στην υπόψη κατηγορία εντάσσεται μόνο η EULEX Kosovo.

Η λήψη απόφασης για τη διενέργεια οποιασδήποτε αποστολής, στρατιωτικής ή μη, προϋποθέτει είτε την υποβολή πρόσκλησης από το ενδιαφερόμενο κράτος είτε την έκδοση αντίστοιχης απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και τη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου.

Η πλειονότητα των αποστολών είναι μη στρατιωτικές, αν και τα τελευταία χρόνια υπάρχει τάση προς μια «ολοκληρωμένη προσέγγιση» (Comprehensive approach), ήτοι στη συνεργασία του πολιτικού και του στρατιωτικού τομέα. Ως βασικός στόχος τίθεται πέραν από την αντιμετώπιση της στρατιωτικής κρίσης, ο προσδιορισμός του κινδύνου και η λήψη προληπτικών μέτρων για την προστασία της ανθρώπινης ζωής. Το εύρος δράσης της Ε.Ε. δεν περιορίζεται στην αντιμετώπιση της εκάστοτε κρίσης επί του πεδίου, αλλά δύναται να ξεκινήσει πολύ νωρίτερα με την εκδήλωση στρατηγικών πρόληψης μέσω της εξωτερικής πολιτικής και φτάνοντας έως την αποκατάσταση και την ανοικοδόμηση μετά το τέλος αυτής. Ανάλογη πρόβλεψη περιλαμβάνεται στον προϋπολογισμό ειδικά για δράσεις και παρεμβάσεις ΚΠΑΑ που αποσκοπούν στην πρόληψη συγκρούσεων, στην οικοδόμηση περιβάλλοντος και συνθηκών ειρήνης και στη διαμεσολάβηση στη βάση ad hoc αιτημάτων²⁹

Ένα ακόμη σημαντικό είδος αποστολών αποτελούν οι αποστολές Fact finding, όπου πρόκειται για προπαρασκευαστικών, ευέλικτων και ταχείας ανάπτυξης αποστολών, που καταλήγουν στη λήψη αποφάσεων σχετικά με το εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις ανάπτυξης μιας επιχείρησης διαχείρισης κρίσεων.

Όσον αφορά στις στρατιωτικές αποστολές της ΚΠΑΑ, αξίζει να αναφερθεί ότι οι μεγαλύτερες αποστολές, δεν επιχειρούν ενάντια σε κάποια αντίπαλη στρατιωτική δύναμη, αλλά απέναντι σε μη ευρωπαϊκές συμμορίες, όπως οι Σομαλοί πειρατές στην επιχείρηση EUNAV FOR Atalanta.

Η συγκεκριμένη αποστολή χρονολογείται από το 2008 με αντικείμενο την καταπολέμηση της πειρατείας, ενώ αποτελείται από περίπου 1.800 άτομα, με μόνιμη παρουσία στην περιοχή 4 πολεμικών πλοίων (φρεγάτες) καθώς επίσης ικανοποιητικού αριθμού μικρότερων σκαφών και αεροπλάνων

Επιπλέον, σημαντική ήταν η επιχείρηση EUNAV FOR MED Sophia, για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης προσώπων από την Λιβύη, η οποία διήρκεσε 5 έτη περίπου, με τη συμμετοχή 3 φρεγατών και πλήθους μικρότερων σκαφών και αεροπλάνων, η οποία αντικαταστάθηκε στη συνέχεια από την EUNAV FOR MED Iriini ίσως την μεγαλύτερη αποστολή της ΚΠΑΑ για την επιβολή του εμπάργκο όπλων του ΟΗΕ προς την Λιβύη και με συμβολή στη διατήρηση βιώσιμης εκεχειρίας, καθώς και στην καταπολέμηση της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων.

²⁹ Suggestions for crisis Management Procedures for CSDP Crisis Management Operations, EEAS

Εικόνα 1 Οι υπό εξέλιξη αποστολές της ΕΕ για την ΚΠΑΑ για το 2021 (Πηγή: https://eeas.europa.eu/topics/military-and-civilian-missions-and-operations/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en)

Οι Μάχιμες Ομάδες (Battlegroups)

Οι Μάχιμες Ομάδες είναι μια ιδιαίτερη κατηγορία στρατιωτικών μονάδων ταχείας ανάπτυξης, οι οποίες δημιουργήθηκαν με πρωτοβουλία της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας το 2004, έχοντας ως στόχο την προετοιμασία του εδάφους για την υλοποίηση μακροχρόνιων αποστολών, αποτελώντας επί της ουσίας δύναμη ταχείας αντίδρασης σε κρίσεις και συγκρούσεις.

Κάθε Μάχιμη Ομάδα απασχολεί περίπου προσωπικό 1.500 ατόμων, το οποίο εναλλάσσεται σε κυλιόμενη εξαμηνιαία βάση, ενώ αποτελείται από τρία (3) σώματα πεζικού. Μέχρι σήμερα έχουν συγκροτηθεί περίπου δεκαοχτώ (18) ομάδες.

Σε αρκετές περιπτώσεις έχει εξεταστεί κατά το παρελθόν η σκοπιμότητα αξιοποίησης των Μάχιμων Μονάδων, ωστόσο ουδέποτε σημειώθηκε η ενεργοποίησή τους, κυρίως λόγω μη επίτευξης της απαραίτητης προς τούτο ομοφωνίας στους κόλπους του Συμβουλίου.

Ο βασικός λόγος της μη επίτευξης ομοφωνίας αλλά και σε αρκετές περιπτώσεις τη δημιουργία σφοδρών αντιπαράθεσεων μεταξύ των συμμετεχόντων, αποτελεί η επίκληση της κατασπατάλησης πόρων για τη συντήρηση ενός μάχιμου σώματος που χαρακτηρίζεται ως δυσκίνητο και που τελεί σε διαρκή αναμονή.

Κατά καιρούς, κατατέθηκαν προτάσεις από ορισμένα κράτη μέλη για την υιοθέτηση ενός εναλλακτικού σχήματος, πιο ευέλικτου και ευκίνητου, όπως για παράδειγμα η Λιθουανία όπου κατά τη διάρκεια Προεδρίας της (2013) πρότεινε να μην χρειάζεται να χρησιμοποιηθούν και τα τρία (3) σώματα πεζικού αλλά τμήμα αυτών³⁰ Επίσης η Γερμανία έχει προτείνει να επεκταθεί η χρήση τους και σε εκπαιδευτικές αποστολές ή αποστολές του ΟΗΕ.

Σε κάθε περίπτωση, έχει επικρατήσει πανευρωπαϊκά η αντίληψη περί της αναπροσαρμογής του σχεδιασμού και την επαναπροσέγγιση του τρόπου αξιοποίησης των Μάχιμων Μονάδων, αποκλείοντας σαφώς το ενδεχόμενο της κατάργησής τους, διότι αυτό εκλαμβάνεται ως υποχώρηση του κοινού οράματος για ενιαία Ευρωπαϊκή Άμυνα και Ασφάλεια.

Τον Ιούνιο του 2017, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, έλαβε την απόφαση ενίσχυσης των δυνατοτήτων ταχείας δράσης και άμεσες ανάπτυξης, συμπεριλαμβάνοντας τη χρηματοδότηση των Μάχιμων Ομάδων στις κοινές δαπάνες, μέσω του μηχανισμού «ΑΘΗΝΑ».

1.7 Η διάσταση απόψεων για την Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας στο εσωτερικό της Ε.Ε.

Παρόλο που η πλειοψηφία των κρατών μελών αναγνωρίζει την αναγκαιότητα κατοχύρωσης και εδραίωσης της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας, υπάρχουν ορισμένα κράτη μέλη που έχουν διατυπώσει επιφυλάξεις ή έχουν εκφράσει αντιθέσεις ως προς την κατεύθυνση του δόγματος της ενιαίας ευρωπαϊκής άμυνας. Εκτός της Δανίας και της Μάλτας που απέχουν σε μεγάλο βαθμό από τις δράσεις της ΚΠΑΑ, έχουν αναπτυχθεί και εξελιχθεί δύο (2) κύριες προσεγγίσεις επί του θέματος.

Σύμφωνα με την πρώτη προσέγγιση, η οποία έχει ως βασικό υποστηρικτή και κύριο εκφραστή τη Γερμανία, η ανάπτυξη των αμυντικών δυνατοτήτων της Ε.Ε. είναι συμπληρωματικές των αντίστοιχων του ΝΑΤΟ, κατ' αναλογία των πολιτικών, των συμμαχιών και των καταστάσεων που εδραιώθηκαν ή επιβλήθηκαν στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου.

Βάσει της αντίληψης της Γερμανίας, η Ε.Ε. αποτελεί κατά κανόνα πολιτική δύναμη με μικρό βαθμό επίδρασης και ελάχιστης επιρροής επί των τεκταινομένων στο διεθνές σύστημα και στην πολιτική ασφαλείας, θεωρώντας ότι η μεγιστοποίηση του επίπεδου ασφαλείας και η διατήρηση του Ευρωπαϊκού χώρου θα προκύψει ως επιστέγασμα της αμυντικής πολιτικής αμυντικά. Με αυτήν την προσέγγιση συντάσσεται και η Λιθουανία, δεδομένου ότι η πολιτική άμυνας και εν γένει οι αμυντικές της ισχύς βασίζονται στη συνεργασία και στη βοήθεια του ΝΑΤΟ, λόγω του μεγέθους της Ρώσικης απειλής στα σύνορα της.

Στον αντίποδα, η Γαλλία θεωρεί ότι η μεγιστοποίηση της ασφαλείας στο διεθνές σύστημα προϋποθέτει τη μεγιστοποίηση της ισχύος. Η Γαλλία υποστηρίζει και επιδιώκει την ισχυροποίηση του ρόλου της Ε.Ε. εκτός των συνόρων της, διακατέχοντας φιλοδοξίες και βλέψεις για την μετεξέλιξη σε ηγεμονική δύναμη στην Μεσόγειο και την Αφρική, μέσω της συγκέντρωσης στρατιωτικής ισχύος. Προς αυτή την κατεύθυνση, χώρες όπως η Ελλάδα και η Λετονία επιθυμούν μια στρατιωτικά ισχυρή και πλήρως εξοπλισμένη Ε.Ε., με στόχο τη δημιουργία συνθηκών αποτροπής ως μέσο προστασίας και διαφύλαξης των συνόρων τους³¹. Η Ισπανία και η Ιταλία στηρίζουν επίσης την ενίσχυση της ΚΠΑΑ.

³⁰ Ο.Π. Κοττπα σελ. 116

³¹ Η.Κουσκουβελής, Εισαγωγή στις Διεθνείς σχέσεις, 2010, σελ. 422

1.8 Οι τρέχουσες προτεραιότητες της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας

Η εξέλιξη της ΚΠΑΑ και η προώθηση της στρατιωτικής αυτονομίας και επιχειρησιακής αυτάρκειας της Ε.Ε., παρά τις αδιαμφισβήτητες διαφωνίες μεταξύ των κρατών μελών, οριοθετήθηκε ευκρινώς ως στόχος της Ε.Ε. με τη θέσπιση της Συνολικής Στρατηγικής για την Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (European Union Global Strategy-EUGS) το 2016 από την τότε ΥΕ Federica Mogherini³². Σε αυτό το πλαίσιο τέθηκαν συνολικά πέντε (5) προτεραιότητες για την ενίσχυση της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας:

- α. Η θωράκιση της Ε.Ε. και των κρατών μελών της από τρομοκρατικές επιθέσεις.
- β. Η εμβάθυνση των ικανοτήτων της Ε.Ε. σε θέματα κυβερνοασφάλειας.
- γ. Η προώθηση της αυτονομίας σε σχέση με το ΝΑΤΟ, αναγνωρίζοντας ωστόσο ότι το ΝΑΤΟ παραμένει βασικός παράγοντας στο θέμα της ασφάλειας για τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ³³.
- δ. Η εξασφάλιση της ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- ε. Η εξασφάλιση της ασφάλειας της Ε.Ε. στον τομέα της ενέργειας μέσω της διπλωματίας και της κατασκευής υποδομών.

Γενικότερα, η EUGS εστιάζει περισσότερο στην εξασφάλιση της ασφάλειας της Ε.Ε. και των πολιτών της και λιγότερο στις εξωτερικές κρίσεις, εμπλέκοντας την εφαρμογή τόσο ήπιας τόσο και σκληρής ισχύος³⁴.

Όμως, η υιοθέτηση της EUGS, ανεξάρτητα από τη δυνατότητα της Ε.Ε. να πετύχει τους στόχους της, ερμηνεύτηκε ως παραδοχή δημιουργίας συνθηκών μειωμένου ρόλου στο διεθνές σύστημα, με αρνητικές προεκτάσεις στη διατήρηση του κύρους της Ε.Ε. και οδηγώντας σταδιακά στην υποβάθμιση και στην απώλεια της ικανότητας για την άσκηση επιρροής στο εξωτερικό³⁵.

Παρόλα αυτά, οι συνεχόμενες προσθήκες και η εξέλιξη της ΚΠΑΑ από το 2016, όπως και η εκτέλεση αποστολών στο εξωτερικό, αντανakλούν την προσπάθεια της Ε.Ε. για να ανταπεξέλθει στο απαιτητικό περιβάλλον ασφαλείας, αναδεικνύοντας την ανάγκη συνέχισης και διαρκούς εξέλιξης των δυνατοτήτων στην ασφάλεια προς επίτευξη αυτού του στόχου.

1.9 Η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας

Για την διευκόλυνση και την ομαλή συνεργασία των κρατών μελών σε θέματα ασφαλείας και άμυνας έχουν δημιουργηθεί κάποια εργαλεία:

³² Στγος Κωσταράκος Μιχαήλ, «Η Θεμελίωση μιας Πραγματικής Ευρωπαϊκής Άμυνας» σελ.8 τεύχος 313 Α&Δ

³³ European External Action, European Global Strategy (note 3) σελ. 20

³⁴ «hard power and soft power must go hand in hand» Federica Mogherini, EU External Action, διαθέσιμο στο https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/6717/federica-mogherini-sends-eu-global-strategy-member-states_en (προσπελάστηκε την 23/3/22)

³⁵ Smith M. Implementing the Global Strategy where it matters most: the EU credibility deficit and the European neighbourhood

1.9.1 Η ρήτρα αμοιβαίας άμυνας

Σύμφωνα με την οποία αν ένα κράτος μέλος δέχεται ένοπλη επίθεση στην επικράτεια του τότε μπορεί να υπολογίζει στην βοήθεια και στην συνδρομή των υπόλοιπων κρατών μελών, σύμφωνα με το άρθρο 42 παρ.7 της ΣΕΕ. Τα υπόλοιπα κράτη μέλη οφείλουν να συνδράμουν με τα μέσα που διαθέτουν, βάσει του άρθρου 51 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ. Η ρήτρα αμοιβαίας άμυνας αναφέρεται πρώτη φορά στην Συνθήκη της Λισαβόνας, όμως δεν δεσμεύει την πολιτική άμυνας και ασφάλειας των ουδέτερων κρατών μελών (Αυστρία, Φινλανδία, Ιρλανδία και Σουηδία).

1.9.2 Η ρήτρα αλληλεγγύης

Η οποία δημιουργεί την νομική βάση για μια υπερεθνική συνεργασία σε θέματα έκτακτων περιστάσεων σε ένα κράτος μέλος. Βάσει του άρθρου 222 της ΣΛΕΕ, δημιουργεί την υποχρέωση συνδρομής σε ένα κράτος μέλος που αντιμετωπίζει φυσική ή ανθρωπογενή καταστροφή ή έχει δεχθεί τρομοκρατική επίθεση. Σε τέτοιες περιπτώσεις η Ευρωπαϊκή Ένωση κινητοποιεί όλα τα μέσα που διαθέτουν τα κράτη μέλη για να αντιμετωπιστεί η έκτακτη περίπτωση.

Μετά την επίκληση της ρήτρας αλληλεγγύης από ένα κράτος μέλος, το Συμβούλιο αποφασίζει τον τρόπο εφαρμογής της, βάσει των ρυθμίσεων για την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση πολιτικών κρίσεων της ΕΕ (IPCR), σύμφωνα με την Απόφαση 2014/415/ΕΕ του Συμβουλίου. Όταν χρειάζεται η Επιτροπή και ο Ύπατος Εκπρόσωπος υποβάλλουν προτάσεις στο Συμβούλιο, κυρίως για θέματα και καταστάσεις που δεν έχουν προβλεφθεί ή για στρατιωτική ενίσχυση πέραν των προβλεπομένων. Στην περίπτωση που η εφαρμογή της ρήτρας έχει επιπτώσεις στην ΚΠΑΑ, τότε το Συμβούλιο επικουρείται από την ΕΠΑ, με την στήριξη των δομών που έχουν αναπτυχθεί στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ και από την Επιτροπή Εσωτερικής Ασφάλειας³⁶

1.9.3 Η δυνατότητα ενισχυμένης συνεργασίας σε θέματα άμυνας

Η οποία προβλέπεται για πρώτη φορά από την Συνθήκη της Λισαβόνας υπό δύο μορφές. Πρώτον τη συνεργασία για την εκτέλεση συγκεκριμένης αποστολής και δεύτερον την συγκρότηση μιας μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας, με σκοπό την υλοποίηση αποστολών υψηλού επιπέδου οι οποίες απαιτούν αυξημένες στρατιωτικές ικανότητες.

Η ανάθεση αποστολής για εκτέλεση συγκεκριμένης αποστολής συνεργασίας γίνεται από το Συμβούλιο σε ομάδα κρατών που το επιθυμούν και διαθέτουν τα κατάλληλα μέσα.

Η μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία είναι μία πιο ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ ορισμένων κρατών μελών στον αμυντικό τομέα, παρέχοντας την δυνατότητα ανάπτυξης περισσότερο αποτελεσματικών μορφών αμυντικής ολοκλήρωσης. Το κράτος μέλος που επιθυμεί να συμμετάσχει σε αυτήν αναλαμβάνει διπλή δέσμευση, την υποχρέωση να συμμετάσχει και να προβεί σε εντατικότερη ανάπτυξη των αμυντικών του δυνατοτήτων, μέσω της ανάπτυξης των εθνικών του συνεισφορών και της συμμετοχής στα κύρια ευρωπαϊκά προγράμματα εξοπλισμού και στις δραστηριότητες του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας και δεύτερον τη δυνατότητα να παράσχει μάχιμες μονάδες ικανές να αναλάβουν άμεσα σε διάστημα 5 έως 30 ημερών, αποστολές διατήρησης της ειρήνης, πρόληψης συγκρούσεων και ενίσχυσης της διεθνούς ασφάλειας ιδίως σε ανταπόκριση αιτημάτων του ΟΗΕ.

³⁶ ο.π. Μ. Παπακωνσταντής, σ.71-73

Τα κράτη μέλη που συμμετέχουν σε μια διαρθρωμένη συνεργασία αναλαμβάνουν κάποιες βασικές δεσμεύσεις:

α. Την επίτευξη των συμφωνηθέντων στόχων που αφορούν το επίπεδο δαπανών για επενδύσεις στον τομέα των αμυντικών εξοπλισμών.

β. Την προσέγγιση, στο μέτρο του εφικτού, των αμυντικών τους μέσων.

γ. Την θέσπιση συγκεκριμένων μέτρων για την ενίσχυση της διαθεσιμότητας, της διαλειτουργικότητας, της ευελιξίας και της δυνατότητας ανάπτυξης των δυνάμεων τους.

1.10 Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας και η συνεργασία με τρίτες χώρες και οργανισμούς

Η ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων και η εμβάθυνση του διαλόγου με τον ΟΗΕ, καθώς και με επιμέρους χώρες και Οργανισμούς, κρίνεται ως σημαντικής προτεραιότητας και ιδιαίτερης σημασίας για την Ε.Ε. Με στόχο τη συνεργασία για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την προστασία του περιβάλλοντος, αναπτύσσονται και εξελίσσονται δεσμοί με την Αφρικανική Ένωση, τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και την Ένωση των χωρών της νοτιοανατολικής Ασίας.

Πέραν της σχέσης με το ΝΑΤΟ, που θα αναλυθεί εκτενώς στη συνέχεια, η Ε.Ε. διατηρεί πολύπλευρες σχέσεις με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι οι περισσότερες αποστολές ΚΠΑΑ γίνονται με τη συνεργασία και τη συνδρομή τρίτων χωρών. Η συνεργασία με τρίτες χώρες για την διαχείριση κρίσεων γίνεται μέσω της σύναψης συμφωνίας-πλαισίου (FPA).

2. Ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization-NATO)

2.1 Η δημιουργία το NATO

Μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η τάχιστη αύξηση της ισχύος και η επέκταση της Σοβιετικής Ένωσης ενδυνάμωσε το αίσθημα της σοβιετικής απειλής προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, οι οποίες ζήτησαν από τις Ηνωμένες Πολιτείες να διατηρήσουν την παρουσία των στρατιωτικών δυνάμεων και δομών στην Ευρώπη.

Ο Οργανισμός του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) ιδρύθηκε το 1949 ως οργάνωση συλλογικής άμυνας έναντι της αυξανόμενης δύναμης της Σοβιετικής Ένωσης. Είναι μια πολιτική και στρατιωτική οργάνωση που αρχικά αποτελούταν από δώδεκα (12) μέλη τόσο από την Βόρεια Αμερική όσο και από την Ευρώπη.

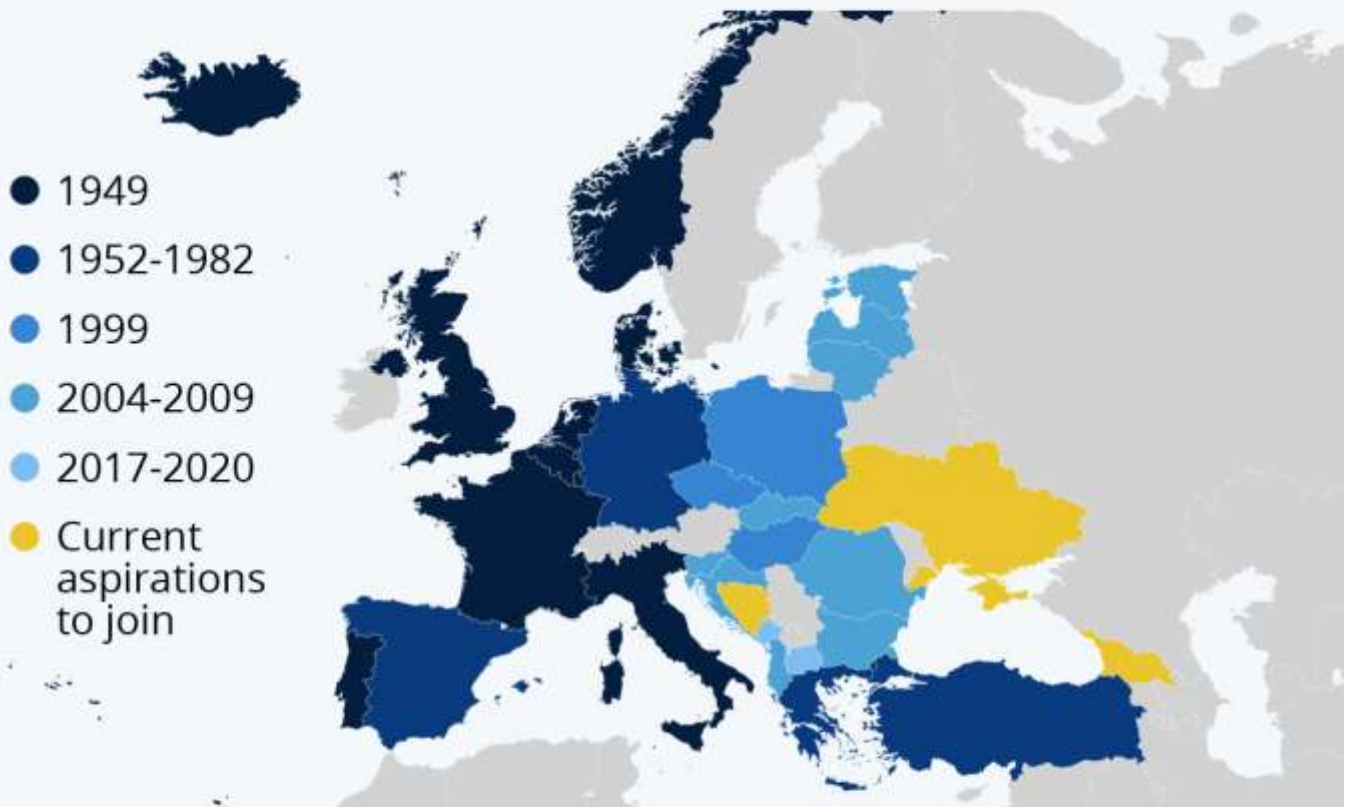
Το NATO από την ίδρυση του τέθηκε αντιμέτωπο με πλήθος πολλαπλών και διαφορετικής φύσεως προκλήσεων, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την διαρκή αναπροσαρμογή και αναθεώρηση των στόχων του. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης οδήγησε σε επαναπροσδιορισμό του ρόλου της Συμμαχίας, ενώ κομβικό σημείο στην ανάπτυξη του NATO ήταν οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001.

Προκειμένου να ανταποκριθεί στις σύγχρονες προκλήσεις ασφαλείας και στην επίτευξη των τιθέμενων στρατηγικών στόχων, το NATO προέβη στη διεύρυνση της αποστολής του, στη δημιουργία νέων εταιρικών σχέσεων και στην αναδιαμόρφωση των δομών του.

Η Ελλάδα προσχώρησε στην συμμαχία το 1952, μαζί με την Τουρκία, ενώ σήμερα το NATO απαρτίζεται από τριάντα (30) συνολικά μέλη.

How NATO Expanded Eastwards

European countries by year they joined NATO

Map excludes NATO members the United States and Canada

Source: Nato

statista

Εικόνα 2 Πώς το NATO επεκτάθηκε στην Ευρώπη <https://www.statista.com/chart/26674/european-countries-by-year-of-joining-nato/>

2.2 Οι Αρχές του NATO

Βασική αρχή του Οργανισμού του Βορειοατλαντικού Συμφώνου είναι η συλλογική άμυνα, στην οποία στηρίζεται η Συμμαχία, όπως επίσης στηρίζεται στην αμοιβαία συνδρομή των μελών. Εάν εκδηλωθεί ένοπλη επίθεση εναντίον ενός οποιοδήποτε μέλους του NATO, αυτόματα εκλαμβάνεται ως επίθεση εναντίων όλων των μελών της Συμμαχίας και εξετάζεται αφενός εάν υφίσταται ανάγκη ενίσχυσης και αφετέρου τα παρεχόμενα υποστηρικτικά μέσα προς το κράτος μέλος που δέχεται επίθεση, περιλαμβανόμενης και της στρατιωτικής εμπλοκής κατά το άρθρο 5 της ιδρυτικής Συνθήκης, όπου ορίζεται ότι «Τα Συμβαλλόμενα Μέρη συμφωνούν ότι, ένοπλος επίθεση εναντίον ενός ή πλειόνων εξ αυτών εν Ευρώπη ή Βορείω Αμερική θέλει θεωρηθεί επίθεση εναντίον απάντων και, συνεπώς, συμφωνούν ότι, εν περιπτώσει τοιαύτης ενόπλου επιθέσεως, έκαστον εξ αυτών, εν τη ασκήσει του υπό του άρθρου 51 του Χάρτου των Ηνωμένων Εθνών

αναγνωριζομένου δικαιώματος της ατομικής ή συλλογικής αυτοαμύνης, θα συνδράμη τα υφιστάμενα την επίθεσιν εν ή πλείονα Μέρη δια της αμέσου λήψεως, τόσον ατομικώς όσον και από συμφώνου μετά των ετέρων Μερών, των μέτρων άτίνα θεωρεί αναγκαία περιλαμβανομένης της χρήσεως ενόπλου βίας προς αποκατάστασιν και διατήρησιν της ασφαλείας της περιοχής του Βορείου Ατλαντικού. Πάσα τοιαύτη ένοπλος επίθεσις ως και παν μέτρον λαμβανόμενον συνεπεία ταύτης θα φέρωνται αμέσως εις γνώσιν του Συμβουλίου Ασφαλείας. Τα μέτρα ταύτα θα λήξουν όταν το Συμβούλιον Ασφαλείας θα έχη λάβει τα αναγκαία μέτρα προς αποκατάστασιν και διατήρησιν της διεθνούς ειρήνης και ασφαλείας».

Η ενεργοποίηση του προαναφερόμενου άρθρου έλαβε χώρα μία και μοναδική φορά (12 Σεπτεμβρίου 2001), στον απόηχο των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στο έδαφος των ΗΠΑ, κατόπιν ομόφωνης απόφασης της Συμμαχίας.

Το δικαίωμα της αυτοάμυνας θεωρείται ως βασικό δικαίωμα κάθε κράτους και κατοχυρώνεται στο άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (1945) «Καμιά διάταξη αυτού του Χάρτη δε θα εμποδίζει το φυσικό δικαίωμα της ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας, σε περίπτωση που ένα Μέλος των Ηνωμένων Εθνών δέχεται ένοπλη επίθεση, ως τη στιγμή που το Συμβούλιο Ασφαλείας θα πάρει τα αναγκαία μέτρα για να διατηρήσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Τα μέτρα που θα παίρνουν τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας θα ανακοινώνονται αμέσως στο Συμβούλιο Ασφαλείας, και σε καμία περίπτωση δε θα θίγουν την εξουσία και την υποχρέωση που έχει το Συμβούλιο Ασφαλείας, σύμφωνα μί αυτόν το Χάρτη, να αναλαμβάνει οποτεδήποτε τη δράση που κρίνει αναγκαία για τη διατήρηση ή για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.»

Επιπλέον, μέσω του άρθρου 4 της Συνθήκης, προάγεται η συζήτηση μεταξύ των κρατών μελών για πολιτικά, στρατιωτικά θέματα ή απειλές και βάσει αυτής της αρχής δίνεται η πολιτική διάσταση του NATO.

2.3 Τα κύρια συμβάντα του NATO

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η ανάγκη δημιουργίας του NATO ένεκα των καταστάσεων που διαμορφώθηκαν στον ευρωπαϊκό χώρο από το πρώιμο στάδιο της ψυχροπολεμικής περιόδου, έχει χαρακτηριστεί ως «στρατηγική επανάσταση» διότι προήλθε ως απόρροια του γεγονότος ότι οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης παραδέχθηκαν ανοιχτά την αδυναμία παράθεσης ικανών αμυντικών ικανοτήτων σε περίπτωση εκδήλωσης επίθεσης από την πλευρά της Σοβιετικής Ένωσης.

Το 1991 η Σοβιετική Ένωση, η υπερδύναμη που συμπρωταγωνίστησε μεταπολεμικά στον Ψυχρό Πόλεμο, έπαυσε επίσημα να υφίσταται ως πολιτική και στρατιωτική οντότητα και κατά συνέπεια το NATO κατείχε πλέον κυρίαρχη θέση στο νέο περιβάλλον.

Σε αυτό το πλαίσιο, καταβλήθηκαν προσπάθειες για τη διεύρυνση της ζώνης ασφάλειας και σταθερότητας, καθώς επίσης το NATO στόχευσε στην ανάπτυξη συνεργασίας και στη διαμόρφωση των κατάλληλων συνθηκών για την ένταξη όσο το δυνατόν περισσότερων των κρατών που συναποτελούσαν την πρώην Σοβιετική Ένωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Σταδιακά, δόθηκε έμφαση στην αντιμετώπιση νέων και πολυδιάστατων απειλών όπως η τρομοκρατία και τα όπλα μαζικής καταστροφής. Παράλληλα, σημειώθηκε η ανάληψη ενεργειών για τη συμμετοχή σε αποστολές διαχείρισης κρίσης εκτός των συνόρων του, πέραν δηλαδή της βασικής δέσμευσης για την εδαφική υπεράσπιση των μελών, με σκοπό την πρόληψη και

αποτροπή απειλών για την Συμμαχία, όπως για παράδειγμα με τις αεροπορικές επιδρομές στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη το 1995-1996 και στο Κοσσυφοπέδιο το 1999.

Ωστόσο, οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, σηματοδότησαν την αλλαγή της πολιτικής και την αναθεώρηση των στρατηγικών του ΝΑΤΟ, στρέφοντας πλέον την προσοχή του στην ενεργό συμμετοχή σε επιχειρήσεις εκτός των «εδαφικών ορίων» της Συμμαχίας.

Οι σχετικά σύντομες αεροπορικές επιχειρήσεις του παρελθόντος έδωσαν τη θέση τους στην ανάπτυξη μακροχρόνιων επίγειων επιχειρήσεων στις νέες περιοχές ενδιαφέροντος (Αφγανιστάν και ευρύτερη Μέση Ανατολή), γεγονός που επιτράπηκε από το σχετικά ασφαλές περιβάλλον και τις ευνοϊκές συνθήκες που δημιουργήθηκαν στον ευρωπαϊκό χώρο.

Τον Δεκέμβριο του 2001, με το ψήφισμα 1386 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, επικυρώθηκε η έναρξη της επιχείρησης της Διεθνούς Δύναμης Βοήθειας για την Ασφάλεια (International Security Assistance Force) στο Αφγανιστάν. Αρχικά, στόχος της αποστολή ήταν η επιβολή τιμωρητικών κυρώσεων προς την Οργάνωση της «Αλ ΚΑΪΝΤΑ» ως υπεύθυνη του σχεδιασμού και υλοποίησης των επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 και συνακόλουθα η ανατροπή του καθεστώτος των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν.

Στη συνέχεια, καταγράφηκε η μετατροπή της μέχρι τότε στρατηγικής, με στόχο την εξασφάλιση της πρωτεύουσας του Αφγανιστάν, Καμπούλ, από την «ΑΛ ΚΑΪΝΤΑ» και τους Αλμπάν, ενώ το 2003 το ΝΑΤΟ ανέλαβε τα ηνία των επιχειρήσεων από τον ΟΗΕ, κατόπιν αιτήματος της νέας κυβέρνησης του Αφγανιστάν και η αποστολή επεκτάθηκε σε όλη την εδαφική έκταση του Αφγανιστάν³⁷

Το 2014, η κρίση της χερσονήσου της Κριμαίας στην Ουκρανία, η οποία άρχισε ως επακόλουθο της ουκρανικής επανάστασης και κορυφώθηκε με την επέμβαση της Ρωσίας και την ανακήρυξη της Κυβέρνησης της Κριμαίας, συνέτεινε στη διαμόρφωση νέων προκλήσεων για το ΝΑΤΟ.

Το ΝΑΤΟ, στο πλαίσιο της ρωσικής παρέμβασης, κλήθηκε να εξετάσει τις εξής παραδοχές:

α. Η Ρωσία εξακολουθούσε να αποτελεί απειλή για την ασφάλεια της Ευρώπης και της Συμμαχίας.

β. Η αδυναμία ή έλλειψη αποφασιστικότητας των κρατών μελών να αντιδράσουν αποτελεσματικά στην πρώτη φάση της ρωσικής επέμβασης.

γ. Η πλειοψηφία των συμμαχικών κρατών δεν διέθετε επαρκείς και άρτια εξοπλισμένες στρατιωτικές δυνάμεις για την υπεράσπιση των δικών τους εδαφών.

Για τον λόγο αυτό με την Σύνοδο Κορυφής της Ουαλίας, η Συμμαχία προχώρησε στην εξαγγελία άμεσων μέτρων για την ενίσχυση του τομέα ασφάλειας.

Σε πρώτη φάση, τα περισσότερα μέλη δεσμεύτηκαν για την αύξηση του προϋπολογισμού των αμυντικών δαπανών και ανακοινώθηκε επίσης η επίτευξη συμφωνίας για την κατασκευή νέων στρατηγικών στρατιωτικών υποδομών στην Κεντρική Ευρώπη και στις χώρες της Βαλτικής.

³⁷ NATO and Afghanistan, NATO, διαθέσιμο στο https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm (προσπελάστηκε την 27/3/22)

Προσθέτως, για την ενίσχυση της ασφάλειας αναγνωρίστηκε η αναγκαιότητα και συμφωνήθηκε η ανάπτυξη και υποστήριξη συνεχούς αεροπορικής, θαλάσσιας και χερσαίας παρουσία και ουσιαστικής στρατιωτικής δραστηριότητας στο ευαίσθητο ανατολικό τμήμα της Συμμαχίας.

Επίσης, δημιουργήθηκε μία Κοινή Επιχειρησιακή Ομάδα Υψηλής Ετοιμότητας του NATO (Very High Readiness Joint Task Force – VJTF), με σκοπό την ενίσχυση της ετοιμότητας της συλλογικής άμυνας των κρατών, καθώς επίσης τονίστηκε η ανάγκη για ισχυρότερη συνεργασία με κράτη εκτός Συμμαχίας και δηλώθηκε ρητά, προς όλες τις κατευθύνσεις, ότι οι πόρτες της Συμμαχίας παραμένουν «ανοικτές» για οποιαδήποτε ευρωπαϊκή χώρα εκδηλώσει ενδιαφέρον ένταξης και πληροί τις απαιτούμενες προϋποθέσεις.

Πρόσφατα, το Φεβρουάριο του 2022, η ρωσική επίθεση στην Ουκρανία, χώρα με ενδιαφέρον προσέγγισης στη συμμαχία με το NATO σηματοδότησε ραγδαίες εξελίξεις ως προς τη σύγχρονη οπτική της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας.

Άμεσα, οι Αρχηγοί των κρατών του NATO προέβησαν στην καταδίκη της ρωσικής εισβολής χαρακτηρίζοντας ως «τη σοβαρότερη απειλή για την ευρωατλαντική ασφάλεια εδώ και δεκαετίες», σύμφωνα με την κοινή δήλωση της Συνόδου Κορυφής³⁸, καλώντας τον Πρόεδρο Πούτιν για τον τερματισμό των συγκρούσεων και για να αποσύρει τις στρατιωτικές δυνάμεις από την Ουκρανία.

Οι ηγέτες του NATO υπογράμμισαν τη συσπείρωση της Συμμαχίας και την αλληλεγγύη προς την Ουκρανία, δηλώνοντας την αποφασιστικότητα για τη συντονισμένη πίεση και την επιβολή κυρώσεων προς τη Ρωσία, παρέχοντας παράλληλα βοήθεια και υποστήριξη σε τομείς όπως οι εξοπλισμοί, η κυβερνοασφάλεια και η προστασία από απειλές χημικής, βιολογικής, ραδιολογικής και πυρηνικής φύσης σε συνεργασία με άλλους διεθνείς οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένης της ΕΕ.

Επίσης, αποφασίστηκε η ανάπτυξη τεσσάρων επιπλέον πολυεθνικών ομάδων μάχης σε περιφερειακό επίπεδο (Βουλγαρία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Σλοβακία), επισημαίνοντας την ανάγκη μετασχηματισμού του NATO για μια πιο επικίνδυνη στρατηγική πραγματικότητα, μεταξύ άλλων μέσω της υιοθέτησης της επόμενης Στρατηγικής Αντίληψης στη Σύνοδο Κορυφής στη Μαδρίτη.

Προσθέτως, διατυπώθηκε η προσήλωση του NATO στις θεμελιώδεις αρχές του, επιβεβαιώνοντας εκ νέου την πολιτική «ανοιχτών θυρών» και την παροχή υποστήριξη σε εταίρους που πλήττονται από εξωτερικές απειλές.

Το κύριο μέλημα του NATO είναι η έμμεση υποστήριξη της Ουκρανίας (με κάθε είδους μέσα) και η αποφυγή της άμεσης στρατιωτικής εμπλοκής εναντίον της Ρωσίας.

Ο κίνδυνος χρήσης πυρηνικών όπλων και η επέκταση των πολεμικών επιχειρήσεων εκτός της Ουκρανίας, σε έναν ευρύτερο ευρωπαϊκό πόλεμο, συνιστά αποτρεπτικό παράγοντα για την ανάληψη δυναμικότερων δράσεων της Συμμαχίας.

2.4 Οι σύγχρονες απειλές ασφαλείας

Πέραν των γνωστών απειλών και κινδύνων για την ασφάλεια, όπως η τρομοκρατία και η εδαφική ακεραιότητα των κρατών μελών, την τελευταία δεκαετία έχουν εμφανιστεί νεοσύστατες προσκλήσεις ασφαλείας, οι αποτελούν αντικείμενο παρακολούθησης από το NATO, όπως:

³⁸ Ανακοίνωση Συνόδου Κορυφής NATO (Βρυξέλλες – Μάρτιος 2022)

α. Η παραγωγή σε ευρεία κλίμακα πυρηνικών όπλων, τα οποία αντιτίθενται στο όραμα ενός κόσμου χωρίς πυρηνικά όπλα όπως συμφωνήθηκε ως στόχος της Συνθήκης για τη Μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (1970). Τα προληπτικά μέτρα που έχει λάβει το NATO κατά της εξαπλώσης των όπλων μαζικής καταστροφής βασίζονται στους τρεις (3) πυλώνες της Συνθήκης και συγκεκριμένα ο έλεγχος των εξοπλισμών με σκοπό τη μη διάδοση τους, η δέσμευση των κρατών που συμμετέχουν στην Συνθήκη για σταδιακό αφοπλισμό των πυρηνικών υπό αυστηρό και διεθνή έλεγχο και επιτήρηση και τέλος η χρήση πυρηνικής ενέργειας αποκλειστικά επ' ωφελεία και της ανάπτυξης προγραμμάτων ειρηνικής χρήσης.

Για τη διευκόλυνση και προώθηση των ανωτέρω λήφθηκε μέριμνα ανάπτυξης ορισμένων υποστηρικτικών εργαλείων, όπως το Κέντρο Μη Διάδοσης των Όπλων Μαζικής Καταστροφής, η Συνδυασμένη κοινή χημική, βιολογική ραδιολογική και πυρηνική ομάδα (Chemical Biological, Radiological & Nuclear - CBRN) και το Joint Centre of Excellence on CBRN Defense, ωστόσο βασίζεται κυρίως στην ενδυνάμωση της συνεργασίας με άλλα κράτη και διεθνείς οργανισμούς

β. Οι επιθέσεις στον κυβερνοχώρο (cyber attacks), οι οποίες έχουν τη δυνατότητα εξαπόλυσης απειλών σε στρατηγικό επίπεδο και εγκυμονούν σοβαρούς κινδύνους ή/και δημιουργούν εξόχως αρνητικές επιπτώσεις τόσο σε μη στρατιωτικές όσο και σε στρατιωτικές υποδομές. Η σπουδαιότητα που δίνεται στο ρόλο των κυβερνοεπιθέσεων επισημάνθηκε δημοσίως από τον ίδιο τον Πρόεδρο Biden, όπου στο διάγγελμα της 16^{ης} Φεβρουαρίου 2022, ενόψει των κλιμακούμενων απειλών ένοπλης σύγκρουσης της Ρωσίας προς της Ουκρανία, τόνισε ότι «... εάν η Ρωσία επιτεθεί στις ΗΠΑ ή στους συμμάχους μας με ασύμμετρα μέσα όπως η αποδιοργανωτικές επιθέσεις κυβερνοεπιθέσεις κατά εταιρειών ή κρίσιμων υποδομών μας είμαστε έτοιμοι να ανταποδώσουμε».

Έχει αναπτυχθεί για τον σκοπό αυτό το NATO Computer Incident Response Capability (NCIRC), το οποίο μεριμνά για την προστασία των δικτύων του NATO και την παροχή κεντρικής υποστήριξης επί 24ωρης βάσης στον κυβερνοχώρο του NATO, καθώς επίσης προνοεί για τη διαρκή εξέλιξη προκειμένου να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και να συμβαδίζει αδιαλείπτως με την επιταχυνόμενη τεχνολογική ανάπτυξη, εντός του συνεχώς μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος³⁹

γ. Η Ενεργειακή Ασφάλεια, η οποία ήδη από το 2006 στη Σύνοδο Κορυφής της Ρίγας, αναγνωρίστηκε ως ιδιαίτερος τομέας ενδιαφέροντος και βασικό στοιχείο της διασφάλισης της ασφάλειας της Συμμαχίας, καθώς η διαταραχή του κύκλου ροής ζωτικών πόρων θα μπορούσε να επηρεάσει τα συμφέροντα της συμμαχικής Ασφαλείας. Έχουν καταγραφεί δύο κατηγορίες (2) Ενεργειακής Ασφάλειας, η ενεργειακή ασφάλεια του κάθε κράτους μέλους χωριστά και η ενεργειακή ασφάλεια στο πεδίο της μάχης, ούτως ώστε να διασφαλίζεται η απρόσκοπτη αντιμετώπιση των βασικών αναγκών για την επίτευξη επιτυχημένων πολεμικών επιχειρήσεων⁴⁰.

Χαρακτηριστικό της σημασίας που αποδίδεται στην επίτευξη υψηλού βαθμού Ενεργειακής Ασφάλειας αποτελεί το γεγονός ότι το 2010, το NATO δεσμεύτηκε στο Strategic Concept «... να αναπτύξει την ικανότητα συμβολής στην ενεργειακή ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των κρίσιμων περιοχών και γραμμών υποδομής και διέλευσης, της συνεργασίας με τους εταίρους και των διαβουλεύσεων μεταξύ των συμμάχων βάσει στρατηγικών αξιολογήσεων και σχεδιασμού έκτακτης ανάγκης». Το Κέντρο Αριστείας για την Ενεργειακή Ασφάλεια, παρέχει εξειδικευμένες γνώσεις, πολύτιμες συμβουλές και υψηλού επιπέδου στρατηγικές αναλύσεις προς

³⁹ Cyber Security, NATO NCI Agency, διαθέσιμο στο <https://www.ncia.nato.int/what-we-do/cyber-security.html> (προσπελάστηκε την 30/3/22)

⁴⁰ Bator 2013

τους Συμμάχους⁴¹, με σκοπό την ενημέρωση, τον διαμοιρασμό κρίσιμων για την ενέργεια πληροφοριών αλλά και την παροχή τεχνικών και επιστημονικών γνώσεων.

2.5 Οι πολιτικές εταιρικής σχέσης του NATO

Διακρίνονται τρεις (3) κατηγορίες πολιτικών εταιρικής σχέσης του NATO. Η πρώτη εξ' αυτών αφορά στις σχέσεις με κράτη που αποσκοπούν να ενταχθούν στο NATO, όπως η Γεωργία. Η δεύτερη κατηγορία αφορά στις σχέσεις με κράτη χωρίς φιλοδοξίες ένταξης, όπως η Αυστρία, η Ελβετία και η Σουηδία. Η τρίτη κατηγορία αφορά στις παγκόσμιες συνεργασίες του NATO με χώρες και Διεθνείς Οργανισμούς.

Το NATO έχει επιλέξει την ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων, αν και πρόκειται για μια ιδιαίτερος περίπτωση και σύνθετη διαδικασία, ως απαραίτητο εργαλείο για την επίτευξη των κατωτέρω στρατηγικών του στόχων:

- α. Την εμπέδωση της ειρήνης και την ενίσχυση της σταθερότητας στην ευρωατλαντική και διεθνή ασφάλεια.
- β. Την προώθηση της περιφερειακής ασφάλειας.
- γ. Τη διευκόλυνση της αμοιβαίας επωφελούς συνεργασίας, σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος.
- δ. Την προετοιμασία των επιλέξιμων εθνών για ένταξη στο NATO.
- ε. Την προώθηση των δημοκρατικών αξιών και μεταρρυθμίσεων, με επικεφαλής το NATO.

2.5.1 Οι Διμερείς Συνεργασίες με Τρίτες χώρες

α. Ρωσία: Η συνεργασία NATO-Ρωσίας ξεκίνησε με τεράστιες προσδοκίες και επισημοποιήθηκε στη Σύνοδο κορυφής της Ρώμης το 1997 με την υπογραφή της Ιδρυτικής Πράξης NATO-Ρωσίας. Το 2002 ιδρύθηκε το Συμβούλιο NATO-Ρωσίας (NRC). Ωστόσο, η παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και η ανάμειξη της Ρωσίας στα εσωτερικά ζητήματα της Ουκρανίας για την αποσταθεροποίηση της χώρας το 2014, οδήγησε το NATO στη διακοπή κάθε είδους συνεργασίας με την Ρωσία. Το 2016 εκδηλώθηκε προσπάθεια επαναλειτουργίας του NRC, αλλά η οριστική κατάρρευση της Συνθήκης για τις Πυρηνικές Δυνάμεις Μεσαίας Εμβέλειας (Intermediate-Range Nuclear Forces INF) τον Φεβρουάριο του 2019 επίσης αρνητικά τις εξελίξεις επιβαρύνοντας το κλίμα μεταξύ των σχέσεων NATO-Ρωσίας⁴². Στην ήδη αρνητικώς φορτισμένη κατάσταση προστέθηκε η απέλαση οκτώ (08) ατόμων της Ρωσικής αποστολής στο αρχηγείο του NATO στις Βρυξέλλες, με την αιτιολογία της συλλογής ευαίσθητων πληροφοριών υπέρ τη Ρωσίας, η οποία απάντησε επιβάλλοντας την αναστολή λειτουργίας της αποστολής του NATO και των Γραφείων Συνδέσμου της Συμμαχίας και Πληροφόρησης Κοινού στην Μόσχα⁴³. Σήμερα, αμφότερες οι πλευρές προσπαθούν να κάνουν βήματα ύφεσης, σε μια προσπάθεια

⁴¹ NATO Energy Security Centre of Excellence, NATO Energy Security Centr of Excellence, διαθέσιμο στο <https://www.enseccoe.org/en/about/6> (προσπελάστηκε την 2/4/22)

⁴² NATO, Ελ.Δημοκρατία Υπ. Εξωτερικών, διαθέσιμο στο <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/nato.html> (προσπελάστηκε την 2/4/22)

⁴³ Η Μόσχα αναστέλλει την αποστολή της στο NATO, EURONEWS, διαθέσιμο στο <https://gr.euronews.com/2021/10/18/russia-anastellei-diplomatiki-apostoli-sto-nato> (προσπελάστηκε την 2/4/22)

αποκλιμάκωσης της νέας ρώσικης απειλής στα σύνορα της Ουκρανίας, με σύγκληση του Συμβουλίου NRC στην Γενεύη⁴⁴.

β.. Ουκρανία. Το 1991 η Ουκρανία έγινε μέλος του Συμβουλίου Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, το 1994 εντάχθηκε στο πρόγραμμα Συνεργασίας για την Ασφάλεια και το 1997 ιδρύθηκε Επιτροπή NATO-Ουκρανίας (NATO Ukraine Commission NUC). Το 2008 δόθηκε υπόσχεση μελλοντικής ένταξης Ουκρανίας στο NATO, αλλά δεδομένων των συνθηκών σήμερα, ο Ουκρανός πρεσβευτής Βαντίμ Πρισταικο δήλωσε ότι η Ουκρανία ενδέχεται να εγκαταλείψει αυτήν την φιλοδοξία προκειμένου να αποφευχθεί ο πόλεμος με την Ρωσία⁴⁵.

γ. Γεωργία: Το 2008 μετά την κρίση της Οσετίας με την εμπλοκή της Ρωσίας, αποφασίστηκε η υποστήριξη της Γεωργίας με τη σύσταση της Επιτροπής NATO-Γεωργία (NATO Georgia Commission NGC), με αντικείμενο την παροχή πολιτικής συμβουλευτικής υποστήριξης και πρακτικής συνεργασίας, στο πλαίσιο προσέγγισης από την πλευρά της Γεωργίας των στόχων του NATO. Έτι περαιτέρω, στην Σύνοδο της Ουαλίας το 2014, αποφασίστηκε η συμμετοχή της Γεωργίας στην Πλατφόρμα Διαλειτουργικότητας, για την προώθηση της συνεργασίας των Συμμάχων και των εταίρων που συμβάλλουν σημαντικά στις επιχειρήσεις του NATO, όπου λόγω των καταγεγραμμένων υψηλών επιδόσεων, έλαβε καθεστώς Εταίρου Ενισχυμένων Ευκαιριών (Enhanced Opportunity Partner-EOP)⁴⁶.

δ. Οι Εταίροι Ενισχυμένων Ευκαιριών (EOP), αποτελούνται από ορισμένες χώρες εταίρους, οι οποίες έχουν αναπτύξει ιδιαίτερα προωθημένες σχέσεις με το NATO, ιδιαίτερα στον τομέα της διαλειτουργικότητας των ενόπλων δυνάμεων. Αυτές είναι η Αυστραλία, η Σουηδία, η Φινλανδία, η Γεωργία και η Ιορδανία.

ε. Μία άλλη κατηγορία συνεργασίας είναι γνωστή ως Διεθνείς Εταίροι ή Εταίροι ανά τον Κόσμο (Partners Across the Globe), όπου το NATO έχει προβεί στη σύσφιξη σχέσεων και στην ανάπτυξη στενών επαφών με μια σειρά κρατών, για τομείς κοινού ενδιαφέροντος. Τα κράτη αυτά είναι το Ιράκ, το Αφγανιστάν, το Πακιστάν, η Ιαπωνία, η Νότια Κορέα, η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία, η Μογγολία και η Κολομβία. Για παράδειγμα, στο πλέγμα αυτών των συνεργειών εντάσσεται η παροχή εκπαιδευτικής υποστήριξης του NATO προς τις Ένοπλες Δυνάμεις του ΙΡΑΚ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

2.5.2. Προγράμματα Συνεργασίας με Τρίτες Χώρες

α. Το Συμβούλιο Ευρωατλαντικής Συνεργασίας (EAPC) αποτελεί το φυσικό διάδοχο του Συμβουλίου Συνεργασίας Βορείου Ατλαντικού και ιδρύθηκε το 1997. Συμμετέχουν σε αυτό 50 χώρες από όλα τα μήκη και πλάτη του κόσμου. Το Συμβούλιο αποτελεί ένα από τα βασικά εργαλεία, τα οποία αντιπροσωπεύουν τον παγκόσμιο ρόλο του NATO στις διεθνείς υποθέσεις ενώ χρησιμεύει ως φόρουμ διαλόγου και διαβουλεύσεων μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων κρατών.

β. Το Πρόγραμμα «Συνεργασία για την Ειρήνη», ιδρύθηκε το 1994 για την προώθηση της συνεργασίας του NATO με κάθε χώρα εταίρο της Συμμαχίας. Στο πρόγραμμα συμμετέχουν είκοσι δύο (22) χώρες συνεισφέροντας σε όλο το φάσμα των πτυχών ασφαλείας του NATO, όπως

⁴⁴ NATO και Ρωσία επιχειρούν βήματα ύφεσης, DW, διαθέσιμο στο <https://www.dw.com/el/a-60391176> (προσπελάστηκε 4/4/22)

⁴⁵ Ουκρανία: Το Κίεβο ενδέχεται να μην ενταχθεί στο NATO, Οικονομικός Ταχυδρόμος, διαθέσιμο στο <https://www.ot.gr/2022/02/14/epikairothta/kosmos/oukrania-to-kievo-endexetai-na-min-entaxthei-sto-nato/> (προσπελάστηκε την 4/4/22)

⁴⁶ NATO, Ελ.Δημοκρατία Υπ. Εξωτερικών, διαθέσιμο στο <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/nato.html> (προσπελάστηκε την 5/4/22)

οι στρατιωτικές ασκήσεις και ο σχεδιασμός της πολιτικής ασφαλείας στο ευρύτερο πλαίσιο του Συμβουλίου Ευρωπαϊκής Συνεργασίας (EAPC)⁴⁷.

γ. Ο Μεσογειακός Διάλογος δημιουργήθηκε με αντίστοιχη απόφαση του Βορειοατλαντικού Συμφώνου το 1994 και αποτελεί ένα ενδιαφέρον σχήμα διμερούς συνεργασίας με επτά (07) χώρες - μη μέλη του NATO – ήτοι την Αλγερία, το Μαρόκο, την Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Ιορδανία, την Μαυριτανία και την Τυνησία. Σκοπός του είναι η προώθηση της ασφάλειας και της σταθερότητας στην περιοχή της Μεσογείου, μέσω της προώθησης εργαλείων συνεργασίας⁴⁸.

δ. Η Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης (Istanbul Cooperation Initiative-ICI), αποσκοπεί στην προώθηση της μακροπρόθεσμης συνεργασίας του NATO με χώρες του Περσικού Κόλπου στον τομέα της ασφάλειας. Από τις έξι (06) χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, οι τέσσερις (04) έχουν αποδεχθεί την πρόσκληση συνεργασίας του NATO στο πλαίσιο της ICI (το Μπαχρέιν, το Κατάρ, το Κουβέιτ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα). Η συνεργασία προσαρμόζεται ανάλογα με τους τομείς στους οποίους κάθε χώρα επιλέγει ή ενδιαφέρεται να συνεισφέρει⁴⁹.

Εικόνα 3 Χάρτης μελών του NATO στην Ευρώπη/ Χάρτης συνεργασιών του NATO διεθνώς
(<https://geolabinstitute.org/de/publications/p4/17>)

2.5.3 Η Συνεργασία με Διεθνείς Οργανισμούς (πλην Ευρωπαϊκής Ένωσης)

A. Η συνεργασία με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) εγκαινιάσθηκε στις αρχές του 1990, ενώ το 2008 υπεγράφη το πλαίσιο συνεργασίας των δύο (2) οργανισμών, το οποίο ανανεώθηκε επίκαιρα το 2018. Στους βασικούς τομείς συνεργασίας συγκαταλέγονται η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, ο έλεγχος εξάπλωσης μικρών όπλων και όπλων μαζικής καταστροφής, η παροχή τεχνογνωσίας του NATO στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις του ΟΗΕ, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε εμπόλεμες περιοχές, καθώς επίσης η αναβάθμιση του ρόλου των γυναικών στην αποτροπή των συρράξεων.

B. Με τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία (ΟΑΣΕ), η Συμμαχία διεξάγει πολιτικό διάλογο σε όλα τα επίπεδα από το 1998. Οι Σύμμαχοι αποδίδουν μεγάλη σημασία στον ρόλο του ΟΑΣΕ για την προώθηση του διαλόγου, την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και την υποστήριξη της διεθνούς τάξης που βασίζεται σε κανόνες. Ο ΟΑΣΕ θεσπίζει τις αρχές που

⁴⁷ Partnership for Peace programme, NATO, διαθέσιμο στο https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50349.htm (προσπελάστηκε την 7/4/22)

⁴⁸ Mediterranean Dialogue, NATO, διαθέσιμο στο https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52927.htm (προσπελάστηκε την 7/4/22)

⁴⁹ Istanbul Cooperation Initiative (ICI), NATO, διαθέσιμο στο https://www.nato.int/cps/ar/natohq/topics_52956.htm (προσπελάστηκε την 7/4/22)

διέπουν τις διεθνείς σχέσεις στον ευρωπαϊκό χώρο και ενσωματώνει μια συνολική προσέγγιση για την ανθρώπινη ασφάλεια. Ο ρόλος των Οργανισμών αλληλοσυμπληρώνεται στους τομείς οικοδόμησης της ασφάλειας και της διατήρησης της σταθερότητας στον ευρωπαϊκό χώρο, υποστηρίζοντας αμφότεροι τις αρχές που στηρίζουν την ευρωπαϊκή τάξη ασφαλείας. Και από τους δύο αναγνωρίζεται επίσης η ανάγκη της συνεκτικής και ολιστικής προσέγγισης στη διαχείριση κρίσεων, όπου απαιτείται η συνετή και αποτελεσματική εφαρμογή τόσο των στρατιωτικών όσο και των πολιτικών μέσων. Οι δύο οργανισμοί έχουν αναπτύξει επίσης συμπληρωματικές αποστολές στα Δυτικά Βαλκάνια και συγκεκριμένα στη Βοσνία Ερζεγοβίνη, στο Κόσσοβο και στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας⁵⁰.

2.5.4. Η συμμετοχή της Ελλάδας στο NATO

Η Ελλάδα προσχώρησε στην Βορειοατλαντική Συμμαχία το 1952, κατά το πρώτο κύμα διεύρυνσης, μαζί με την Τουρκία. Οι γεωπολιτικοί παράγοντες και οι συγκυρίες της πρώιμης εκείνης ψυχροπολεμικής εποχής, ανέδειξαν τον κρίσιμο ρόλο των δύο γειτονικών κρατών στη διασφάλιση της νότιας πτέρυγας της Συμμαχίας, καθώς λειτουργούσαν ως ένα «νότιο κρηπίδωμα» για την Μεσόγειο και τις θερμές θάλασσες. Η χώρα μας συμμετέχει ενεργά στον στρατηγικό σχεδιασμό του NATO, με γνώμονα την προάσπιση του εθνικού συμφέροντος και με πλήρη σεβασμό στους Συμμάχους. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, στην Σύνοδο των Υπουργών Αμύνης του NATO τον Φεβρουάριο του 2016, με κοινή πρωτοβουλία της χώρας μας, της Γερμανίας και της Τουρκίας, αποφασίστηκε η ανάληψη δραστηριότητας του NATO στο Αιγαίο, με απώτερο στόχο την αποτελεσματική αντιμετώπιση της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης, αλλά και της προστασίας των ανθρώπινων ζωών από τους παράνομους διακινητές και από τα δίκτυα εμπορίας ανθρώπων. Ταυτόχρονα όμως με το επιχειρησιακό σκέλος, η χώρα μας πληροί τις υποχρεώσεις της απέναντι στους νατοϊκούς Συμμάχους και δη, στον επιμερισμό των αμυντικών δαπανών και βαρών. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των Συμμάχων που διαθέτουν ποσοστό άνω του 2% του ΑΕΠ για αμυντικές δαπάνες, ενώ καταβάλει προσπάθειες εκπλήρωσης του στόχου διάθεσης 20% έως το 2024 στο πλαίσιο των δημοσιονομικών δυνατοτήτων και των διεθνών δεσμεύσεων της χώρας⁵¹.

⁵⁰ Relations with the OSCE, NATO, διαθέσιμο στο https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49911.htm (προσπελάστηκε την 8/4/22)

⁵¹ NATO, Ελ. Δημοκρατία Υπ. Δικαιοσύνης, διαθέσιμο στο <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/nato.html> (προσπελάστηκε την 8/4/22)

3. Ευρωπαϊκή Ένωση και NATO

Όταν αναφερόμαστε στις σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και NATO, ουσιαστικά αναφερόμαστε στις σχέσεις του NATO με την ΚΠΑΑ, καθώς αυτή αποτελεί το εργαλείο της ευρωπαϊκής ασφάλειας.

Τη δεδομένη χρονική στιγμή, από τα τριάντα (30) κράτη μέλη του NATO τα είκοσι ένα (21) αποτελούν ενεργά κράτη μέλη της Ε.Ε., ενώ το 78% των μελών της Ένωσης συμμετέχουν στο NATO. Το άρθρο 42 της Συνθήκης της Ε.Ε. αναφέρεται μάλιστα στο NATO ως οργανισμό «... που παραμένει όσον αφορά τα κράτη που είναι μέλη του, το θεμέλιο της συλλογικής τους άμυνας και το όργανο της εφαρμογής της». Στο ίδιο άρθρο, προβλέπεται και η συλλογική άμυνα μέσω μιας Κοινής Ευρωπαϊκής Άμυνας για τα κράτη μέλη που είτε δεν είναι μέλη του NATO είτε είναι αλλά θεωρούν την ύπαρξη της κρίσιμη.

Μπορούμε λοιπόν να διακρίνουμε τρεις (3) κατηγορίες ευρωπαϊκών κρατών: πρώτον τα κράτη μέλη που εξασφαλίζουν την κοινή τους άμυνα στο πλαίσιο του NATO και για τον λόγο αυτό δεν έχουν ενδιαφέρον για μια κοινή άμυνα στο πλαίσιο της Ε.Ε., δεύτερον κοινά μέλη και των δύο (2) οργανισμών καθώς και όσα μέλη της Ε.Ε. δεν είναι μέλη του NATO και θεωρούν όπως προαναφέρθηκε ως κρίσιμη επιλογή την προώθηση της κοινής πολιτικής άμυνας της Ε.Ε. και τρίτον ορισμένα κράτη μέλη που ακολουθούν μια ιδιαίτερη πολιτική άμυνας, η οποία ενδέχεται να απομακρύνεται από την πολιτική άμυνας μέσα στους κόλπους του NATO και της ΕΕ (π.χ. ουδετερότητα)⁵².

3.1 Η ιστορική εξέλιξη της συνεργασίας

Οι σχέσεις των δύο (2) οργανισμών έχουν διέλθει από αρκετές διακυμάνσεις κατά την ιστορική και διαχρονική τους εξέλιξη. Τα πρώτα χρόνια μετά την ίδρυση του NATO εκφράστηκαν αμφιβολίες για τη δυναμική της σχέσης μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών και των Ηνωμένων Πολιτειών, καθώς επίσης και αμφιβολίες για την αξιοπιστία της άμυνας του NATO ενάντια σε μια σοβιετική εισβολή.

Τα επόμενα χρόνια, οι αμφιβολίες αυτές οδήγησαν αρχικά τη Γαλλία στην ανάπτυξη αυτόνομου προγράμματος πυρηνικών και στην καθιέρωση της χώρας ως ανεξάρτητης σοβαρής πυρηνικής δύναμης και ακολούθως, το 1966, στην απόσυρσή της από τη στρατιωτική δομή του NATO, όπου πρακτικά σήμαινε ότι παρέμεινε μεν στο πολιτικό σκέλος του NATO αλλά αποχώρησε από το στρατιωτικό σκέλος, απαιτώντας την απομάκρυνση των βάσεων του NATO από την γαλλική επικράτεια και απαγορεύοντας τη διέλευση των νατοικών αεροσκαφών από το γαλλικό ουρανό (άνευ ειδικής άδειας των γαλλικών αρχών).

Στις 7 Μαρτίου 1966, ο Γάλλος Πρόεδρος ο Σαρλ ντε Γκωλ απηύθυνε επιστολή προς τον ομόλογό του Αμερικανό Πρόεδρο Λίντον Τζόνσον, στην οποία αναλύονται οι λόγοι της γαλλικής κίνησης (συνοπτικά υποστηρίχτηκε ότι η αλλαγή του συσχετισμού δυνάμεων στον κόσμο είχε ελαττώσει τον κίνδυνο πολέμου στην Ευρώπη). Η Γαλλία, η οποία είχε ήδη από εξαιτίας καταστεί ατομική δύναμη, απέβλεπε πλέον στην «πλήρη άσκηση της κυριαρχίας της», η οποία ήταν αδύνατον να επιτευχθεί όσο υπήρχαν ξένες δυνάμεις στο έδαφός της.

⁵² Ο.Π. Κοττα σελ.145

Η επιστροφή της Γαλλίας στο στρατιωτικό σκέλος του NATO έγινε μόλις το 2009⁵³.

Μετά την κατάρρευση του Συμφώνου της Βαρσοβίας το 1991, πολλά ευρωπαϊκά κράτη έθεσαν υπό επαναξιολόγηση τη φύση και το σκοπό της αποστολής του NATO στον ευρωπαϊκό χώρο. Η σύναψη της Συνθήκης για τις Συμβατικές Ένοπλες Δυνάμεις στην Ευρώπη, μεταξύ NATO και Σοβιετικής Ένωσης, είχε ως αποτέλεσμα την υπαγόρευση ειδικών στρατιωτικών μειώσεων προς την Ευρώπη. Επίσης, η δεκαετία του 1990 σηματοδότησε την εντατικοποίηση των προσπαθειών του NATO για τη σταδιακή επέκταση προς τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης αλλά και ανατολικά, προς τις γειτονικές χώρες με τη Ρωσία, που είχαν προσφάτως αποκτήσει αυτονομία, αναλαμβάνοντας σημαντικές δραστηριότητες σε πολιτικό και ανθρωπιστικό επίπεδο για πρώτη φορά.

Το 1990, με την επανένωση της Ανατολικής και Δυτικής Γερμανίας και την ένταξη της χώρας στο NATO, αναδιοργανώθηκε η στρατιωτική δομή του NATO ενσωματώνοντας νέες δυνάμεις, όπως το Σώμα Ταχείας Αντίδρασης της Συμμαχικής Διοίκησης Ευρώπης.

Το 1992, στο πλαίσιο της δημιουργίας της Ε.Ε. με την Συνθήκη του Μάαστριχτ, λήφθηκε πρόνοια για την ανάπτυξης ΚΕΠΠΑ. Αυτή την περίοδο θεμελιώθηκε η στενή συνεργασία μεταξύ του NATO και της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης.

Το 1996, οι υπουργοί Εξωτερικών του NATO, συμφώνησαν στη διαμόρφωση Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας (ESDI) εντός του NATO, θέτοντας ως στόχο την εξισορρόπηση ρόλων και ευθυνών μεταξύ Ευρώπης και Βόρειας Αμερικής για τη βελτίωση των ευρωπαϊκών ικανοτήτων σε θέματα διαχείρισης κρίσεων.

Παράλληλα, από το 1994 έως το 1997, δημιουργήθηκαν διάφορα προγράμματα συνεργασίας μεταξύ NATO και τρίτων κρατών, όπως η Σύμπραξη για την Ειρήνη, ο Μεσογειακός Διάλογος και το Ευρωατλαντικό Συμβούλιο Συνεργασίας (αναλύονται στο προηγούμενο κεφάλαιο).

Το 2000, η συνάντηση εκπροσώπων του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου με την προσωρινή Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας της Ε.Ε., αποτέλεσε σταθμό στην σχέση μεταξύ NATO και Ε.Ε. Στο επίκεντρο της συνάντησης βρέθηκε η αξιολόγηση της προόδου των μεταξύ των σχέσεων, οδηγώντας έκτοτε στην καθιέρωση κοινών προς τούτο συναντήσεων σε επίπεδο υπουργών Εξωτερικών και πρεσβευτών, οι οποίες ξεκίνησαν μόλις έναν μήνα αργότερα.

Επιπρόσθετα, ο γενικός Γραμματέας του NATO και η Προεδρία της Ε.Ε., ανέπτυξαν μέσω επιστολών το πεδίο συνεργασίας και τους τρόπους διαβούλευσης. Η πρώτη επίσημη συνάντηση NATO-ΕΕ διεξήχθη το 2001 στην Βουδαπέστη σε επίπεδο υπουργών Εξωτερικών.

Το 2002, στην Σύνοδο Κορυφής της Πράγας τα μέλη του NATO, δήλωσαν ότι πρόκειται να διατεθούν χρηματοδοτικά κονδύλια και δυναμικό του NATO στην Ε.Ε. προς ενίσχυση και υποστήριξη επιχειρήσεων στις οποίες δεν εμπλέκεται στρατιωτικά το NATO για επιχειρήσεις που η συμμαχία δεν εμπλέκεται στρατιωτικά, ενώ την ίδια χρονιά έγινε κοινή δήλωση ΕΕ-NATO για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας.

Το 2003, υπογράφηκε συμφωνία ως προς το πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ των δυο οργανισμών, ενώ αυτή η χρονιά θεωρείται ως ορόσημο για τη σύσφιξη των σχέσεων, δεδομένου ότι διεξήχθη η πρώτη δοκιμαστική συνεργασία μεταξύ Ε.Ε.-NATO, στις επιχειρήσεις διαχείρισης

⁵³ NATO, Wikipedia, διαθέσιμο στο <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%91%CE%A4%CE%9F> (διαθέσιμο στο 11/4/22)

κρίσεων στην περιοχή της Βόρειας Μακεδονίας. Ο ηγετικός ρόλος που είχε αρχικά το NATO στην επιχείρηση “Allied Harmony” στην περιοχή, στη συνέχεια παραχωρήθηκε στην Ε.Ε. με την επιχείρηση “Concordia”.

Το 2010, στην Σύνοδο Κορυφής της Λισαβόνας επικροτήθηκαν οι πρωτοβουλίες πολλών κρατών μελών για τη βελτίωση της στρατηγικής σχέσης συνεργασίας μεταξύ NATO-Ε.Ε. και προδήλως τονίσθηκε η πρόθεση των συμμάχων για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Το διάστημα 2014-2015, στο πλαίσιο της αρνητικής τροπής της κατάστασης στην Ουκρανία και της ρώσικης επέμβασης στην Κριμαία, οι δύο οργανισμοί πραγματοποίησαν μια σειρά συναντήσεων και επαφών, όπου πέραν της από κοινού καταδίκης της ρωσικής ανάμειξης, είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας νέας δύναμης, αποτελούμενη περίπου από 5.000 στρατιωτικούς και με έδρα βάσεις της Εσθονίας, της Λιθουανίας, της Λετονίας, της Πολωνίας, της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας.

Το 2016, οι Υπουργοί Άμυνας του NATO προέβησαν στη συμφωνία συμμετοχής του NATO στις διεθνείς προσπάθειες για την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης ανθρώπων και της παράνομης μετανάστευσης στο Αιγαίο, σε συνεργασία με τον οργανισμό διαχείρισης των συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Frontex⁵⁴.

Παράλληλα, την ίδια χρονιά το δημοψήφισμα για την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε., έθεσε προβληματισμούς ως προς τη διατήρηση της συνεργασίας και των σχέσεων μεταξύ NATO και Ε.Ε., όπως επίσης αναφορικά με τη θέση του Ηνωμένου Βασιλείου στο NATO. Ο Γενικός Γραμματέας του NATO εξέφρασε την εμπιστοσύνη του ότι το Ηνωμένο Βασίλειο θα παραμείνει βασικός σύμμαχος και στήριγμα του NATO⁵⁵.

Επίσης το 2016 στην Σύνοδο της Βαρσοβίας, κοινή διαπίστωση των Οργανισμών αποτέλεσε ο καθορισμός των τομέων που απαιτείται η ενίσχυση της συνεργασίας τους, όπως ενδεικτικά η αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών, η επιχειρησιακή συνεργασία, η ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, η ενίσχυση της αμυντικής βιομηχανίας και έρευνας και η οικοδόμηση των αμυντικών δυνατοτήτων των εταίρων στην Ανατολή και τον Νότο⁵⁶.

Σημαντικό τμήμα των επαφών των 2 οργανισμών κατά τα τελευταία έτη, καταλαμβάνει το επίκαιρο και εξόχως ευαίσθητο και πολύπλοκο ζήτημα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων στο Αιγαίο, τον περιορισμό των μεταναστευτικών ροών αλλά και της εμπορίας ανθρώπων. Οι αντίστοιχες επιχειρήσεις Sophia και Sea Guardian του NATO, συνέβαλλαν με την παροχή προσωπικού και μέσων σε αέρα και θάλασσα, στην ευόδωση των προσπαθειών της Ε.Ε. για τη βέλτιστη δυνατή αντιμετώπιση των ανωτέρω κρίσιμων ζητημάτων στην περιοχή.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί ότι από το 2017 έως σήμερα, έχουν εκδοθεί σταδιακά έξι (6) εκθέσεις για την πρόοδο και την εξέλιξη της συνεργασίας και την εφαρμογή των προτάσεων που είχαν κατατεθεί στην Σύνοδο της Βαρσοβίας. Αποτιμάται ότι έχει επιτευχθεί

⁵⁴ Statement by the NATO Secretary General on NATO support to assist with the refugee and migrant crisis, NATO, διαθέσιμο στο https://www.nato.int/cps/ua/natohq/opinions_128372.htm?selectedLocale=en (προσπελάστηκε την 12/4/22)

⁵⁵ EU referendum: Nato's Jens Stoltenberg on UK EU future, BBC, διαθέσιμο στο <https://www.bbc.com/news/av/uk-politics-35461278> (προσπελάστηκε την 12/4/22)

⁵⁶ EU NATO Joint Declaration, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, διαθέσιμο στο <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/07/08/eu-nato-joint-declaration/>

πρωτοφανής πρόοδος την τελευταία πενταετία⁵⁷, καταδεικνύοντας και ενισχύοντας την σταθερότητα του διατλαντικού δεσμού και εδραιώνοντας την περαιτέρω αμοιβαία ενισχυόμενη στρατηγική εταιρική σχέση προς όφελος όλων των συμμάχων του NATO και των κρατών μελών της Ε.Ε..

Η Ε.Ε. με την οικοδόμηση δύο (2) αμυντικών πυλώνων, της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας και το Ευρωπαϊκού Αμυντικού Ταμείου, έθεσε τα θεμέλια για μια κοινή άμυνα, ενώ τρίτος πυλώνας έγινε η συνεργασία Ε.Ε.-NATO, υποδηλώνοντας την ειδική σημασία της αगाστής σχέσης των Οργανισμών.

Την κοινή δήλωση του 2016 ακολούθησε η κοινή δήλωση του 2018, στην οποία τονίστηκε εκ νέου η ανάγκη εμβάθυνσης της συνεργασίας και η αξιοποίηση αφενός της καταγεγραμμένης προόδου (από την κοινή δήλωση του 2016) και αφετέρου των δράσεων που απορρέουν από αυτήν.

Επίσης, έγινε αμοιβαίως δεκτό ότι η προσπάθεια της Ε.Ε. να εντείνει την συνεργασία σε θέματα άμυνας και ασφάλειας, συμβάλει εν γένει στην ενίσχυση της διατλαντικής ασφάλειας⁵⁸.

Ωστόσο, ως σημείο τομής για τη σχέσεις μεταξύ Ε.Ε και NATO εξελίχτηκε η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, καθώς οι Σύμμαχοι του NATO και τα ευρωπαϊκά κράτη συνασπίστηκαν με επίκεντρο την απομόνωση της Ρωσίας.

Τάχιστα, δρομολογήθηκαν άμεσα ενέργειες για τη μετάβαση σε ένα νέο γεωπολιτικό περιβάλλον, από οικονομικής, στρατιωτικής, πολιτικής και ενεργειακής απόψεως, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι παρενέργειες της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία, κυρίως για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες.

Παράλληλα, δόθηκε έμφαση στην αποφασιστική τήρηση των κυρώσεων που έχουν μέχρι σήμερα επιβληθεί στη Ρωσία, αλλά και στην άσκηση ισχυρής πίεσης σε χώρες που θα μπορούσαν να υποβοηθήσουν τη Ρωσία (όπως η Κίνα).

Οι νέες προτεραιότητες αποτυπώνονται και στο Προσχέδιο Συμπερασμάτων της Συνόδου Κορυφής των Βρυξελλών, όπου αξιολογήθηκε η ενεργειακή απεξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία, μετά από περίπου πενήντα χρόνια ενεργειακής εξάρτησης.

Ωστόσο, η ρωσική επέμβαση στην Ουκρανία το 2022 λειτούργησε, όπως αποδεικνύεται από τις εξελίξεις, ως καθοριστικός παράγοντας για την αφύπνιση της Ε.Ε. και την αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για το NATO.

Η Ε.Ε. και το NATO καταδίκασαν απερίφραστα την ρωσική εισβολή, επαναλαμβάνοντας από κοινού τη δέσμευση για την υπεράσπιση των δημοκρατικών αξιών και την υπεράσπιση της συλλογικής ασφάλειας.

Η Ε.Ε. τάχθηκε ενωμένα κατά των πολεμικών επιχειρήσεων στο έδαφος της Ουκρανίας και εισήλθε σε διαδικασία ενίσχυσης της στρατηγικής της αυτονομίας και ισχυροποίησης της άμυνας και ασφάλειας, με ορόσημο την 21η Μαρτίου 2022 όταν το Συμβούλιο ενέκρινε επισήμως τη στρατηγική πυξίδα.

⁵⁷ Έκτη έκθεση προόδου ΕΕ –NATO, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, διαθέσιμο στο <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2021/06/03/eu-nato-cooperation-sixth-progress-report/> (προσπελάστηκε την 15/4/22)

⁵⁸ Σύνοδος κορυφής του NATO, Βρυξέλλες, 11-12 Ιουλίου 2018, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, διαθέσιμο στο <https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/international-summit/2018/07/11-12/> (προσπελάστηκε την 15/4/22)

Όσον αφορά στο NATO, η ρωσική εισβολή δημιουργεί νέες προκλήσεις για τη διατήρηση του περιβάλλοντος ασφαλείας, ενόψει της υιοθέτησης του νέου Στρατηγικού Δόγματος στη Σύνοδο Κορυφής της Μαδρίτης τον προσεχή Ιούνιο.

Η Ε.Ε. και το NATO οφείλουν να ενισχύσουν τη συνεργασία τους και να διαμορφώσουν μια νέα αρχιτεκτονική ασφαλείας και ειρήνης, με την αρμονική συνύπαρξη και την αλληλοσυμπλήρωση των δράσεων.

Η προοπτική ένταξης της Σουηδίας και της Φινλανδίας στο NATO, αποτελεί τρανταχτό παράδειγμα της νέας πραγματικότητας.

3.2 Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας υπό την οπτική του NATO

Μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η στρατιωτική και πολιτική εξάρτηση της Ευρώπης από τις ΗΠΑ, δημιούργησε διλήμματα για τα ευρωπαϊκά κράτη. Μπορεί ο στόχος να ήταν η εξασφάλιση της επαρκούς στρατιωτικής και πολιτικής στήριξης από τις ΗΠΑ⁵⁹, παράλληλα όμως τα ευρωπαϊκά κράτη αναζητούσαν την οικονομική και πολιτική τους αυτονομία. Αυτή η αντίφαση μεταξύ στρατιωτικής εξάρτησης και της πολιτικής και οικονομικής αυτονομίας, παρατηρείται στην σχέση της Ευρώπης με τις ΗΠΑ⁶⁰. Ενώ αρχικά, η απειλή της σοβιετικής ένωσης, έκρινε την παρουσία του NATO αναγκαία καθώς και αποτρεπτικό στοιχείο απέναντι στο ενδεχόμενο νέου πολέμου, αργότερα η ιδέα ενός αυτόνομου ευρωπαϊκού συστήματος άμυνας και ασφαλείας υποστηρίχθηκε από πολλά κράτη μέλη. Η παρουσία του NATO όμως, καθιστούσε την ανάγκη για αμυντικό εξοπλισμό ήσσονος σημασίας. Η εύκολη λύση της αμυντικής υποστήριξης από το NATO κυριάρχησε στα ευρωπαϊκά κράτη. Αυτό περιόρισε τα μέλη της ΕΕ σε δευτερεύοντα ρόλο και χωρίς δυνατότητα να αναλάβουν αυτόνομες στρατιωτικές ενέργειες.

Τα τελευταία χρόνια οι ενέργειες και οι πρωτοβουλίες από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα πλαίσια της ΚΠΑΑ αντιμετωπίστηκαν από το NATO με δυσπιστία. Για παράδειγμα, η Μη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO), η οποία δεσμεύει τα κράτη μέλη που συμμετέχουν σε αυτή να χρησιμοποιούν το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας ένα θέλουν να αναπτύξουν από κοινού νέα όπλα, με έμφαση σε όπλα που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν σε αποστολές της ΕΕ και όχι του NATO⁶¹.

Ακόμη, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας επικρίθηκε σε μεγάλο βαθμό διότι μόνο εταιρείες που εδρεύουν σε κράτη μέλη της ΕΕ θα μπορούν να επωφεληθούν από το Ταμείο. Έτσι, πολλές αμερικάνικες εταιρείες που δεν εδρεύουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν αποκλειστεί από την αγορά όπλων, γεγονός που αντιμετωπίστηκε ως διάκριση.

Η δημιουργία και η ενίσχυση της ΚΠΑΑ δημιουργεί ένα προβληματισμό ως προς την εξέλιξη της ΕΕ σε μια υπερδύναμη, η οποία θα μπορεί να έχει διαφορετικές απόψεις και προσέγγιση από αυτές του NATO. Ήδη η προτίμηση της ΕΕ για συνεργασία, συμβιβασμό, διπλωματία και η απροθυμία της να χρησιμοποιήσει βία, έχει θεωρηθεί σημάδι αδυναμίας της ΕΕ από το NATO⁶². Τα υπόλοιπα κράτη μέλη του NATO δεν θέλουν η Ευρωπαϊκή Ένωση να επισκιάσει το NATO, ενώ οι ΗΠΑ έχουν δείξει την αντίρρηση τους σε οποιαδήποτε προσπάθεια αυτονομίας της άμυνας της Ε.Ε..

⁵⁹ C. Brustlein, CSDP and NATO in the face of Rising Challenges, 2019 IFRI

⁶⁰ οπ. Κοππα 2019 σελ.114

⁶¹ PESCO Putting Capability development to the test, European Defence Matters, διαθέσιμο στο [https://eda.europa.eu/webzine/issue18/cover-story/permanent-structured-cooperation-\(pesco\)](https://eda.europa.eu/webzine/issue18/cover-story/permanent-structured-cooperation-(pesco)) (προσπελάστηκε την 18/4/22)

⁶² R.Kagan, Power and Weakness, 2002

Μπορεί ορισμένες ανησυχίες να είναι ρεαλιστικές, υπάρχουν πολλοί τρόποι να αυξηθεί η στρατηγική αυτονομία της Ευρώπης, σε συνεργασία με το NATO, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει όπως αναφέραμε μεγάλες προσπάθειες για την ενίσχυση της συνεργασίας αυτής.

3.3 Η εξέλιξη της σχέσης μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι

Η σύνοδος κορυφής του St Malo, επέφερε αλλαγές στον ρόλο του NATO. Ενώ συνεχίζει να αναγνωρίζει την υπεροχή του NATO, αυτό πλέον δεν γίνεται με απόλυτους όρους. Ναι μεν, το NATO παρέμεινε το θεμέλιο της συλλογικής άμυνας των μελών του και να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαχείριση κρίσεων αλλά η ΕΕ αποφάσισε τη δημιουργία στρατιωτικών φορέων για τις μελλοντικές λειτουργίες διαχείρισης κρίσεων και κυρίως την δημιουργία μιας ομάδας δυνάμεων διαχείρισης κρίσεων εξήντα χιλιάδων στρατιωτών, για να τεθεί στη διάθεση της Ένωσης σύμφωνα με τις δικές της προτεραιότητες για την πολιτική ασφάλειας της και οι λειτουργίες της δεν είχαν καμία άμεση αναφορά υπεροχής του NATO

Όταν το 2002, έγινε η επιλογή της αυτόνομης διαχείρισης κρίσεων από την ΕΕ, οι περισσότεροι ευρωπαίοι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής έδειξαν την προτίμηση τους στην παλιά συνθήκη της υπεροχής του NATO, αλλά το κλίμα είχε ήδη ξεκινήσει να αλλάζει.

Το NATO για να προλάβει να υπάρξει μια φόρμουλα έτσι ώστε να μπορέσει να υπάρξει ισορροπία στις μεταξύ τους σχέση, δημιούργησε τα λεγόμενα «τρία Ι» του Robertson: «(Improvement) βελτίωση των ευρωπαϊκών αμυντικών ικανοτήτων, (Inclusiveness) ένταξη και διαφάνεια για όλους τους συμμάχους και το (Indivisibility) αδιαίρετο της διατλαντικής ασφάλειας στις κοινές αξίες». Οι ΗΠΑ αποδέχτηκαν αυτή τη φόρμουλα, και στη συνέχεια μετέφρασαν την τρίτη από αυτές τις αρχές στο «αδιαίρετο των δομών ασφαλείας»⁶³.

Με την δημιουργία των στρατιωτικών οργάνων λήψης αποφάσεων της Ε.Ε., το NATO θα ζητήσει από την Ε.Ε. μια πιο συγκεκριμένη σχέση, έτσι ώστε να είναι ξεκάθαρος ο τρόπος λήψης αποφάσεων σε μελλοντικές στρατιωτικές επιχειρήσεις. Για τις ΗΠΑ είναι ζωτικής σημασίας να διατηρηθεί μία κοινή πορεία μεταξύ της ευρωπαϊκής διαχείρισης κρίσεων και των διαδικασιών λήψης αποφάσεων του NATO, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η πολιτική επιρροή των ΗΠΑ και ότι η ευρωπαϊκή πολιτική δεν θα έχει διαφορετικά συμφέροντα από αυτά των ΗΠΑ.

Με την θεσμοθέτηση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας το NATO θεώρησε ότι θα επαναφέρει τα κεκτημένα της συνόδου κορυφής του St-Malo και θα αποκαταστήσει το μονοπώλιο του NATO στον τομέα της ασφάλειας, της άμυνας και της διαχείρισης κρίσεων και στην πράξη. Όμως, η κυριαρχία του NATO, ως αρχή, θεωρήθηκε πλέον ως μία από τις πολλές επιλογές μιλώντας για πιθανές μεθόδους για τη σταθεροποίηση της ευρωπαϊκής ηπείρου. Η αλληλοεπικάλυψη, η αποσύνδεση και η αυτονομία άρχισαν να παίρνουν μια αληθινή μορφή, παρόλο που στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας παρουσιάζεται ως μέσο για την ολοκλήρωση του «ευρωπαϊκού πυλώνα» του NATO. Όμως η βούληση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του 2002, για την ανάπτυξη αυτόνομης ικανότητας να λαμβάνει αποφάσεις αλλά και να αρχίσει να διεξάγει στρατιωτικές επιχειρήσεις υπό την ηγεσία της ΕΕ, για την αντιμετώπιση των διεθνών κρίσεων, έδειξε ότι ήταν εμφανής η τάση αυξανόμενης αμυντικής αυτονομίας της Ε.Ε.

⁶³ F Schimmelfennig, The EU, NATO and the Integration of Europe, 2003

3.4 Το Θεσμικό Πλαίσιο συνεργασίας

Στην δεκαετία του 1990, δεν υπήρχαν αναπτυσσόμενες σχέσεις ΕΕ-NATO, παρόλο που έδρευαν στην ίδια πόλη. Από το 1993 όμως, άρχισε η σταδιακή εναρμόνιση του έργου της Ε.Ε. και της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ οι σχέσεις της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO σε διοικητικό αλλά και σε επιχειρησιακό επίπεδο ήταν ήδη σε πολύ καλή βάση. Έτσι, η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση υπήρξε λειτούργησε ως θεσμικός συνδετικός κρίκος μεταξύ Ε.Ε. και NATO.

Η νομική βάση για την ομαλή λειτουργία αυτού του «κρίκου», ερείδεται σε σχετική δήλωση της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης το 1996 στο πλαίσιο της Συνθήκης του Άμστερνταμ, σύμφωνα με την οποία η Ε.Ε. θα μπορούσε να βασιστεί στον προγραμματισμό πόρων της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης.

Παράλληλα, οι συμφωνίες του Βερολίνου του NATO το 1996, περιλάμβαναν μόνο ένα σημείο αναφοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ουσιαστικά η Ε.Ε. εξακολουθούσε να παραμένει σε μεγάλο βαθμό θεατής των διαβουλεύσεων για την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφαλείας, όμως η δήλωση της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης έθεσε ουσιαστικά τη βάση της μελλοντικής συνεργασίας μεταξύ Ε.Ε.-NATO.

Ο αρχικός σχεδιασμός της Ε.Ε. ως καθαρά πολιτικός συνασπισμός, δεν κατέλειπε ικανά περιθώρια και σημεία επαφής με το NATO. Σταδιακά όμως, η χρήση στρατιωτικών μέσων συμπεριλήφθηκε ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε., καθιστώντας αντιληπτό ότι κάποια μορφή συνεργασίας μεταξύ Ε.Ε.-NATO δεν θα μπορούσε να αποφευχθεί μελλοντικά, όμως ακόμα και έτσι σπάνιες ήταν οι επαφές μεταξύ των δύο (2) Οργανισμών⁶⁴.

Καθοριστικό ρόλο για την προσέγγιση των Οργανισμών διαδραμάτισε ο διορισμός του Javier Solana ως Υπάτο Εκπρόσωπου της Ε.Ε. για την κοινή πολιτική και πολιτική ασφάλειας, ο οποίος υπήρξε Γενικός Γραμματέας του NATO, καθώς επίσης η τοποθέτηση του Λόρδου Robertson, πρώην Υπουργού Άμυνας της Μεγάλης Βρετανίας ως Γενικού Γραμματέα του NATO.

Ο τελευταίος αμέσως μετά τον διορισμό του δήλωσε ότι θα συνεργαστεί με τον Solana, γεγονός που υποδήλωνε σαφώς την ύπαρξη μιας μορφής επικοινωνίας μεταξύ Ε.Ε. και NATO. Οι ανεπίσημες επαφές τους, στα πλαίσια κάποιου γεύματος, ήταν ήδη μια κοινή πρακτική του NATO του NATO για ανεπίσημες διαβουλεύσεις, γεγονός στο οποίο ο Solana ήταν εξοικειωμένος και αποτέλεσε μια κάποιου είδους άτυπη θεσμική σύνδεση.

Οι ανεπίσημες αυτές επαφές επέφεραν θετικά αποτελέσματα, μεταφέροντας τις συζητήσεις των συναντήσεων τους στα αντίστοιχα συμβούλια. Το 1999 σημειώθηκε η πρώτη επίσημη αναφορά στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι στο ότι «.... αρχικά, οι σχέσεις θα αναπτυχθούν σε ανεπίσημη βάση, μέσω επαφών».

Από τα τέλη του 1999, άρχισε να εξετάζεται το πεδίο για τη μόνιμη θεσμοθέτηση των σχέσεων, ενώ στη Σύνοδο Κορυφή του Ελσίνκι (1999), το σύνολο των κρατών μελών της Ε.Ε. δήλωσε ότι θα συμμετείχαν στις αποφάσεις και τις διαβουλεύσεις του Συμβουλίου, με αντικείμενο τις σχέσεις ΕΕ-NATO επί ίσους όρους.

⁶⁴ NATO press release, 1998 , NATO, διαθέσιμο στο <https://www.nato.int/docu/pr/1998/p98-149e.htm> (προσπελάστηκε την 20/4/22)

Η Ε.Ε. και η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας είχαν αρχίσει να αντιμετωπίζουν ευνοϊκά τις ΗΠΑ, μετά από μακρά περίοδο διστακτικότητας για την ανάπτυξη θεσμικών σχέσεων Ε.Ε.-NATO από μέρους ορισμένων κρατών μελών της Ε.Ε. και κυρίως της Γαλλίας. Ο βασικός προβληματισμός οφειλόταν στο γεγονός ότι η θεσμική βάση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας είχε μόλις αρχίσει να χτίζεται, ενώ το NATO αδιαμφισβήτητα διέθετε ήδη σημαντικά μεγάλη δυναμική. Το γεγονός αυτό υπέκρυπτε παγίδες για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας όσον αφορά στην υιοθέτηση δομών, διαδικασιών και πολιτικών του NATO, δηλαδή στην απλή αναπαραγωγή της πρακτικής του. Βάσει αυτών η Γαλλία υποστήριξε τη συνέχιση των σχέσεων σε ανεπίσημο επίπεδο.

Το 2000 όμως, η Γαλλία προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα πιο απαιτητικά θέματα της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφαλείας και Άμυνας, πρότεινε τη δημιουργία κοινών επιτροπών Ε.Ε.-NATO. Στην Σύνοδο Κορυφής στην Feira τον Ιούνιο του 2000, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εισηγήθηκε την εγκατάσταση τεσσάρων (4) ad hoc ομάδων εργασίας με το NATO, σε θέματα ασφάλειας, της επίτευξης στόχων, τις λεπτομέρειες που επιτρέπουν την πρόσβαση της Ε.Ε. στα περιουσιακά στοιχεία του NATO, καθώς και τη διαρκή διαβούλευση μηχανισμών για τα ευρωπαϊκά μέλη του NATO που δεν αποτελούν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Προς το τέλος του 2000, το NATO άρχισε να πιέζει σκληρότερα για μια επίσημη θεσμική σχέση μεταξύ NATO και ΕΕ. Σε ανταλλαγή επιστολών μεταξύ του NATO και της Προεδρίας της ΕΕ συμφωνήθηκε ότι το NATO και η ΕΕ θα πρέπει να συνεδριάζουν τουλάχιστον τρεις (3) φορές το εξάμηνο στο επίπεδο Βορειοατλαντικού Συμβουλίου-Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας, καθώς και τουλάχιστον μία φορά σε υπουργικό επίπεδο.

Η πρώτη επίσημη υπουργική συνάντηση ΕΕ-NATO διεξήχθη στις 30 Μαΐου 2001 και ακολούθησε στις 12 Ιουνίου 2001 η πρώτη επίσημη συνάντηση Βορειοατλαντικού Συμβουλίου και Επιτροπής Πολιτικής και Ασφαλείας.

Νωρίτερα, από την Διάσκεψη Κορυφής της Νίκαιας το 2000 είχε ξεκινήσει χωρίς επίσημη βάση η συνεργασία μεταξύ των αντίστοιχων Στρατιωτικών Επιτροπών και Στρατιωτικών Στελεχών, χωρίς προβλήματα. Τα νέα στρατιωτικά όργανα της ΕΕ δεν συγκρούονταν με το έργο του NATO, ενώ η αρμονική σύμπραξη διασφαλίζεται από το γεγονός ότι οι στρατιωτικοί εκπρόσωποι των κρατών μελών και στους δύο οργανισμούς ήταν τα ίδια πρόσωπα.

Η βασική μορφή συνάντησης των δύο οργανισμών ήταν οι συναντήσεις του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου και της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας σε όλους τους τομείς, δεδομένου ότι οι συναντήσεις ΕΕ-NATO σε υπουργικό επίπεδο δεν υλοποιούνταν συχνά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η συμφωνία Berlin Plus , όπου παρόλο που εξετάστηκε η επιχειρησιακή πρακτική στην ειρηνευτική αποστολή της ΕΕ στην επιχείρηση Concordia το 2003, βασικός δίαυλος επικοινωνίας ήταν από την Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας στο Βορειοατλαντικό Συμβούλιο. Αυτές οι συνεδριάσεις Βορειοατλαντικού Συμβουλίου και Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας έχουν δημιουργήσει ένα κλίμα υψηλής εμπιστοσύνης μεταξύ των δυο οργανώσεων.

3.5 Η πολιτική διάσταση της συνεργασίας ΕΕ και NATO

Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η υπεροχή του NATO στην Δυτική Ευρώπη ήταν πρόδηλη, διότι δεν υπήρχε άλλη οργάνωση ασφαλείας. Με το τέλος του πολέμου και λόγω της αβέβαιης ατμόσφαιρας και των ταλανισμένων ισορροπιών οι Ευρωπαίοι ηγέτες βασίστηκαν στην

ασφάλεια που τους δημιουργούσε η παρουσία του αμερικάνικου στρατού⁶⁵. Όταν η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ξεκίνησε να αποκτά μια πολιτική διάσταση, φάνηκε εξ αρχής να δημιουργεί διαφωνίες αναφορικά με τον στρατιωτικό ρόλο της Συμμαχίας. Κατά τους Βρετανούς και τους Ιταλούς στην Συνθήκη του Μάαστριχτ που επίκειται θα έπρεπε να είναι διατηρηθεί η υπεροχή του NATO.

Οι έννοιες της Ευρωπαϊκής Ασφάλειας και Αμυντικής Ταυτότητας και των Συνδυασμένων Μεικτών Δυνάμεων Κρούσης (NATO), και οι δύο εσωτερικές διαδικασίες καθαρά του NATO, θεωρήθηκαν, ιδιαίτερα από τις Ηνωμένες Πολιτείες, ως φόρμουλες ώστε να ανταποκριθούν στις αυξανόμενες ευρωπαϊκές εκκλήσεις για ανεξαρτησία στις υποθέσεις ασφάλειας, εξασφαλίζοντας παράλληλα τη γενική υπεροχή του NATO⁶⁶.

Οι διατάξεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ σχετικά με μια ανεξάρτητη ευρωπαϊκή κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (CFSP) δημιούργησε αβεβαιότητα σε εκείνους που υποστήριζαν την διατήρηση της παρούσας κατάστασης για την αντιμετώπιση μελλοντικών πολιτικών εξελίξεων στην Ανατολική Ευρώπη. Οι πολιτικοί κριτικοί φοβήθηκαν ότι ως απόρροια των μέτρων, θα δημιουργούταν σταδιακή απομάκρυνση των Ηνωμένων Πολιτειών και λόγω αυτού δημιουργήθηκε μια συντηρητική στάση στην Ευρώπη για να μην διακινδυνευτεί με οποιονδήποτε τρόπο δοκιμασμένη και αξιόπιστη διατλαντική συμμαχία⁶⁷. Κατά την συνθήκη του Άμστερνταμ , λήφθηκαν υπόψη επίσης οι επικείμενες θεσμικές και νομικές εξαρτήσεις από την Συμμαχία στη διαχείριση κρίσεων.

3.6 Η επιχειρησιακή συνεργασία μεταξύ ΕΕ-NATO

Τα τελευταία χρόνια, η συνεργασία μεταξύ ΕΕ και NATO έχει αναπτυχθεί σε ένα πρωτοφανές επίπεδο, με πρωτοβουλίες που κυμαίνονται από κοινές δηλώσεις για στρατηγική εταιρική σχέση (2016 και 2018), αμοιβαίες προσκλήσεις σε συνόδους κορυφής και άλλες συναντήσεις υψηλού επιπέδου, και φτάνουν μέχρι τη συνεργασία σε επιχειρησιακό επίπεδο σε 74 έργα (projects) και επτά τομείς πολιτικής. Ωστόσο, η ΕΕ και το NATO πρέπει να προχωρήσουν ακόμη περισσότερο, και από τη συμπληρωματικότητα να περάσουν σε επίπεδο συνεργειών. Οι τομείς στους οποίους πραγματοποιούνται κοινές επιχειρήσεις κατά κύριο λόγο είναι :

3.6.1 Επιχειρήσεις ασφαλείας στο θαλάσσιο χώρο

Η συνεργασία ΕΕ-NATO στον τομέα της Ναυτικής ασφάλειας αποτελεί βασικό στοιχείο της προσπάθειας συνεργασίας των δύο οργανισμών στο Επιχειρησιακό και Τακτικό επίπεδο. Με την Υλοποίηση της Στρατηγικής της ΕΕ για τη Θαλάσσια Ασφάλεια (EU Maritime Security Strategy – EUMSS) , η ΕΕ αναφέρεται στο NATO ως φυσικό εταίρο για συνεργασία σε δραστηριότητες που συνδέονται με την ασφάλεια στη θάλασσα.

Συγκεκριμένα, η EUMSS υλοποιείται με : την ενσωμάτωση της θαλάσσιας ασφάλειας στις διμερείς συνεδριάσεις, την ανταλλαγή πληροφοριών σε εθελοντική βάση, την οργάνωση της διασταυρωτικής ναυτικής εκπαίδευσης αλλά και ασκήσεων ασφάλειας στη θάλασσα, την επιδίωξη της συνεργασίας με το NATO σε επιχειρησιακό επίπεδο μεταξύ των επιχειρήσεων EUNAVFOR MED Sophia και Operation Sea Guardian (OSG NATO) και την αλληλοϋποστήριξη σε

⁶⁵ Link,1999

⁶⁶ οπ.Schimmelfennig 2003

⁶⁷ οπ.Schimmelfennig 2003

δραστηριότητες με στόχο την αντιμετώπιση παράνομων δραστηριοτήτων στη θάλασσα όπως το λαθρεμπόριο και η παράνομη διακίνηση ανθρώπων (EU Council, 2018b).

Βασικός τομέας συνεργασίας ΕΕ-NATO, είναι τα Θαλάσσια Θέατρα Επιχειρήσεων, ιδίως στο Θέατρο Επιχειρήσεων (ΘΕ) της Μεσογείου, συμπεριλαμβανομένου του Αιγαίου Πελάγους, και του ΘΕ του Κέρατος της Αφρικής - Ερυθράς θάλασσας. ΘΕ Μεσογείου Θάλασσας : Η στρατηγική εταιρική σχέση μεταξύ των δύο Οργανισμών αντικατοπτρίζεται επί του παρόντος σε τακτικό και επιχειρησιακό επίπεδο συνεργασίας στις επιχειρήσεις EUNAVFOR MED Operation Sophia και Operation Sea Guardian στην Κεντρική Μεσόγειο. Ο δύο Ναυτικές επιχειρήσεις ανταλλάσσουν σε ανεπίσημο επίπεδο πληροφορίες τακτικού επιπέδου. Η συνεργασία καλύπτει επίσης, την αμοιβαία υλικοτεχνική υποστήριξη i) των Ναυτικών εγκαταστάσεων στην ξηρά, ii) της επιχειρησιακής ικανότητας εν πλω και iii) τον ανεφοδιασμό στη θάλασσα. Ακόμη και αν δεν μπορούν επίσημα να ανταλλάξουν διαβαθμισμένες πληροφορίες, ΕΕ και NATO μπορούν να συμβουλευθούν ο ένας τον άλλον και να συνεργάζονται σε πρακτική βάση : για παράδειγμα, η FRONTEX μπορεί να μεταβεί και να παραλάβει ένα πλοίο λαθρεμπόρων σε ένα συγκεκριμένο σημείο στη θάλασσα βάσει πληροφοριών προερχόμενων από πηγές του NATO (χωρίς να μοιράζονται τα υποστηρικτικά στοιχεία όπως δορυφορικές εικόνες κλπ.

3.6.2 Επιχειρήσεις αντιμετώπισης των σύγχρονων απειλών κυβερνοασφάλειας

Από την κοινή διακήρυξη του 2016 και μετά, αποφασίστηκε να συνδράμουν αποφασιστικά και από κοινού στην αντιμετώπιση των σύγχρονων απειλών κυβερνοασφάλειας, αφού απαιτεί στενή συνεργασία ανάμεσα σε προσωπικό με γνώσεις και δεξιότητες, αλλά απαιτεί και πόρους και τεχνολογικές ικανότητες. Κατά την διάσκεψη κορυφής των Βρυξελλών τον Ιούλιο του 2018, η Συμμαχία ανακοίνωσε τη δημιουργία ενός νέου «Κέντρου Επιχειρήσεων Κυβερνοχώρου» στο πλαίσιο της ενισχυμένης δομής διοίκησης του NATO (NCS). Η ΕΕ από την πλευρά της, έκανε τον αγώνα κατά του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο έναν από τους τρεις πυλώνες της Ευρωπαϊκής Ατζέντας για την Ασφάλεια και αναγνώρισε την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο ως προτεραιότητα για την «Παγκόσμια Στρατηγική» του 2016. Την ίδια χρονιά, η οδηγία της ΕΕ για την «Ασφάλεια των Δικτύων και των Πληροφοριακών Συστημάτων» εισήγαγε σημαντικά νομικά μέτρα για την ενίσχυση του συνολικού επιπέδου ασφάλειας στον κυβερνοχώρο στην ΕΕ. Η συνεργασία σε επιχειρησιακό επίπεδο ανάμεσα στους δύο Οργανισμούς στον κυβερνοχώρο επεκτείνεται και στην εκπαίδευση και επιμόρφωση των στελεχών, τις παράλληλες ασκήσεις, αλλά και σε τακτικές συναντήσεις αλληλοενημερώσεις με θέματα όπως η διάσταση του κυβερνοχώρου στη διαχείριση κρίσεων⁶⁸.

3.6.3 Οι επιχειρήσεις αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών

Βασικός τομέας της επιχειρησιακής συνεργασίας ΕΕ-NATO αποτελεί η αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών. Αυτό διαφαίνεται και από το γεγονός ότι το 1/3 των κοινών δράσεων των δύο Οργανισμών αφορά αυτόν τον τομέα. Η συνεργασία απαιτείται να είναι ολοκληρωμένη, τόσο σε πολιτικό όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο αλλά και σε τεχνολογικό επίπεδο. Ακόμα έχουν δημιουργηθεί κοινές και παράλληλες ασκήσεις (PACE) , οι οποίες περιλαμβάνουν έναν αριθμό δράσεων σε απειλές κυβερνοχώρου, παραπληροφόρησης και πολιτικής προστασίας.

⁶⁸ Lete, Cooperation in Cyberspace. Paris: Lindstrom, Gustav; Tardy, Thierry (editors) in The EU and NATO. The essential Partners, EUISS 2019, p. 29

Επιπρόσθετα, στενή σε πρακτικό επίπεδο είναι η συνεργασία μεταξύ του EU Hybrid Fusion Cell και της Alliance Hybrid Analysis Branch σε θέματα- όπως η αντίληψη της τακτικής κατάστασης, στρατηγικές επικοινωνίες και θέματα υβριδικών απειλών⁶⁹ Η συνεργασία, τόσο εντός της Ένωσης αλλά και με στρατηγικούς εταίρους όπως το NATO προοδεύει με σταθερά βήματα μπροστά. Η προσέγγιση «Whole of Society» (κυβερνήσεις, κοινωνία, ΕΔ, ιδιωτικός τομέας, ΜΜΕ, διαδικτυακές πλατφόρμες) αποτελεί την αιχμή του δόρατος για την αντιμετώπιση πολυσύνθετων απειλών όπως οι υβριδικές. Η συνεργασία ΕΕ – NATO όπως φαίνεται και στον τομέα των υβριδικών απειλών, προχωράει καλύτερα στο ανεπίσημο επίπεδο μέσω εκτεταμένων επαφών μεταξύ προσωπικού, και το δρόμο όσον αφορά στις υβριδικές απειλές, τον έχει χαράξει το HybridCoE. Το εν λόγω CoE δεν είναι ούτε του NATO αλλά ούτε και της ΕΕ, και μπορούν να μετάσχουν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ και του NATO χωρίς να απαιτείται να είναι μέλη και των δύο Οργανισμών⁷⁰

3.6.4 Επιχειρήσεις στρατιωτικής κινητικότητας

Η στρατιωτική κινητικότητα αποτελεί έναν πολύ σημαντικό παράγοντα συνεργασίας ΕΕ-NATO, διότι επιδιώκει την αντιμετώπιση των εμποδίων κατά την μεταφορά στρατιωτικού εξοπλισμού και στην μετακίνηση στρατιωτικού προσωπικού για την ταχύτερη και αποτελεσματικότερη ενέργεια των κρατών μελών, οπουδήποτε απαιτηθεί στην Ευρώπη. Η στρατιωτική κινητικότητα εντάχθηκε στην ατζέντα του NATO μετά την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία το 2014, και την απόφαση της Συμμαχίας «για προωθημένη παρουσία» 4.500 στρατιωτών στις Βαλτικές χώρες και την Πολωνία. Στο Συμβούλιο του 2018 σχετικά με την ασφάλεια και την άμυνα στο πλαίσιο της Συνολικής Στρατηγικής της ΕΕ, τονίστηκε ότι ο μονός τρόπος να βελτιωθεί η στρατιωτική κινητικότητα είναι με την πλήρη συμμετοχή και δέσμευση όλων των κρατών μελών της ΕΕ.

Σημαντικό παράδειγμα της συνεργασίας για την στρατιωτική κινητικότητα, μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών αφορά το γεγονός ότι το NATO διέθεσε στην ΕΕ τις στρατιωτικές απαιτήσεις για τις υποδομές αλλά και τα πρότυπα του για την μεταφορά επικίνδυνων αγαθών, που είχε ως αποτέλεσμα η EUMS να δημιουργήσει μια λίστα αποδεκτή και από τους δύο Οργανισμούς.

3.6.5 Επιχειρήσεις ενάντια στην τρομοκρατία

Με την διάσκεψη Κορυφής της Βαρσοβίας δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην ανάγκη αντιμετώπισης των τρομοκρατικών απειλών στις χώρες εταίρους που αντιμετωπίζουν τρομοκρατικές απειλές, μέσω προγραμμάτων οικοδόμησης ικανοτήτων. Αξιοσημείωτη συμβολή στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας αποτέλεσε η ίδρυση του κεντρικού κόμβου στην Νάπολη το 2017, για την ενίσχυση της αντίληψης της κατάστασης και την εκτίμηση των κινδύνων και των απειλών στον νότιο τομέα της Ευρώπης⁷¹. Επίσης, ο τομέας της διάδοσης των Χημικών Βιολογικών Ραδιολογικών Πυρηνικών όπλων (ΧΒΡΠ) βρίσκεται στην πρώτη γραμμή της αντιτρομοκρατικής πολιτικής, κυρίως λόγω του γεγονότος ότι η Daesh²⁶ χρησιμοποίησε χημικά όπλα στη Συρία και το Ιράκ και δήλωσε την πρόθεσή της να χρησιμοποιήσει οποιαδήποτε μορφή θανατηφόρου όπλου εναντίον των εχθρών της. Η συνεργασία NATO-ΕΕ με στόχο τη

⁶⁹ Smith H. Countering Hybrid Threats. Paris: in Lindstrom G. and Tardy T. (editors) The EU and NATO. The essential partners, EUISS, 2019, p. 16

⁷⁰ Smith H. Countering Hybrid Threats. Paris: in Lindstrom G. and Tardy T. (editors) The EU and NATO. The essential partners, EUISS, 2019, p. 16

⁷¹ Kaunert, C., & Wertman, O. (2019). Counter Terrorism Cooperation. Paris: in Lindstrom G. and Tardy T. (editors) The EU and NATO. The essential partners, EUISS

αντιμετώπιση αυτής της απειλής εκδηλώνεται μέσω των Κέντρων Αριστείας NATO Joint CBRN Defence Centre of Excellence και του EU CBRN Centre of Excellence, τα οποία συνεργάζονται στενά για την ενσωμάτωση της αντίδρασης στις κρίσεις (crisis response) στην εκπαίδευση και την ανάλυση απειλών.

3.7 Τα σημεία τριβής μεταξύ ΕΕ-NATO

Η έλλειψη αποτελεσματικής επικοινωνίας και συντονισμού στην χάραξη των πολιτικών των δύο οργανισμών, οι διαφορές στην επίλυση κρίσεων, όπως όταν αυτές αφορούν αντικρουόμενες χώρες που ανήκουν στο NATO και στην Ε.Ε. αντίστοιχα και η εμφάνιση ανταγωνισμών μεταξύ τους, στενεύουν τα περιθώρια συνεργασίας. Τα κράτη μέλη της Ε.Ε. δεν έχουν πάντα σε εθνικό επίπεδο τις ίδιες επιδιώξεις με το NATO. Χαρακτηρίστηκε, η Γαλλία που έχει σαν εθνική θέση την δημιουργία μιας πιο ανεξάρτητης Ευρώπης, ήταν αρνητική στην αύξηση της παρουσίας του NATO στην Αφρικανική Ήπειρο, το 2005 και υποστήριζε ότι η παροχή βοήθειας σε θέματα ασφαλείας εκεί έπρεπε να είναι αρμοδιότητα της Ε.Ε. λόγω της γενικότερης αναπτυξιακής βοήθειας που παρέχεται από αυτήν κυρίως και άρα ανήκει στην σφαίρα επιρροής της. Επιπλέον, ήταν αρνητική και στην δημιουργία νατοϊκού κέντρου εκπαίδευσης των αφρικανικών ενόπλων δυνάμεων θέλοντας να το αναλάβει η Ε.Ε.

Ένα άλλο σημαντικό σημείο τριβής αφορά φαινόμενα θεσμικού ανταγωνισμού μεταξύ των δύο οργανισμών. Αυτό συμβαίνει διότι, πριν την θεσμοθέτηση της PESCO κυρίως, αλλά και της πρόβλεψης συνεργασίας με το NATO, οι δύο Οργανισμοί είχαν καθορίσει τύπους αποστολών με κοινά κριτήρια και στόχους⁷².

Ένα πολύ σημαντικό ζήτημα μεταξύ των δυο Οργανισμών, είναι το Κυπριακό Ζήτημα. Όπως είναι γνωστό, η Κύπρος είναι εταίρος του NATO και έτσι κατά την διεξαγωγή κοινών επιχειρήσεων NATO και Ε.Ε., η Τουρκία ούσα εταίρος του NATO μπλοκάρει την συμμετοχή της Κύπρου έχοντας και την δυνατότητα να μπλοκάρει την ανταλλαγή πληροφοριών αν αυτή συμμετέχει⁷³. Ως αποτέλεσμα αυτού του ζητήματος, στην κρίση στο Κόσσοβο δεν κατάφεραν οι δύο Οργανισμοί να ανταλλάξουν κρίσιμες διαβαθμισμένες πληροφορίες⁷⁴.

Διαφορές μεταξύ του NATO και της Ε.Ε. μπορούν να προκύψουν επιπλέον εξαιτίας της συνεχούς και πολυετούς οικονομικής κρίσης που αντιμετωπίζουν οι ευρωπαϊκές οικονομίες. Το καθεστώς λιτότητας που εφαρμόζεται στις αμυντικές δαπάνες των εταίρων της Ε.Ε. σε συνδυασμό με τις οικονομικές απαιτήσεις που έχουν τεθεί στα πλαίσια της ΚΠΑΑ μπορεί να προκαλέσουν φαινόμενα οικονομικού ανταγωνισμού μεταξύ των δύο οργανισμών, καθώς υπάρχει περίπτωση οι χώρες που ανήκουν και στην Ε.Ε. και στο NATO να πρέπει να επιλέξουν για ποιον από τους δυο οργανισμούς θα τηρήσουν τις οικονομικές δεσμεύσεις τους.

3.8 Η ανισοβαρής σχέση ΕΕ-NATO

Η υπεροχή του NATO κατοχυρώνεται τόσο στην Συνθήκη του Βορειοατλαντικού όσο και στην Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα κείμενα των δύο ιδρυτικών συνθηκών της ΕΕ και του NATO, περιέχουν μια σαφή προτίμηση για τα ρόλο του NATO στην ευρωπαϊκή ασφάλεια εν γένει. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 8 του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου περιέχει μια γενική ρήτρα

⁷² οπ., Yost σελ 84

⁷³ .Simon Duke, The Future of EU–NATO Relations: a Case of Mutual Irrelevance Through Competition?, 2008 , σελ.38

⁷⁴ Acikmese, Triantaphyllou., The NATO-EU-Turkey trilogy: the impact of the Cyprus conundrum.

σύγκρουσης σχετικά με τις τρίτες δεσμεύσεις και των υποχρεώσεων των μερών που απορρέουν από την Συνθήκη του Βορειοατλαντικού, συγκεκριμένα αναφέρει «Έκαστον των Μερών δηλοί ότι ουδεμία των ήδη εν ισχύι διεθνών υποχρεώσεων μεταξύ αυτού και οιοδήποτε ετέρου Μέρους ή οιασδήποτε τρίτης Δυνάμεως, αντίκειται προς τας διατάξεις της παρούσης Συνθήκης, υπόσχεται δε να μη αναλάβη οιαδήποτε διεθνή υποχρέωσιν αντι-κειμένην προς την παρούσαν Συνθήκην.»⁷⁵.

Το άρθρο 8 όχι μόνο δεσμεύει τα μέρη να αποφεύγουν τις δεσμεύσεις με τρίτα κράτη ή οργανισμούς αλλά και μεταξύ τους. Η ανάγκη ύπαρξης αυτής της ρήτρας αρχικά, εναπόκειται στο γεγονός ότι κατά την υλοποίηση της Συνθήκης το 1949 η Γαλλία και η Μεγ. Βρετανία ήταν ήδη μέρη συμμαχιών με την Σοβιετική Ένωση. Η εμβέλεια του άρθρου αυτού υπερβαίνει τις υποχρεώσεις που περιέχονται στην Συνθήκη, όπως της αμοιβαίας άμυνας.

Υπήρξε μεγάλη διαφωνία σχετικά με το πρώτο σκέλος του άρθρου 8 για τις υφιστάμενες δεσμεύσεις. Υποστηρίχθηκε ότι η δήλωση των υποψήφιων μελών ότι δεν έχουν ήδη αναπτύξει κάποια υποχρέωση προς τρίτο μέρος από το οποίο απορρέουν υποχρεώσεις που αντίκειται στην Συνθήκη, ακόμα και αν δεν είναι αληθής στερείται νομικού αποτελέσματος βάσει του διεθνούς δικαίου⁷⁶. Δεδομένου λοιπόν, ότι η δήλωση αυτή δεν έχει άμεσα έννομα αποτελέσματα, συμπεραίνεται ότι στην ουσία πρόκειται για μία πολιτική και ηθική υποχρέωση των κρατών που εισχωρούν στο NATO. Μια υπενθύμιση κάθε κράτους που γίνεται μέλος της Συνθήκης να αναθεωρήσει τις υφιστάμενες δεσμεύσεις του και να διασφαλίσει ότι αυτές δεν έρχονται σε αντίθεση με την Συνθήκη κατά την στιγμή της προσχώρησης.

Από την άλλη, η δήλωση αυτή στο πλαίσιο της ένταξης του νέου μέλους, αντιπροσωπεύει μια δήλωση πίστης προς την Συμμαχία. Εκφράζει την δέσμευση του προς προσχώρηση κράτους προς τους νέους συμμάχους και προς την Βορειοατλαντική κοινότητα. Ακόμα και αν νομικά δεν έχει εκτελεστό αποτέλεσμα, η δήλωση αυτή δεν πρέπει να θεωρείται περιττή, με την πολιτική έννοια του όρου.

Σύμφωνα το δεύτερο μέρος του άρθρου, καμία από τις δεσμεύσεις των μερών δεν πρέπει να έρχεται σε αντίθεση με την Συνθήκη. Αυτή η υποχρέωση εγείρει δύο βασικά ζητήματα, πρώτον εάν το άρθρο προβλέπει υπεροχή των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Συνθήκη σε σχέση με άλλες υποχρεώσεις και δεύτερον πως αυτή η ανάληψη υποχρέωσης επηρεάζει την νομική ισχύ τυχόν μεταγενέστερων αντικρουόμενων συνθηκών. Χρησιμοποιώντας τον όρο «αναλαμβάνω» το δεύτερο μέρος του άρθρου 8 υπερβαίνει μια απλή δήλωση και επιβάλλει υποχρεώσεις στα κράτη μέλη σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.

Όμως το δεύτερο μέρος δεν θεσπίζει κανένα κανόνα για την αποφυγή σύγκρουση συνθηκών. Αυτή καθεαυτή η διάταξη δεν ρυθμίζει την έννομη σχέση, την υπεροχή ή την προτεραιότητα της Συνθήκης σε οποιεσδήποτε άλλες δεσμεύσεις των μελών της. Συνεπώς, πολλοί υποστηρίζουν ότι το δεύτερο μέρος του άρθρου 8 δεν είναι στην πραγματικότητα μια ρήτρα σύγκρουσης, αλλά το μόνο που προκύπτει από αυτό είναι μια νομικά δεσμευτική υποχρέωση για τα συμμαχικά κράτη να αποφεύγουν να συνάπτουν δεσμεύσεις που έρχονται σε αντίθεση με τις υποχρεώσεις τους βάσει της Συνθήκης.

Ωστόσο, το άρθρο 8 δεν τροποποιεί, ακυρώνει ή ιεραρχεί άλλες υποχρεώσεις ή δεσμεύσεις των κρατών μελών, παρά μόνο θέτει ορισμένους νομικούς περιορισμούς σχετικά με την ελευθερία των μερών να συνάπτουν άλλες υποχρεώσεις. Κατά συνέπεια ακόμα και ένα κράτος να συνάψει

⁷⁵ Η Συνθήκη του Βορείου Ατλαντικού, NATO, διαθέσιμο στο https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=el (διαθέσιμο στο 2/5/22)

⁷⁶ H. Kelsen, Principles of international Law, 1952, σελ.362-363

οποιαδήποτε αντικρουόμενη δέσμευση, δεν έχει άμεσο νομικό αποτέλεσμα στην εγκυρότητα αυτής της δέσμευσης.

4. Συμπεράσματα

Την επαύριο του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, πολλές περιοχές του κόσμου βρέθηκαν κατεστραμμένες οικονομικά και υλικά, στη σκιά του «ψυχρού πολέμου» μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Οι προσπάθειες για ανάκαμψη και εδραίωσης συνθηκών ασφαλείας επίσπευσαν τις εξελίξεις για τη δημιουργία αρχικά του NATO και μετέπειτα για τη σύσταση της Ε.Ε. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η παγκόσμια γεωπολιτική και οικονομική ισορροπία χαρακτηρίζεται από την υπεροχή του δυτικού κόσμου.

Σήμερα, σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, με πολλές προκλήσεις και σοβαρές και σύνθετες απειλές κατά της ασφάλειας (τρομοκρατία, ένοπλες επιθέσεις, φυσικές καταστροφές, αστάθεια σε γειτονικά κράτη), γίνεται αντιληπτό σε μεγαλύτερο βαθμό ότι είναι απαραίτητη η διασφάλιση μια συντονισμένης δράσεις μεταξύ των κρατών μελών αλλά και αλληλεγγύης, καθώς είναι πρόδηλο ότι η αντιμετώπιση των προκλήσεων είναι σχεδόν ανέφικτη από κάθε κράτος μέλος μεμονωμένα.

Κάτι τέτοιο όμως σε ρεαλιστικό επίπεδο δεν μπορεί να αναπτυχθεί περαιτέρω και να υλοποιηθεί το όραμα για μια φιλόδοξη και αποτελεσματική εξωτερική πολιτική, αν δεν μπορέσει η ΕΕ να αξιοποιήσει όλα τα μέσα που διαθέτει, να επιτευχθεί συντονισμός των πολιτικών συμφερόντων των εκάστοτε εθνικών κυβερνήσεων με βάση το ευρωπαϊκό όραμα και συμφέρον. Η οικονομική κρίση, η πανδημία αλλά και ο πρόσφατος πόλεμος στην γειτονική Ουκρανία, που είχε εκτός των άλλων ως απόρροια επιπλέον επιβαρυντικές δημοσιονομικές αλλαγές σε όλα τα κράτη μέλη, δυσχεραίνει την επίτευξη μιας Ευρώπης με παγκόσμια επιρροή που να συμβάλλει στην πρόληψη των συγκρούσεων και τη διαχείριση των κρίσεων.

Κρίνεται αναγκαία η ανάπτυξη μιας κοινής αντίληψης των απειλών που επηρεάζουν συνολικά την Ε.Ε., των αξιών αλλά και των στόχων της στις εξωτερικές σχέσεις. Ακόμα απαιτείται συνοχή αλλά και σωστή αξιοποίηση τόσο των χρηματοοικονομικών όσο και των αμυντικών πόρων της Ε.Ε. έτσι ώστε να διασφαλιστεί η ειρήνη και η σταθερότητα στην Ευρώπη.

Βέβαια τα βήματα που έχουν ήδη επιτευχθεί στον τομέα της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας, δεν είναι αμελητέα. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας, η μόνιμη διορθωμένη συνεργασία PESCO αλλά και η σύνταξη της EUGS, δείχνουν στην πράξη ότι η Ε.Ε. εξελίσσει τις δυνατότητες της, θέτει στόχους και αναπτύσσει τα μέσα που διαθέτει προς μια κατεύθυνση ενίσχυσης του τομέα της άμυνας και της ασφάλειας με μελλοντικές προοπτικές.

Οι σχέσεις μεταξύ των δύο Οργανισμών, ΕΕ και NATO, είναι κρίσιμο να διατηρηθούν και ενισχυθούν περαιτέρω με στενότερη συνεργασία και κοινές δράσεις. Εξάλλου, η οπτική

αποσύμπλεξης των δύο Οργανισμών, διαφαίνεται μακρινή και λίγο ουτοπική, δεδομένων τόσο των κρατών μελών που συμμετέχουν στο NATO, όσο και την εξέλιξη της συνεργασίας μέσω των κοινών διακηρύξεων που έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια.

Ωστόσο, θα πρέπει να αναπτυχθεί μια κοινή στρατηγικής ασφάλειας, όπου να αξιοποιούνται στο μέγιστο οι δυνατότητες του κάθε οργανισμού, χωρίς όμως να αλληλοκαλύπτονται. Ενώ απο το 2016 και έπειτα έχουν εντατικοποιηθεί οι προσπάθειες συνεργασίας των δύο Οργανισμών, απαιτείται απο τις διεθνείς συνθήκες να γίνουν περισσότερα βήματα και πιο άμεσα.

Μέσα στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής, η Ευρώπη δεν πρέπει να χάνει την διεθνή πολιτική της ισχύ και την ταυτότητα που προσπαθεί να δημιουργήσει, καθώς επίσης και την βούληση της ως εταίρος, ακολουθώντας την βούληση των Ηνωμένων Πολιτειών, ορισμένες φορές εις βάρος της.

Η πρόσφατη δήλωση του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, σχετικά με τον ενδεχόμενο ένταξης της Φινλανδίας στο NATO, *«ότι η ενότητα και η αλληλεγγύη του NATO και της ΕΕ δεν ήταν ποτέ πιο κοντά..ένα ιστορικό βήμα, που αφού γίνει, θα συμβάλλει σημαντικά στην ευρωπαϊκή ασφάλεια»*⁷⁷ καταδεικνύει το πνεύμα της συνεργασίας την τρέχουσα περίοδο.

Οι εξελίξεις στην διεθνή επικαιρότητα, αναμένεται να δείξουν πολλά για την εξέλιξη της συνεργασίας μέσα στο επόμενο διάστημα αλλά και στον απόηχο αυτού.

⁷⁷ Πόλεμος στην Ουκρανία: Ικανοποίηση NATO και ΕΕ για την ιστορική ανακοίνωση της Φινλανδίας, the Reader, διαθέσιμο στο <https://www.reader.gr/diethni/413305/polemos-stin-oykrania-ikanopoiisi-nato-kai-ee-gia-tin-istoriki-anakoinosi-tis> (15/5/22)

Αντί Επιλόγου

Η εξέταση της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας της Ε.Ε. , σε συνδυασμό με το επίπεδο και τις προοπτικές μιας εποικοδομητικής και αμφίπλευρα συμφέρουσας συνεργασίας με τον ΝΑΤΟ, αποτελεί τμήμα μιας σφαιρικής προσέγγισης των διεθνών σχέσεων τόσο μεταξύ των κρατών της Ευρώπης όσο και μεταξύ Ευρώπης και Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής.

Οι σύγχρονες πολυδιάστατες προκλήσεις ασφαλείας και ο κίνδυνος διατάραξης του σημερινού γεωπολιτικού χώρου θέτουν ζητήματα επανεξέτασης της υφιστάμενης αρχιτεκτονικής ασφαλείας, γεγονός που ενδεχομένως επιτάσσει την ανάληψη δράσεων, συνεργειών και άμεσων αποφάσεων χωρίς να υπάρχει πολυτέλεια χρόνου, δεδομένου ότι ήδη οι εξελίξεις μεταβάλλονται αρκετά γρήγορα.

Οι βασικές αρχές τόσο της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας όσο και του ΝΑΤΟ, υπό την έννοια της αμοιβαίας συνδρομής και της συλλογικής ασφάλειας των μελών, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η πλειοψηφία των χωρών της Ε.Ε. μετέχει ενεργά στο ΝΑΤΟ, αποτελούν οδηγό και ισχυρό θεμέλιο για την επίτευξη των τιθέμενων στόχων στο άμεσο και απώτερο μέλλον.

Ο πόλεμος στην Ουκρανία, έφερε την ΕΕ προ των ευθυνών της στον τομέα της ευρωπαϊκής κοινής άμυνας και ασφάλειας και ανέδειξε την ανάγκη εγγυητή ασφαλείας στην Ευρώπη. Έγινε αντιληπτό ότι παρά τις φιλοδοξίες της ΕΕ, δεν κατάφερε σε αυτήν την κρίσιμη καμπή της μεταψυχροπολεμικής Ευρώπης να αποκτήσει αυτονομία και να λειτουργήσει με όρους σκληρής ισχύος.

Ωστόσο, στον τομέα της οικονομίας, στον οποίο βασίζεται η Ένωση, λειτούργησε με ταχύτητα και εμπειρία, τόσο στην επιβολή σκληρών κυρώσεων στην Ρωσία όσο και με την οικονομική στήριξη της Ουκρανίας, παρά το μεγάλο κόστους για την Ένωση και τα κράτη μέλη της.

Η ΕΕ, απέδειξε ότι μπορεί να είναι ένας παγκόσμιος αξιόπιστος εταίρος στο πεδίο της οικονομικής ισχύος όμως σε ένα τόσο ρευστό διεθνές γεωπολιτικό περιβάλλον, είναι επιβεβλημένη η ισχυροποίηση της Ευρώπης στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Στρατηγικής της⁷⁸.

Συνεκτιμώντας, ως αναφέρεται ανωτέρω, τις πρόσφατες εξελίξεις σε πολιτικό, διπλωματικό και στρατιωτικό επίπεδο, η μελέτη των θεμάτων που αναπτύσσονται στην παρούσα διπλωματική εργασία πρόκειται να εντατικοποιηθεί και να δημιουργήσει εκτεταμένη βιβλιογραφία μελλοντικά.

⁷⁸ «Οι στρατηγικές επιλογές της ΕΕ στη νέα τάξη πραγμάτων», Δρ. Ελευθερία Φτακλάκη, διαθέσιμο στο https://www.huffingtonpost.gr/entry/oi-strategyikes-epiloyes-tes-eeropaikes-enoses-ste-nea-taxe-praymaton_gr_63240574e4b000d98859e802 (20/11/22)

Βιβλιογραφία

- Κοππά Μαρ. Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας, 2017
- Κουσκουβελής Η., Εισαγωγή στις Διεθνείς σχέσεις, 2010
- Μούσης Ν., Η Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική. 2008
- Στγος Κωσταράκος Μ., Η Θεμελίωση μιας Πραγματικής Ευρωπαϊκής Άμυνας
- Παπακωσταντής Μ., Οι πολιτικές της ΕΕ: Εξωτερική, Γεωργική, Μεταναστευτική, 2016
- Πλατιάς Α., Το νέο διεθνές σύστημα, 1995
- Acikmese, Triantaphyllou., The NATO-EU-Turkey trilogy: the impact of the Cyprus conundrum
- C. Brustlein, CSDP and NATO in the face of Rising Challenges, 2019 IFRI
- Simon Duke, The Future of EU–NATO Relations: a Case of Mutual Irrelevance Through Competition?, 2008
- R.Kagan, Power and Weakness, 2002
- Lete, Cooperation in Cyberspace. Paris: Lindstrom, Gustav; Tardy, Thierry (editors) in The EU and NATO. The essential Partners, EUISS 2019
- Mattelaer- J. Coelmont “Modern European Operations: Wars to Sickle Cuts” Egmont Institute/IES, Academia Press
- M. Papakonstadis, La Grèce et la politique étrangère de l'Union européenne, 2004
- Nugent Neil, Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 2012
- Sperling J. and Webber M. ,North Atlantic Treaty Organization (NATO) and the European Union, 2020
- F Schimmelfennig, The EU, NATO and the Integration of Europe, 2003
- H. Kelsen, Principles of international Law, 1952
- Kaunert, C., & Wertman, O. (2019). Counter Terrorism Cooperation. Paris: in Lindstrom G. and Tardy T. (editors) The EU and NATO. The essential partners, EUISS
- Smith H. Countering Hybrid Threats. Paris: in Lindstrom G. and Tardy T. (editors) The EU and NATO. The essential partners, EUISS, 2019
- Resolution of the Ukrainian border, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2021/3010\(RSP\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2021/3010(RSP))
- The Brussels Treaty, 1948, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, <https://www.coe.int/en/web/documents-records-archives-information/timeline-1948>
- Shaping of a Common Security and Defense Policy, 2016 EU External Action <https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5388/shaping-of-a-common-security-and-defence-policy- en>
- Οι συνθήκες του Μαστριχτ και του Άμστερνταμ, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/3/%CE%BF%CE%B9-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%B7%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%B1%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%87%CF%84-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%BC%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BC>
- External Relations, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, https://www.europarl.europa.eu/summits/kol1_en.htm#V
- Don't forget Berlin Plus, European Leadership Network <https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/nato-eu-cooperation-dont-forget-berlin-plus/>
- Degence Security Timeline, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/defence-security-timeline/>

- Διατάξεις της Συνθήκης για την ΚΠΑΑ , Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/159/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B1%CF%83%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82>
- Πολιτική σε ταχεία εξέλιξη , Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/159/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B1%CF%83%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82>
- Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/159/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B1%CF%83%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82>
- Αμυντική βιομηχανία και διάστημα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
https://ec.europa.eu/info/departments/defence-industry-and-space_el
- Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας, Επίσημος Ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης
https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/eda_el
- <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/preparatory-bodies/political-security-committee/>
- Political and Security Committee, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/athena/>
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/159/common-security-and-defence-policy>
- Hard power and soft power must go hand in hand” Federica Mogherini ,EU External Action
https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/6717/federica-mogherini-sends-eu-global-strategy-member-states_en
- NATO and Afghanistan, NATO https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm
- Ανακοίνωση Συνόδου Κορυφής NATO (Βρυξέλλες – Μάρτιος 2022)
- Cyber Security , NATO <https://www.ncia.nato.int/what-we-do/cyber-security.html>
- NATO Energy Security Centre of Excellence, NATO <https://www.enseccoe.org/en/about/6>
- Η Μόσχα αναστέλλει την αποστολή της στο NATO, Euronews
<https://qr.euronews.com/2021/10/18/russia-anastellei-diplomatiki-apostoli-sto-nato>
- NATO και Ρωσία επιχειρούν βήματα ύφεσης, DW <https://www.dw.com/el/a-60391176>
- Ουκρανία: Το Κίεβο ενδέχεται να μην ενταχθεί στο NATO, Οικονομικός Ταχυδρόμος
<https://www.ot.gr/2022/02/14/epikairothta/kosmos/oukrania-to-kievo-endexetai-na-min-entaxthei-sto-nato/>
- NATO, ΕΛ.Δημοκρατία Υπ. Δικαιοσύνης <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/nato.html>
- Partnership of Peace Program, NATO https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50349.htm
- Mediterranean Dialogue, NATO https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52927.htm
- Instabul Cooperation Initiate https://www.nato.int/cps/ar/natohq/topics_52956.htm
- Relations with the OSCE, NATO https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49911.htm
- Study on NATO Enlargement, NATO
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm
- Membership Action Plan (MAP), NATO
https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm

- NATO ,Wikipedia <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%91%CE%A4%CE%9F>
- Statement by the NATO Secretary General on NATO support to assist with the refugee and migrant crisis, NATO
https://www.nato.int/cps/ua/natohq/opinions_128372.htm?selectedLocale=en
- EU referendum: Nato's Jens Stoltenberg on UK EU future, BBC
<https://www.bbc.com/news/av/uk-politics-35461278>
- EU NATO Joint Declaration, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/07/08/eu-nato-joint-declaration/>
- Έκτη έκθεση προόδου ΕΕ –NATO, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
<https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2021/06/03/eu-nato-cooperation-sixth-progress-report/>
Σύνοδος κορυφής του NATO, Βρυξέλλες, 11-12 Ιουλίου 2018, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
<https://www.consilium.europa.eu/el/meetings-/international-summit/2018/07/11-12/>
- NATO press release, 1998, NATO <https://www.nato.int/docu/pr/1998/p98-149e.htm>
- Pesco Putting Capability development to the test , European Defence Matters
[https://eda.europa.eu/webzine/issue18/cover-story/permanent-structured-cooperation-\(pesco\)](https://eda.europa.eu/webzine/issue18/cover-story/permanent-structured-cooperation-(pesco))
- Η Συνθήκη του Βορείου Ατλαντικού ,NATO
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=el
- Απόφαση Συμβουλίου 2004/197/ΚΕΠΠΑ/28-2-04
- Απόφαση Συμβουλίου 2015/528/ΚΕΠΠΑ/27-03-15
- Δελτίο ΕΚ 9-1973
- Δελτίο ΕΚ 12-1973
- Δελτίο ΕΚ Συμπλήρωμα 1-1976
- Δελτίο ΕΚ Συμπλήρωμα 3/1981
- Δελτίο ΕΚ 6-1983
- European Union External Action, 2016. A global Strategy For The European Union's Foreign And Security Policy
- EU institutional Framework Regarding Defence Matters, Policy Department for External Relations
- Suggestions for crisis Management Procedures for CSDP Crisis Management Operations, EEAS
- European External Action, European Global Strategy (note 3) σελ. 20
- Smith M. Implementing the Global Strategy where it matters most: the EU credibility deficit and the European neighbourhood
- Presse und Informationsamt, European Political Cooperation, Bonn, 1988